

คาลินินกราดกับนโยบายความมั่นคงของรัสเซียและองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ(นาโต) :
ความเปลี่ยนแปลงหลังการขยายสมาชิกภาพขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือในปี ค.ศ.2004

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Kaliningrad and security policies of Russia and the North Atlantic Treaty Organization
(NATO) : changes after NATO enlargement in 2004

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

คาลินินกราดกับนโยบายความมั่นคงของรัสเซียและองค์การ
สนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ(นาโต) : ความเปลี่ยนแปลง
หลังการขยายสมาชิกภาพขององค์การสนธิสัญญา
แอตแลนติกเหนือในปี ค.ศ.2004

โดย

นายศิริชัย จันทวงษ์

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.ภาณุภัทร จิตเที่ยง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนันท์ คุณมาศ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ศิริชัย จันทวงษ์ : คาลินินกราดกับนโยบายความมั่นคงของรัสเซียและองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (นาโต) : ความเปลี่ยนแปลงหลังการขยายสมาชิกภาพขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือในปี ค.ศ.2004. (Kaliningrad and security policies of Russia and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) : changes after NATO enlargement in 2004) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์

สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงนโยบายความมั่นคงของรัสเซียและนาโตต่อคาลินินกราด หลังการขยายสมาชิกภาพของนาโตในปี ค.ศ. 2004 เพื่อแสดงข้อจำกัดของทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกของจอห์น เมียร์โซเมอร์ ภายหลักรัฐบอลติกทั้งสามแยกตัวเป็นประเทศเอกราชจากสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1990-91 และเข้าเป็นสมาชิกนาโตในปี ค.ศ. 2004 ส่งผลให้พื้นที่คาลินินกราด ซึ่งเป็นเมืองท่าที่ปราศจากน้ำแข็งของรัสเซียเพียงแห่งเดียวในทะเลบอลติก กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมและยังมีความอ่อนไหวต่อความมั่นคงของรัสเซียนับจากนั้น

สารนิพนธ์ได้ถกเถียงว่า สัจนิยมเชิงรุกมีข้อจำกัดในการอธิบายนโยบายความมั่นคงของรัสเซียและนาโตต่อคาลินินกราด จากข้อเสนอของเมียร์โซเมอร์ นโยบายความมั่นคงที่ดีที่สุดของมหาอำนาจในสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ คือการขยายอำนาจให้มากที่สุด และการสกัดต่อนอิทธิพลของฝ่ายตรงข้ามให้เหลือน้อยที่สุดด้วยการหาทางทำให้มหาอำนาจฝ่ายนั้นอ่อนแอลงไปในทุกทาง อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์การดำเนินนโยบายทั้งของรัสเซียและนาโต ในกรณีคาลินินกราดพบข้อจำกัดของสัจนิยมเชิงรุกของเมียร์โซเมอร์ อย่างน้อย 4 ประการ ประการแรก เป้าหมายพื้นฐานของรัฐต่างๆในสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศคือความมั่นคงมากกว่าความต้องการเป็นเจ้า รัฐจึงใช้เครื่องมือที่ต่างออกไปจากยุทธศาสตร์การขยายอำนาจในการป้องกันตนเองและเสริมสร้างความมั่นคงในภาวะอนาธิปไตย ประการที่สอง จากสมมติฐานของเมียร์โซเมอร์ที่ว่า รัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผล กรณีศึกษาที่ยกมาพบว่ารัสเซียและรัฐสมาชิกนาโตในยุโรปต่างตระหนักถึงความเป็นไปได้อย่างมาก ที่จะเกิดภาวะการล้มความมั่นคงที่ลำบากและอันตรายต่อทุกฝ่าย ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเลือกนโยบายก้าวร้าวและยั่วยุในกรณีคาลินินกราด ทุกฝ่ายยังได้ตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมกันที่จะได้รับจากความร่วมมือในหลายๆด้าน ประการที่สาม แม้ว่ามีตัวแสดงสนับสนุนบางหน่วย สำหรับยุทธศาสตร์เชิงรุกตั้งที่เมียร์โซเมอร์ได้กล่าวถึงในทฤษฎี แต่สถานะของนโยบายนั้นไม่ได้รับฉันทานุมัติและกระบวนการกำหนดนโยบายของแต่ละประเทศยังประกอบด้วยผลประโยชน์ที่หลากหลาย แนวคิดทางยุทธศาสตร์จำนวนมาก ที่จะใช้สานต่อและปกป้องผลประโยชน์เหล่านั้น นอกเหนือไปจากทางเลือกที่ก้าวร้าวทางทหาร ประการที่สี่ เพื่อลดความเสียหายจากสภาวะอนาธิปไตยจากการทำให้ภาวะการณ์ทางความมั่นคงในบอลติกเลวร้ายลง รัฐสมาชิกนาโตและสหภาพยุโรปเลือกใช้ความร่วมมือทางการพัฒนาเป็นเวทีนโยบายหลักเพื่อขยายประเด็นความร่วมมือด้านอื่นๆกับรัสเซีย ด้วยความคาดหวังจะเปลี่ยนคาลินินกราดและทะเลบอลติกเป็นพื้นที่แห่งผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6280124524 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD: Kaliningrad, Offensive Realism, Russia, NATO, Security Policy

Sirichai Jantawong : Kaliningrad and security policies of Russia and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) : changes after NATO enlargement in 2004. Advisor: Assoc. Prof. SUPAMIT PITIPAT, Ph.D.

This independent study examines changes in security policies of Russia and NATO on Kaliningrad after the 2004 NATO enlargement to show limitations of John J. Mearsheimer's offensive realism. After the three Baltic States gained independence from the Soviet Union in 1990-91 and then joined NATO in 2004, Kaliningrad, the only ice-free port on Russian coast of the Baltic Sea, has become a semi-enclave area and cause for concern for Russian security ever since.

The study argues that offensive realism has limitations in accounting for security policies taken by Russia and NATO towards Kaliningrad. According to Mearsheimer's proposal, the best security policy for a great power in international anarchy is to maximize its own power and to minimize the power of the rival, using all available means to weakening its power base and influence. However, both Russia and NATO's security policies towards Kaliningrad reveal limitations of Mearsheimer's offensive realism in at least 4 points. First, security, rather than being the hegemony, is the primary goal of states in international anarchy. States use different means to defend themselves and power maximization is neither the best nor the necessary strategy to strengthen their security in anarchy. Second, based on Mearsheimer's own assumption of states as rational actors, the case study finds that Russia and NATO's European member states are both aware of the real possibility of dangerous security dilemma detrimental to the security interests of all sides if one or the other chooses aggressive and provoking policy on Kaliningrad. They are also aware of mutual interests for both sides to gain from cooperation in many issue - areas. Third, even if there might be some advocacy for offensive strategies as prescribed by Mearsheimer's theory, that policy position did not gain consensus ; and the policy process of each country comprises of a variety of interests and a number of strategic ideas, other than militarily aggressive ones, to pursue and defend those interest. Forth, to reduce the severity of anarchy in worsening the security dilemma in the Baltic, NATO and EU member states choose development cooperation as the major policy platform to enlarge areas of cooperation with Russia, with expectation to turn Kaliningrad and the Baltic Sea to be areas of mutual interests for both sides.

Field of Study: International Relations

Student's Signature .....

Academic Year: 2020

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สามารถเสร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ ก็ด้วยความกรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาในการตรวจแก้ไข คำแนะนำ ทั้งใน ส่วนของการเขียนที่มาและความสำคัญ การตั้งคำถาม การตั้งสมมุติฐานการวิจัย และอื่น ๆ เพื่อจัด ระเบียบความคิด โครงร่างสารนิพนธ์ รวมถึงแนวทางแก้ไขข้อบกพร่อง

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ภาณุภัทร จิตเที่ยง กรรมการการสอบสารนิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ ในการทำสารนิพนธ์นี้ ทั้งในตอนที่สอนรายวิชา ตลอดจนคำแนะนำอื่น ๆ รวมถึงกำลังใจในต่างโอกาส ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ญัฐนันท์ คุณมาศ ประธานกรรมการการสอบสารนิพนธ์ ที่ให้ คำแนะนำต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

ขอขอบพระคุณคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาให้แก่ข้าพเจ้า ขอขอบคุณอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มี ความรู้ในขอบเขตเนื้อหาที่ข้าพเจ้าสนใจ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทางวิชาการ ทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือ เกื้อกูล แนะนำและเพิ่มเติมข้อมูลให้แก่ข้าพเจ้า

ขอขอบคุณบุคคลที่สำคัญยิ่ง ที่ขาดไม่ได้คือครอบครัวของข้าพเจ้า คุณแม่ ที่ส่งเสริม สนับสนุน และให้กำลังใจข้าพเจ้าเป็นอย่างดี จนข้าพเจ้ามีวันนี้ได้ ขอขอบคุณน้องแก้ว เสือ และแมงเม่า แมวของข้าพเจ้า ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำสารนิพนธ์นี้ แต่ส่งพลังบวกบางอย่างมาให้ข้าพเจ้าเสมอมา แม้ว่าข้าพเจ้าจะ มองไม่เห็นพลังนั้น

ขอบคุณอิรอน เพื่อนที่ดี ที่สละความเป็นส่วนตัว และพื้นที่อันน้อยนิดให้ข้าพเจ้าพักอาศัย หลับนอน ในระหว่างการศึกษา ขอขอบคุณทากะ เพื่อนชาวญี่ปุ่นที่ช่วยเหลือข้าพเจ้าในยามยาก ขอขอบคุณพี่ โม พี่ออย พี่ต้อม ก๊อตจิ และเพื่อน ๆ มิตรสหาย ในหลักสูตรที่ได้ศึกษาร่วมกันมา ได้แบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ ทฤษฎี การอำนวยความสะดวก และน้ำใจที่มีให้ต่อกัน แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาอันสั้น แต่ก็สำคัญ และมีค่ายิ่ง ต่อข้าพเจ้า

สุดท้ายนี้บุคคลที่เป็นผู้มีส่วนสำคัญ ที่จะขาดไม่ได้ คือ พี่อะตอม พี่เอ๋ เจ้าหน้าที่โครงการและ บุคลากรในภาควิชา ๆ ทั้งหมด ที่ช่วยประสานงานในหลักสูตรที่ข้าพเจ้าศึกษา ทำให้ข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ รวมถึงคณาจารย์ทั้งหลายได้รับความสะดวกในครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านทั้งหลายมา ณ โอกาสนี้

ศิริชัย จันทวงษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามในการวิจัย.....	5
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
1.4 ทบทวนวรรณกรรม.....	5
1.5 กรอบการวิเคราะห์.....	11
1.6 สมมติฐานการวิจัย.....	11
1.7 ระเบียบวิธีวิจัย.....	13
1.8 ขอบเขตการศึกษา.....	13
1.9 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	13
1.10 ลำดับการนำเสนอ.....	13
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของคาลินินกราดถึงทศวรรษ 1990	15
2.1 ข้อมูลพื้นฐานของคาลินินกราด	15
2.2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของคาลินินกราด.....	20
2.2.1 สมัยจักรวรรดิเยอรมัน (ค.ศ. 1871-1918).....	20

2.2.2 สมัยสาธารณรัฐไวมาร์ (ค.ศ. 1919-33)	23
2.2.3 สมัยนาซีเยอรมนีหรืออาณาจักรที่สาม (ค.ศ. 1933-45).....	24
2.2.4 สมัยสหภาพโซเวียต (ค.ศ. 1945-91).....	26
2.2.4.1 สมัยการปกครองของโจเซฟ สตาลิน.....	29
2.2.4.2 สมัยการปกครองของนิกิตะ ครุสชอฟ.....	31
2.2.5 สมัยหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น	32
บทที่ 3 คาลินินกราด ทัศนะและนโยบายด้านความมั่นคงทางทหารของรัสเซีย	34
3.1 คาลินินกราดภายหลังสหภาพโซเวียตล่มสลาย	35
3.2 คาลินินกราด: กิจกรรมทางการทหารของรัสเซียในปัจจุบัน	37
3.3 คาลินินกราดกับบริบทด้านความมั่นคงของรัสเซียต่อพันธมิตรตะวันตก	37
3.3.1 การฝึกซ้อมรบ ซาปัด - 17 (Zapad - 17).....	38
3.3.2 การป้องกันภัยทางอากาศของรัสเซีย	39
3.3.3 การติดตั้งขีปนาวุธ	39
3.4 มุมมองเรื่องภัยคุกคามจากฝ่ายนาโตของรัสเซีย	40
3.5 สรุปท้ายบท	42
บทที่ 4 คาลินินกราด ทัศนะของประเทศสมาชิกนาโต ในด้านความมั่นคงทางทหาร.....	43
4.1 ทัศนะของนาโตต่อคาลินินกราด.....	43
4.2 แนวทางของนาโตในการป้องปรามรัสเซียและความร่วมมือด้านยุทธศาสตร์กับสหรัฐ ฯ.....	46
4.2.1 แนวทางของนาโตในการป้องปรามรัสเซีย	46
4.2.2 ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับคาลินินกราด.....	49
4.3 คาลินินกราดกับภัยคุกคามจากรัสเซีย	51
4.3.1 รัฐเพื่อนบ้านกับภัยคุกคามจากรัสเซีย	51
4.3.2 ความเห็นสาธารณะกับภัยคุกคามจากรัสเซีย	52
4.4 สรุปท้ายบท	53

บทที่ 5 บทวิเคราะห์และบทสรุป	55
5.1 นโยบายของรัสเซียและนาโตต่อคาลีนินกราด.....	55
5.2 ข้อจำกัดของกรอบทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกในการอธิบายกรณีศึกษาคาลีนินกราด	56
5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับรัสเซียและนาโต	58
5.4 สรุป	60
บรรณานุกรม.....	61
ประวัติผู้เขียน.....	66

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนยุทธโปกรณ์ที่ประจำอยู่ในคาลินินเกรดเปรียบเทียบระหว่าง ค.ศ.1990-92 และ ค.ศ.1999-2000	33
---	----

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งของรัฐและเมืองคาลินินกราด	2
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งของรัฐและเมืองคาลินินกราด	16
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงอาณาเขตของที่ราบใหญ่ยุโรป (พื้นที่สีเทา).....	17
ภาพที่ 4 แผนที่แสดงอาณาเขตทางทะเลและโครงข่ายท่อก๊าซบริเวณทะเลบอลติก	18
ภาพที่ 5 แผนที่แสดงจักรวรรดิเยอรมัน ค.ศ.1871-1918 และที่ตั้งของเคอนิกส์เบิร์ก.....	21
ภาพที่ 6 แผนที่แสดงแนวรบด้านตะวันออกใน ค.ศ. 1917	22
ภาพที่ 7 แผนที่แสดงอาณาเขตและเมืองสำคัญของสาธารณรัฐไวมาร์	24
ภาพที่ 8 แผนที่แสดงเขตการปกครองในยุโรปในช่วงนาซีเยอรมนีขยายตัวสูงสุด ค.ศ. 1941-42.....	26
ภาพที่ 10 แผนที่แสดงเขตการปกครองของสหภาพโซเวียต รวมถึงคาลินินกราด ค.ศ. 1989	27
ภาพที่ 11 ฉนวนสุวอลกิ (Suwalki Gap)	47

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ของรัฐต่าง ๆ ในอาณาบริเวณอนุภูมิภาคบอลติก โดยการเข้าเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization, NATO; นาโต) ของเอสโตเนีย ลัตเวีย และลิทัวเนีย (โปรดดูภาพที่ 1.1. ประกอบ) นำไปสู่แนวโน้มของการเผชิญหน้าระหว่างมหาอำนาจสองฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งประกอบด้วยสมาชิกนาโตที่นำโดยสหรัฐอเมริกา กับรัสเซีย ซึ่งเป็นมหาอำนาจเดิมในอาณาบริเวณนี้ อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้แนวโน้มของการดำเนินนโยบายของทั้งสองฝ่ายเป็นไปในทางที่อาจนำไปสู่การเผชิญหน้าทางทหารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยกตัวอย่างด้านหนึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพทางการทหารและการสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐาน (Logistics) หรือร่วมซ้อมรบในดินแดนของกลุ่มประเทศสมาชิกนาโตใหม่¹ ขณะที่ในอีกด้านหนึ่ง รัสเซียก็มีการจัดตั้งฐานขีปนาวุธในคาลินินกราด² และการพยายามกระชับความสัมพันธ์กับเบลารุสเพื่อสร้างความแน่นแฟ้นด้านความมั่นคงระหว่างสองประเทศ ในฐานะที่เบลารุสถือเป็นรัฐพันธมิตรใกล้ชิดและเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญ (แม้ว่าจะไม่ได้มีอาณาเขตติดต่อกับคาลินินกราด)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

---

¹ Ted Galen Carpenter, "Is NATO Provoking the Russian Military Build-up in Kaliningrad?," *CATO Institute* (14/12/2020 2020), <https://www.cato.org/commentary/nato-provoking-russian-military-build-kaliningrad>.

² Anton Kolodyazhnyy and Tom Balmforth, "Russia adds firepower to Kaliningrad exclave citing NATO threat," *Reuters* 2020, <https://www.reuters.com/article/russia-military-kaliningrad-idUKKBN28H19A>.

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งของรัฐและเมืองคาลินินกราด
(Encyclopedia Britannica, 2014)

แนวโน้มเกี่ยวกับประเด็นความมั่นคงและการเผชิญหน้าระหว่างมหาอำนาจทั้งสองฝ่ายข้างต้น ถือเป็นกรณีศึกษาสำคัญในการพิจารณาพลังในการอธิบายของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สำนักสังคมนิยมใหม่ (Neorealism) โดยนักคิดคนสำคัญคือ จอห์น เมียร์ไซเมอร์ (John Mearsheimer) ที่เรียกว่า สังคมนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) โดยมีสมมุติฐานสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงของมหาอำนาจ คือ การที่มหาอำนาจจะสามารถรับประกันความอยู่รอดของตน (ซึ่งก็คือเป้าหมายสูงสุดของรัฐในการเมืองระหว่างประเทศ) มหาอำนาจจะต้องเพิ่มอำนาจของตน (Maximizes Power) รวมถึงการครอบครองความเป็นเจ้าเหนือรัฐอื่น (Hegemony)³ ด้วยเหตุข้างต้น การเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายของนาโตและรัสเซียในประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงและกิจกรรมทางการทหารในภูมิรัฐศาสตร์ของคาลินินกราด จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสถานะของความมั่นคงในอนุภูมิภาคบอลติก 2 กรณี กล่าวคือ

- 1) การขยายสมาชิกภาพนาโตไปสู่รัฐบอลติก เป็นการแสวงหาพันธมิตรเพิ่มเติมเพื่อเป้าหมายของการสร้างเขตกันชนระหว่างสมาชิกนาโต กับรัสเซีย เฉพาะอย่างยิ่งรัสเซีย

³ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York W.W Norton & Company, Inc., 2001).31

ภายใต้การนำของประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน (Vladimir Putin) ที่นับตั้งแต่ ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา เริ่มดำเนินนโยบายการต่างประเทศ ความมั่นคง และการทหารออกจากตะวันตกและแข็งกร้าวมากขึ้น ทำให้นาโตจำต้องแสวงหาความได้เปรียบและอำนาจให้ได้มากที่สุด และ

- 2) รัสเซียสูญเสียการครอบครองความเป็นเจ้าเหนืออนุภูมิภาคบอลติกและยุโรปตะวันออก ซึ่งถูกรุกคืบมากขึ้นโดยพันธมิตรนาโต ที่นำโดยสหรัฐอเมริกา ทำให้ทางเลือกของรัสเซียต้องเป็นการพยายามรักษาสถานภาพเดิมที่ตนมีเหนือรัฐอื่น ๆ ในภูมิภาค และขยายอิทธิพลไปยังภูมิภาคดังกล่าวเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ หากพิจารณากรณีทั้ง 2 จะเห็นได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศ ที่สามารถปรับใช้กรอบการอธิบายของสำนักสังคมนิยมใหม่เกี่ยวกับความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากคาลินินกราดได้ กล่าวคือ หากว่าพิจารณาตามสมมุติฐานของเมียร์ไซเมอร์ การเข้าเป็นสมาชิกนาโตของรัฐบอลติก ที่ถือเป็นอดีตรัฐบริวารของสหภาพโซเวียตและเป็นเขตอิทธิพลของรัสเซีย ย่อมแสดงให้เห็นการขยายอิทธิพลของนาโตและสหรัฐอเมริกา และหากรัสเซียต้องการรักษาความอยู่รอด แนวทางสำคัญคือการโจมตีด้วยกำลังทางการทหาร เพราะถือว่ารัฐบอลติกทั้งสามเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญต่อความมั่นคงและความอยู่รอดของรัสเซีย เพราะมีอาณาเขตติดต่อกัน และเป็นช่องทางส่งกองกำลังรบออกทางทะเลบอลติก

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ວ່ານับตั้งแต่การเข้าเป็นสมาชิกนาโตของรัฐบอลติกทั้งสามเมื่อ ค.ศ. 2004 เป็นต้นมา แนวโน้มการขยายวงของความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิรัฐศาสตร์ของคาลินินกราด ไม่นำไปสู่การเกิดปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างนาโตนำโดยสหรัฐอเมริกา กับรัสเซีย ตามแนวทางคำอธิบายทางทฤษฎีของสังคมนิยมเชิงรุกของเมียร์ไซเมอร์ ยกตัวอย่าง การดำเนินกิจกรรมทางทหารและการซ้อมรบร่วมกันในพื้นที่รัฐบอลติก ถือเป็น การแสดงแสนยานุภาพสำคัญเพื่อป้องปรามการดำเนินการของมหาอำนาจที่จะทำร้ายสหรัฐอเมริกาและพันธมิตร โดยหากพิจารณาจากซ้อมรบใหญ่ของนาโตในปี 2020 ภายใต้ชื่อ “ผู้ปกป้องยุโรป 2020 (Defender-Europe 2020)”⁴ ซึ่งมีการใช้ปฏิบัติการทางอากาศทดสอบการบินวนอาณาเขตคาลินินกราด แสดงให้เห็นว่า

⁴ P. Williams G. Thomas, Y. Dyakova, "Exercise Defender-Europe 20: enablement and resilience in action," *NATO review* (16/6/2020 2020), <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/06/16/exercise-defender-europe-20-enablement-and-resilience-in-action/index.html>.

กองกำลังฝ่ายพันธมิตรนาโตมีน่านฟ้าที่สามารถปิดล้อมคาลีนินกราดได้อย่างง่ายดาย หากเป็นดังนี้ การตอบโต้จากรัสเซียจะต้องเป็นไปด้วยความรุนแรง แต่กลับเป็นเพียงการกล่าวแสดงความกังวลต่อการร่วมซ้อมรบที่ดำเนินการใกล้กับรัสเซียและเบลารุส โดยนายเซอร์เกย์ ลาฟรอฟ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรัสเซีย ว่า

“โดยปกติเราจะตอบโต้มากกว่านี้ เพราะเราไม่อาจจะเลยกระบวนการปลุกเร้าความขัดแย้งเช่นนี้ได้ แต่เราจะมีปฏิกิริยาที่ไม่สร้างความเสี่ยงโดยไม่จำเป็น เพราะผู้ที่ทำการปลุกเร้า นั้น ประสงค์ให้มีมาตรการโต้ตอบ (Retaliatory Measures) ที่สามารถนำไปสู่การสร้างความตึงเครียดในอนาคต *ขอเน้นย้ำว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เราทำเพื่อตอบสนองต่อการกระทำของนาโต เราทำภายในดินแดนของเราเท่านั้น*”⁵ (เน้นโดยผู้วิจัย)

การตอบโต้ของรัสเซียต่อนาโตในกรณีซ้อมรบนั้นมีความน่าสนใจ โดยหากพิจารณามุมมองรัสเซียต่อภูมิภาคบอลติก และยุโรปตะวันออก ต้องกล่าวว่า การกระทำของนาโต เป็นการข่มขู่และทำลายการครอบครองความเป็นเจ้าในภูมิภาคที่มีอยู่เดิมของรัสเซีย เพราะฉะนั้น หากเป็นไปตามแนวทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกของเมียร์ไชเมอร์ แล้ว การตอบโต้ของรัสเซียจำเป็นต้องนำไปสู่การยกระดับความขัดแย้ง และเพื่อป้องกันการคุกคามอิทธิพลและอำนาจในภูมิภาค อาจต้องใช้การร่วมซ้อมรบในเขตใกล้กัน หรือการรุกรานพื้นที่ที่รัสเซียสามารถอ้างความชอบธรรมได้ แต่กลับไม่เกิดขึ้นในกรณีตัวอย่างดังได้ยกมาข้างต้น

สารนิพนธ์ฉบับนี้ มีข้อเสนอว่าความมุ่งหมายของรัสเซียต่อประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป/นาโต นั้น มิได้เป็นไปเพื่อการก้าวขึ้นมาเป็นเจ้ามหาอำนาจของภูมิภาค หากเพียงแต่ต้องการรักษาพื้นที่คาลีนินกราดที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ต่อการป้องกันประเทศของรัสเซียให้มีความมั่นคง ในด้านของประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป/นาโต นั้น ก็พร้อมจะปกป้องกลุ่มประเทศบอลติกในกรณีที่ถูกรัสเซียคุกคาม และก็ได้มีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพเดิมของพื้นที่คาลีนินกราดที่ตกเป็นของรัสเซียตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองให้กลับมาเป็นของเยอรมนีอีกครั้ง

⁵ Sergey Lavrov, "Russia to react to US-NATO exercise Defender 2020 in Europe," news release, 4/2/2020, 2020, <https://tass.com/politics/1116409>.

1.2 คำถามในการวิจัย

เหตุใดทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) ของจอห์น เมียร์ไรเซเมอร์ จึงมีข้อจำกัดในการอธิบายนโยบายความมั่นคงของรัสเซียและนาโตต่อคาลินินกราด หลังการขยายสมาชิกภาพของนาโตไปยังรัฐบอลติกใน ค.ศ. 2004

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาข้อจำกัดของการอธิบายคาลินินกราดด้วยกรอบทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุก

1.3.2 เพื่อศึกษานโยบายทางความมั่นคงของรัสเซียและนาโตต่อคาลินินกราดหลังการขยายสมาชิกภาพของนาโตไปยังรัฐบอลติกตั้งแต่ ค.ศ. 2004

1.4 ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาเรื่อง Kaliningrad กับยุทธศาสตร์ความมั่นคงของรัสเซียเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของประเทศสมาชิกนาโต นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษานโยบายด้านความมั่นคงเปรียบเทียบของทั้ง 2 ฝ่าย ว่ามีบทบาทที่เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไรต่อพื้นที่คาลินินกราดในปี ค.ศ. 2004 จนถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2021) โดยพยายามอภิปรายผ่านกรอบทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกของจอห์น เมียร์ไรเซเมอร์

จากการสำรวจวรรณกรรม นั้น ผู้เขียนจำแนกวรรณกรรมไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มวรรณกรรมเกี่ยวกับการนำกรอบทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกมาอภิปรายปรากฏการณ์ระหว่างประเทศ 2) กลุ่มวรรณกรรมที่กล่าวถึงทัศนะและนโยบายทางด้านความมั่นคงทางทหารของฝ่ายรัสเซียที่มีต่อพื้นที่คาลินินกราด และ 3) กลุ่มวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับทัศนะความมั่นคงของฝ่ายนาโตที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่คาลินินกราด

งานกลุ่มที่หนึ่ง ในงานวรรณกรรมเรื่อง **โศกนาฏกรรมทางการเมืองของมหาอำนาจ (The Tragedy of Great Power Politics)** ของจอห์น เจ เมียร์ไรเซเมอร์ (John J. Mearsheimer)⁶ นั้น ได้อธิบายธรรมชาติรัฐต่าง ๆ ในระบบระหว่างประเทศ โดยได้อธิบายถึงสมมุติฐานที่เป็นพื้นฐานของทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) ไว้ 5 ประการ และได้กล่าวว่า รัฐควรแสวงหาอำนาจให้มากที่สุดเพื่อให้เป็นเจ้าของระบบระหว่างประเทศ และจะต้องสกัดกั้นรัฐใด ๆ ก็ตามที่มีแนวโน้มที่

⁶ John Mearsheimer, *Tragedy of the Great Powers Politics* (New York: W. W. Norton, 2000), 31.

จะพัฒนาจนสามารถแข่งกับตน เพื่อให้รัฐที่เป็นเจ้ามีความอยู่รอดในระบบระหว่างประเทศ ในงานวิจัยนี้จึงหมายถึงสหรัฐ ฯ ที่จะต้องสกัดกั้นรัสเซียผ่านองค์การนาโตทุกวิถีทาง ขณะที่รัสเซียก็จะต้องขยายอำนาจในภูมิภาคให้มากที่สุดเพื่อความอยู่รอดของตนเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากบทความของ **เทด กาเลน คาเพนเตอร์ (Ted Galen Carpenter)**⁷ ที่ได้กล่าวถึงการเพิ่มแสนยานุภาพทางทหารของรัสเซียในพื้นที่คาลินินกราดในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ซึ่งสร้างความหวาดวิตกให้กับฝ่ายนาโตเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามบทความนี้ยังระบุว่าแท้จริงแล้ว การเพิ่มแสนยานุภาพของรัสเซียนั้นเป็นไปเพื่อตอบโต้การที่ฝ่ายนาโตพยายามขยายอิทธิพลและอำนาจทางทหารเข้ามาในยุโรปตะวันออกก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายสมาชิกภาพนาโตและการย้ายกำลังทหารของสหรัฐ ฯ ไปประจำการในโปแลนด์อย่างถาวร ซึ่งรัสเซียมองว่าเป็นสัญญาณของการคุกคามรัสเซียอย่างชัดเจน และทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความเสี่ยงต่อการเผชิญหน้ากันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ **อันโตน โคลโอดีชชึนย (Anton Kolodyazhnyy)** และ **ทอม บาร์มฟอร์ด (Tom Balmforth)**⁸ จากสำนักข่าวรอยเตอร์ (Reuters) ที่ระบุว่ารัสเซียพยายามเพิ่มขีดความสามารถของกองทัพและปรับปรุงระบบป้องกันภัยรุกรานจากฝ่ายนาโต โดยเฉพาะการติดตั้งขีปนาวุธ และนอกจากนี้ ยังกล่าวอ้างผู้นำทางทหารของรัสเซียในพื้นที่ว่าการเพิ่มแสนยานุภาพดังกล่าวเป็นไปเพื่อโต้ตอบกับการที่ฝ่ายนาโตพยายามเพิ่มแสนยานุภาพทางทหารในพื้นที่รอบๆ คาลินินกราดก่อน ทั้งนี้ พลวัตการเสริมกำลังเพื่อตอบโต้กันและกันมีมากขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญภายหลังวิกฤตการณ์ไครเมียและสงครามกลางเมืองซีเรีย และจากบทความของ **นาโต รีวิว (NATO Review)** โดย **จี โทมัส (G. Thomas)**, **พี วิลเลียมส์ (P. Williams)** และ **วาย ดยาโควา (Y. Dyakova)**⁹ นั้น ได้กล่าวถึงความเคลื่อนไหวทางทหารของฝ่ายนาโต ที่มีสหรัฐ ฯ เป็นแกนนำในการฝึกซ้อมตามโครงการผู้ปกป้องแห่งยุโรป 20 (Defender-Europe 20) ที่มีการซักซ้อมการเคลื่อนกำลังทหารขนาดใหญ่ ตลอดจนอาวุธ ยุทโธปกรณ์จำนวนมากเข้ามาติดตั้งในยุโรป

⁷ Ted Galen Carpenter, *Is NATO Provoking the Russian Military Build-up in Kaliningrad?*, CATO Institute, December 14, 2020, accessed August 25, 2021, <https://www.cato.org/commentary/nato-provoking-russian-military-build-kaliningrad>

⁸ "Russia Adds Firepower to Kaliningrad Exclave Citing NATO Threat," *Reuters*, December 7, 2020, accessed August 25, 2021, <https://www.reuters.com/article/russia-military-kaliningrad-idUSKBN28H1B8>; Hans Kristensen, *Russia Upgrades Nuclear Weapons Storage Site in Kaliningrad*, *Federation of American Scientist*, June 18, 2018, accessed August 25, 2021, <https://fas.org/blogs/security/2018/06/kaliningrad/>

⁹ Gareth Thomas, Peter Williams, and Yanitsa Dyakova, "Exercise Defender-Europe 20: Enablement and Resilience in Action," NATO, June 16, 2020, accessed August 25, 2021, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/06/16/exercise-defender-europe-20-enablement-and-resilience-in-action/index.html>

เพื่อจุดประสงค์ในการปกป้องปรามและสกัดกั้นภัยคุกคามจากฝ่ายตรงข้ามที่เห็นได้ชัด และรวมถึงความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และรวมถึงความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้การเคลื่อนย้ายกำลังพลในมิติต่าง ๆ ทำได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ นายเซอร์เกย์ ลาฟรอฟ (Sergey Lavrov)¹⁰ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของรัสเซีย ได้แสดงความคิดเห็นว่ากรณีนานาโตดำเนินการซ้อมรบและตั้งฐานทัพอย่างถาวรในโปแลนด์ ซึ่งเป็นการขยับพื้นที่เข้าใกล้ชายแดนรัสเซีย นั่น โดยปกติรัสเซียจะดำเนินการตอบโต้กลับ แต่เนื่องจากรัสเซียมองว่าครั้งนี้สามารถหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่ไม่จำเป็นได้ และยังให้มุมมองว่านาโตนั้นมีความเหนือกว่าทางทหารต่อฝ่ายรัสเซียมากและแท้ที่จริงไม่มีฝ่ายตรงข้ามใดจะเป็นภัยคุกคามต่อนาโตได้ และยิ่งไปกว่านั้น นาโตมีสภาพที่ถูกนำ/ชี้นำโดยสหรัฐ ฯ ทั้งในทางนโยบายและจากการที่ผู้บัญชาการกองทัพของนาโตก็เป็นชาวอเมริกัน ดังนั้น ยุทธศาสตร์ของสหรัฐ ฯ จึงพลอยกำหนดมุมมองด้านภัยคุกคามและทิศทางของฝ่ายนาโตด้วย

งานกลุ่มที่สองเน้นไปที่ประเด็นความมั่นคงทางทหารของคาลินินกราดในทัศนะและนโยบายของฝ่ายรัสเซีย จากบทความของนักวิจัย นักวิเคราะห์ และผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ รวมถึงสำนักข่าวและศูนย์วิเคราะห์ทางด้านความมั่นคง ได้แก่ บทความของ มาร์ค กาลิโอตติ (Mark Galeotti)¹¹ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่คาลินินกราดและรวมถึงหน่วยทหารในพื้นที่ดังกล่าว จากบทความของ เดฟ จอห์นสัน (Dave Johnson)¹² ที่ได้อธิบายถึงรูปแบบการจัดโครงสร้างกองทัพรัสเซียใหม่ งานเขียนของ เบน ชาลลิส (Ben Challis)¹³ ที่เปิดเผยให้เห็นถึงข้อกังวลและความอ่อนไหวต่อสถานการณ์ใน

¹⁰ "Russia to react to US-NATO exercise Defender 2020 in Europe — Lavrov," Russian News Agency, February 20, 2020, accessed August 25, 2021, <https://tass.com/politics/1116409>

¹¹ Galeotti, Mark. "Kaliningrad : A Fortress without a State." [In English]. *IBRU Boundary and Security Bulletin* (July 1993 1993): 4.

¹² Johnson, Dave. "Vostok 2018 : Ten Years of Russian Strategic Exercises and Warfare Preparation." [In English]. *NATO review* (20/12/2018 2019): 8. NATO Defense College.

<https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/12/20/vostok-2018-ten-years-of-russian-strategic-exercises-and-warfare-preparation/index.html>.

¹³ Challis, Ben. "Belarus Beyond 2020." [In English]. Journal Article. *European Leadership Network*, Implication for Russia and the West, no. Security Risks : between Russia and NATO (1/10/2020 2020): 4. European Leadership Network.

<https://www.jstor.org/stable/resrep25716.4?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=Security+Risks+between+Russia+and+NATO&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DSecurity%2BRisks%2B%253A%2Bbetwe>

คาลินินกราดในทัศนะของรัสเซีย ตลอดจนการวิเคราะห์กำลังทางทหารในมุมมองของฝ่ายรัสเซียที่สถาบันวอร์ซอว์ (Warsaw Institute)¹⁴ และสำนักข่าวแดร์ สปีเกิล (Der Spiegel)¹⁵ เรียบเรียงมา ทั้งนี้ ยังมีการรวบรวมความเห็นของผู้นำรัสเซียที่ สำนักข่าวบีบีซี (BBC News)¹⁶ จัดทำขึ้น และนอกจากนี้ ผลการสำรวจความคิดเห็นของชาวรัสเซียต่อประเด็นภัยคุกคามทางนิวเคลียร์ ที่เสนอโดย ดิน่า สเมลท์ซ (Dina Smeltz) สเตฟาน กอนชรอฟ (Stepan Gonchrov) และ ลิลี่ โวจโตวิซซ์ (Lily Wojtowicz) จากศูนย์วิเคราะห์เลวาตา (Levada Analytical Center)¹⁷ ก็เป็นข้อมูลที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยรวบรวมไว้และนำมาสู่การวิเคราะห์สถานการณ์และเหตุปัจจัยของผู้กำหนดนโยบายทางฝ่ายรัสเซียในบริบทของพื้นที่คาลินินกราด ทางด้านบทความของ วาเลนต้า (Valenta), จิริ (Jiri) และ เลนี ฟรีดแมน (Leni Friedman)¹⁸ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงทัศนะของฝ่ายรัสเซียที่มีมุมมองต่อประเด็นความมั่นคงทางทหารในพื้นที่ ด้านงานของ มิเชล สมิธ (Michael Smith)¹⁹ นั้น ได้กล่าวถึงประเด็นที่ว่าด้วยการไม่ปฏิบัติตามสัญญาของฝ่ายนาโตที่มีต่อรัสเซีย โดยแสดงให้เห็นทัศนะของรัสเซียและในส่วนของกรวิเคราะห์ฐานความคิดและสาเหตุในการแทรกแซงทางการเมืองและการทหารของฝ่ายรัสเซียต่อประเทศสมาชิกนาโต นั้น มีวิทยานิพนธ์ที่น่าสนใจของ เปรมิกา บัวผลิ (Pamika

---

[en%2BRussia%2Band%2BNATO%26filter%3D&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A11eb007f162ad0dc3a6e64bb38590bbd&seq=1#metadata_info_tab_contents](https://www.warwainstitute.org/real-role-kaliningrad-fortress/).

¹⁴ institute, Warsaw. "Real Role of the Kaliningrad Fortress." [In English]. no. Russian Monitor (26/10/2017 2017): 1. <https://warwainstitute.org/real-role-kaliningrad-fortress/>.

¹⁵ "Nato's Eastward Expansion." Spiegel international, Der Spiegel, Updated 26/11/2009, 2009, accessed 8/5/2021, 2021, <https://www.spiegel.de/international/world/nato-s-eastward-expansion-did-the-west-break-its-promise-to-moscow-a-663315.html> (10).

¹⁶ NEWS, BBC. "Medvedev Warns on Nato Expansion." BBC, 25/3/2008 2008. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7312045.stm>.

¹⁷ Dina Smeltz, Stepan Gonchrov, Lily Wojtowicz. "Levada-Center and Chicago Council on Global Affairs About Russian-American Relations." [In English]. Journal Article. *Levada Analytical Center*, Key Points of Contention (4/11/2016 2016): 3. https://www.levada.ru/en/2016/11/04/levada-center_chicago_council/.

¹⁸ Valenta, Jiri and Leni Friedman. "Russia's Strategic Advantage in the Baltics : A Challenge to Nato?" [In English]. Journal Article. *the Begin-Sadat Center for Strategic Studies* (2017): 30 8. Strategic Baltic Sea.

¹⁹ Smith, Michael. "Most Nato Members in Eastern Europe See It as Protection." [In English]. *Gallup* (10/2/2017 2017): 6. <https://news.gallup.com/poll/203819/nato-members-eastern-europe-protection.aspx?version=print>.

Buapli)²⁰ ซึ่งได้อธิบายไว้ถึงความพยายามในการปกป้องชาวรัสเซียโพ้นทะเลหรือคนที่มีเชื้อสายรัสเซียในพื้นที่ยุโรปตะวันออก

วรรณกลุ่มที่สามนั้น เป็นวรรณกรรมที่ให้ข้อมูลในด้านของทัศนคติและนโยบายของฝ่ายนาโต ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานเขียนของ เดวิด แอกซ์ (David Axe)²¹ ที่กล่าวถึงทัศนคติและนโยบายทางทหารของฝ่ายนาโตและรวมถึงการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายกำลังพลอย่างในงานเขียนของ แดเนียล ฟิโอตต์ (Daniel Fiott)²² ในการรับมือกับภัยคุกคามที่มาจากพื้นที่คาลินินกราดของรัสเซีย การประเมินสถานการณ์หากเกิดการใช้กำลังของทั้งสองฝ่ายในบริเวณพื้นที่คาลินินกราดจากงานของ เฟรเดอริก ดับเบิลยู คากัน (Frederick W. Kagan), นาทาลิยา บูกาโยวา (Nataliya Bugayova) และ เจนนีเฟอร์ กาแฟเรลล่า (Jennifer Cafarella)²³ ส่วนงานของ แอนดรูว์ มิชตา (Andrew Michta)²⁴ ได้ให้รายละเอียดและบทวิเคราะห์ในรายประเทศ โดยเฉพาะความเสี่ยงของโปแลนด์และลิทัวเนียจากการถูกโจมตีโดยรัสเซีย และจากภัยคุกคามที่จะมาจากพื้นที่คาลินินกราด ในส่วนบทความของบาร์โทสซ์ ชิโชคกี (Bartosz Cichocki), คาทาร์ซึนา เพลซ์ชินสกา (Katarzyna Pelczynska-Nalecz) และ แอนเดอร์เชส วิลค์

²⁰ Buapli, Pamika. "Role of Russia in Crimean Crisis : Case Study of Official Emotion for Determining Foreign Policy in Russia." Master of Political Science, Thammasat University, 2021 (47).

²¹ Axe, David. "World War Iii : How Would Nato Destroy Russia's Kaliningrad Fortress?" [In English]. *the National Interest* (26/7/2020 2019): 5. <https://nationalinterest.org/blog/reboot/world-war-iii-how-would-nato-destroy-russias-kaliningrad-fortress-165624>.

²² Fiott, Daniel. "What If...?" [In English]. Journal Article. *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*, Scanning the horizon : 12 scenarios for 2021, no. What if...the united states pulls out of europe? (1/2/2021 2019): 4. European Union Institute for Security Studies (EUISS). https://www.jstor.org/stable/resrep21142.13?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=what+if+the+united+states+pulls+out+of+europe&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dwhat%2Bif...the%2Bunited%2Bstates%2Bpulls%2Bout%2Bof%2Beurope%253F%26filter%3D&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&reqid=fastly-default%3Ae14ed1ab33e44346d04c780f54bbdf9d&seq=1#metadata_info_tab_contents

²³ Frederick W. Kagan, Nataliya Bugayova and Jennifer Cafarella. "Confronting the Russian Challenge." [In English]. Journal Article. *Institute for the Study of War*, A New Approach for the U.S., no. Risks to NATO of A Russia-Belarus Military Union (2019): 2

²⁴ Michta, Andrew A. "Kaliningrad and the Escalatory Spiral in the Baltics." [In English]. Journal Article. *Judy Dempsey's Strategic Europe* (9/12/2016 2016): 3. Carnegie Europe. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/66402>.

(Andrzej Wilk)²⁵ ที่กล่าวถึงพื้นที่คาลินินกราดในบริบทการขยายตัวของสหภาพยุโรป ซึ่งงานชิ้นนี้ได้เผยให้เห็นทัศนคติและนโยบายของทั้งประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปและสหพันธรัฐรัสเซียต่อพื้นที่คาลินินกราดในแง่มุมต่าง ๆ ด้านงานของ มิเชล สมิธ (Michael Smith)²⁶ นั้น ได้กล่าวถึงประเด็นที่ว่าด้วยการไม่ปฏิบัติตามสัญญาของฝ่ายนาโตที่มีต่อรัสเซีย โดยแสดงให้เห็นทัศนคติต่าง ๆ ของฝ่ายนาโต ทางด้านบทความของ วาเลนต้า (Valenta), จิริ (Jiri) และ เลนี ฟรีดแมน (Leni Friedman)²⁷ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงทัศนคติของสมาชิกรัฐที่มีมุมมองต่อประเด็นความมั่นคงทางทหารในพื้นที่บทความของ มิเชล เอ ฮันเซอร์เกอร์ (Michael A. Hunzeker) และ อเล็กซานเดอร์ ลานอสซกา (Alexander Lanoszka)²⁸ ที่แสดงทัศนคติและการวิเคราะห์จากฝ่ายนาโต ในประเด็นด้านจุดแข็งและจุดอ่อนของกองทัพรัสเซียที่จะเป็นภัยคุกคามต่อนาโต โดยเฉพาะจากพื้นที่คาลินินกราด นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลจาก ผลสำรวจของสถาบันพีว (Pew Survey)²⁹ ที่ทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศสมาชิกรัฐถึงภัยคุกคามที่มาจากรัสเซีย ทางด้านบทความของ วาเลนต้า (Valenta), จิริ (Jiri) และ เลนี ฟรีดแมน (Leni Friedman)³⁰ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงทัศนคติของสมาชิกรัฐที่มีมุมมองต่อประเด็นความมั่นคงทางทหารในพื้นที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁵ Bartosz Cichocki, Katarzyna Pelczynska-Nalecz, Andrzej Wilk. "The Kaliningrad Oblast in the Context of EU Enlargement." [In English]. Report Article. *CES Studies*: 12. <https://core.ac.uk/download/pdf/11869765.pdf>.

²⁶ Smith, Michael. "Most Nato Members in Eastern Europe See It as Protection." [In English]. *Gallup* (10/2/2017 2017): 6. <https://news.gallup.com/poll/203819/nato-members-eastern-europe-protection.aspx?version=print>.

²⁷ Valenta, Jiri and Leni Friedman. "Russia's Strategic Advantage in the Baltics : A Challenge to Nato?" [In English]. Journal Article. *the Begin-Sadat Center for Strategic Studies* (2017): 30 8. Strategic Baltic Sea.

²⁸ Hunzeker, Alexander Lanoszka and Michael A. "Conventional Deterrence and Landpower in Northeastern Europe." [In English]. Journal Article. Summary (2019): 3. Strategic Studies Institute, US Army War College. https://www.researchgate.net/publication/331593266_Conventional_Deterrence_and_Landpower_in_Northeastern_Europe.

²⁹ "Pew Survey: Russia Disliked around World; Most in Poland, Turkey See Kremlin as Major Threat." *Kyiv Post*, Updated 17/8/2017, 2017, accessed 8/5/2021, 2021, <https://www.kyivpost.com/eastern-europe/pew-survey-russia-disliked-around-world-poland-turkey-see-kremlin-major-threat.html>.

³⁰ Valenta, Jiri and Leni Friedman. "Russia's Strategic Advantage in the Baltics : A Challenge to Nato?" [In English]. Journal Article. *the Begin-Sadat Center for Strategic Studies* (2017): 30 8. Strategic Baltic Sea.

1.5 กรอบการวิเคราะห์

สารนิพนธ์ฉบับนี้พยายามปรับใช้กรอบแนวคิดสังคมนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) ของจอห์น เมียร์ไชเมอร์ (John Mearsheimer) ซึ่งมุ่งอธิบายสาเหตุของความขัดแย้งของชาติมหาอำนาจในระบบการเมืองระหว่างประเทศ ทฤษฎีของเมียร์ไชเมอร์ตั้งอยู่บนสมมติฐาน 5 ประการ ได้แก่

1. ระบบระหว่างประเทศนั้นอยู่ในสถานะอนาธิปไตย
2. รัฐมีแนวโน้มที่จะใช้กำลังรุกรานรัฐอื่น ๆ
3. รัฐไม่สามารถมั่นใจหรือเชื่อใจในเป้าหมายของรัฐอื่นได้
4. ความอยู่รอดของรัฐเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของทุกรัฐ และ
5. รัฐคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบในการหาทางอยู่รอดภายใต้ระบบระหว่างประเทศที่เป็นอยู่³¹

จากสมมติฐานเหล่านี้ เมียร์ไชเมอร์อธิบายว่า รัฐจะแสวงหาอำนาจให้มากที่สุด (Maximize Power) เพื่อกลายเป็นเจ้าโลกหรือน้อยเป็นเจ้าภูมิภาค เพราะจะช่วยรับรองความอยู่รอดปลอดภัยได้อย่างมีเหตุผลที่สุด ส่วนรัฐที่เป็นเจ้าของระบบระหว่างประเทศอยู่แล้ว ก็จะต้องพยายามสกัดกั้นรัฐอื่น ๆ ไม่ให้ทะยานขึ้นมาท้าทายอำนาจและเป็นผู้แข่งของตนได้ ในแง่นี้ รัฐจึงมีแนวโน้มที่จะรุกรานรัฐอื่น เพราะรัฐไม่สามารถไว้วางใจจุดมุ่งหมายของรัฐอื่น จึงจำเป็นต้องแสวงหาอำนาจเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากรัฐอื่นในสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด และเป็นหลักประกันความอยู่รอด

1.6 สมมติฐานการวิจัย

จากข้อเสนอของสังคมนิยมเชิงรุกที่ให้รัฐรักษาสถานะอำนาจและความมั่นคงในสถานะอนาธิปไตย โดยเน้นให้รัฐขยายอำนาจให้มากที่สุด และในขณะเดียวกันก็พยายามสกัดกั้นรัฐอื่น ๆ ไม่ให้มีอำนาจมากขึ้น จนทัดเทียมกับรัฐตนได้ หรือสามารถแข่งกับตนได้ อย่างไรก็ตาม สังคมนิยมเชิงรุกละเลยต่อปัญหาสำคัญในสถานะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ 2 ประการ

ประการแรก กล่าวคือ สังคมนิยมเชิงรุกมิได้อธิบายถึงจุดมุ่งหมายของรัฐด้านความมั่นคงในสถานะอนาธิปไตย ว่าจุดมุ่งหมายใดมีความสำคัญมากกว่ากัน ระหว่างการรักษาอำนาจและสถานะเดิมที่มีอยู่ เช่น ดินแดน ทรัพยากร ประชากร และอำนาจที่ตนมี กับการขยายอำนาจหรือแสวงหาอำนาจเพิ่มขึ้นเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนยังไม่มี หรือมีแล้ว แต่ต้องการให้มีมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อเปลี่ยนสถานะหรือระเบียบระหว่างประเทศให้เป็นไปในแบบที่ตนต้องการ ดังเช่น การก้าวขึ้นมาเป็น

³¹ John Mearsheimer, *Tragedy of the Great Powers Politics*, 30-31.

มหาอำนาจของโลกหรือเป็นมหาอำนาจของภูมิภาค แล้วพยายามเปลี่ยนแปลงหรือกำหนดระเบียบระหว่างประเทศในแบบที่ตนต้องการ

ประการที่สอง คือ ปัญหาจากสภาวะ Security Dilemma ที่จะเกิดขึ้นตามมาหลังจากที่รัฐใดรัฐหนึ่งเลือกดำเนินการขยายอำนาจให้ได้มากที่สุดและพยายามสกัดกั้นขัดขวางรัฐอื่น ๆ เพื่อมิให้ขึ้นมาใช้อำนาจเทียบเคียงหรือแข่งขันกับตนได้นั้น คือ รัฐอื่นที่เป็นเป้าหมายของการขยายอำนาจจะทำการตอบโต้ด้วยการพยายามขยายอำนาจและสกัดกั้นหรือใช้นโยบายด้านความมั่นคงต่อกันและกัน การดำเนินการดังกล่าวจะย้อนกลับมากระทบต่อรัฐที่เลือกดำเนินนโยบายแบบสัจนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) ในทางกลับกัน รัฐที่เลือกดำเนินนโยบายแบบพยายามรักษาสิ่งที่มีอยู่จะพยายามระมัดระวังในการดำเนินนโยบายเพื่อมิให้ส่งผลไปในทางที่จะสร้างวงจรความไม่มั่นคงจาก Security Dilemma

ทั้งนี้ นักวิชาการฝ่ายสัจนิยมเชิงรับ (Defensive Realism) ที่ให้ความสำคัญแก่ปัญหา Security Dilemma ในสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ จะเสนอให้รัฐที่ต้องตัดสินใจดำเนินนโยบายด้านความมั่นคง โดยการพิจารณาความมุ่งหมายและจุดประสงค์ของรัฐอื่นที่มีแนวโน้มและศักยภาพที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของตนได้ ประกอบการกำหนดแนวทางนโยบายของตนด้วยเสมอ เช่น เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ารัฐอื่นมิได้มีเป้าหมายและความต้องการจะเปลี่ยนสถานภาพเดิม โดยการเปลี่ยนการครอบครองดินแดน เส้นเขตแดน ทรัพยากรที่มีค่า ก็ควรเลือกการดำเนินนโยบายด้านความมั่นคงที่จะรักษาผลประโยชน์และอำนาจของตนอย่างพอประมาณ ในทางที่จะไม่ทำให้รัฐอื่นรู้ว่าถูกคุกคามผลประโยชน์หรือสกัดกั้นอำนาจของฝ่ายอื่นที่ จนทำให้เกิดปัญหา Security Dilemma ขึ้นมา

“เมื่อเทียบกับแนวทางของ *Defensive Realism* คำอธิบายของ *Offensive Realism* ของ Mearsheimer คาดการณ์เกี่ยวกับแนวทางดำเนินนโยบายของรัสเซียและของสหภาพยุโรปต่อคาบสมุทรบอลข่านและกลุ่มประเทศบอลติกไม่ถูกต้อง และมีข้อจำกัดในการเสนอความเข้าใจวิธีดำเนินนโยบายเพื่อรักษาความมั่นคงและป้องกันปัญหาจาก Security Dilemma ทั้งของรัสเซียและของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปต่อคาบสมุทรบอลข่าน”

1.7 ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเพื่อพิสูจน์สมมติฐานดังกล่าว สารนิพนธ์ฉบับนี้จะใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentation Research) โดยใช้เอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสืบค้นจากฐานข้อมูลทางวิชาการออนไลน์ เว็บไซต์ศูนย์วิจัยและคลังปัญญา รวมถึงเว็บไซต์สำนักข่าวเป็นแหล่งข้อมูลการวิจัย

1.8 ขอบเขตการศึกษา

สารนิพนธ์มุ่งศึกษานโยบายทางความมั่นคงต่อเขตการปกครองคาลีนินกราดของตัวแสดง ได้แก่ รัสเซีย และนาโต ในขอบเขตเวลาตั้งแต่การขยายสมาชิกภาพของนาโตไปยังรัฐบอลติกใน ค.ศ. 2004 ตราบจนปัจจุบัน (ค.ศ. 2021)

1.9 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 1) เพื่อปรับความเข้าใจ และขยายกรอบคำอธิบายของสังคมนิยมเชิงรุก ไปยังกรณีศึกษาคาลีนินกราด เพื่อพิสูจน์ขีดจำกัดของข้อเสนอด้านทฤษฎี
- 2) เพื่อความเข้าใจในบริบทการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคบอลติก ผ่านพื้นที่คาลีนินกราด และความแตกต่างในทัศนะและนโยบายของ อียู/นาโตกับรัสเซีย

1.10 ลำดับการนำเสนอ

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของคาลีนินกราดถึงทศวรรษ 1990 เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการของความสำคัญ ที่คาลีนินกราดมีต่อการเมืองระหว่างประเทศและความมั่นคงในทวีปยุโรป จนมาถึงการอยู่ภายใต้การปกครองของรัสเซีย

บทที่ 3 คาลีนินกราด ทัศนะและนโยบายด้านความมั่นคงทางทหารของรัสเซีย เป็นการแสดงให้เห็นทิศทางการดำเนินการด้านความมั่นคงและการทหารของรัสเซียในคาลีนินกราด หลังจากทีรัฐแถบทะเลบอลติกเข้าเป็นสมาชิกของนาโต เนื้อหาในบทนี้เป็นการแสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนขีดความสามารถทางการทหาร (Capabilities) ที่รัสเซียดำเนินการ เปรียบเทียบและสร้างสมดุลกับการแสดงแสนยานุภาพของนาโต

บทที่ 4 คาลินินกราด ทักษะของประเทศสมาชิกนาโต ในด้านความมั่นคงทางทหาร แสดงให้เห็นแนวโน้มของการพิจารณาคาลินินกราดในด้านความมั่นคงทางทหาร ที่นาโตอาจพิจารณาว่าเป็นศูนย์กลางของปัญหาทางภูมิรัฐศาสตร์กับรัสเซียที่สำคัญจุดหนึ่ง ซึ่งเนื้อหาในบทนี้ชี้ให้เห็นแนวโน้มของการประนีประนอมระหว่างสมาชิกนาโตกับรัสเซีย ซึ่งแตกต่างจากท่าที่แข็งกร้าวของสหรัฐอเมริกา เป็นการชี้ให้เห็นจุดอ่อนสำคัญของกรอบทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุก

บทที่ 5 บทวิเคราะห์และสรุป ข้อจำกัดของทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกเมื่อใช้คาลินินกราดเป็นกรณีศึกษา

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของคาลินินกราดถึงทศวรรษ 1990

ในการศึกษานโยบายความมั่นคงของรัสเซียและนาโตต่อภูมิภาคคาลินินกราดหลังการขยายสมาชิกภาพของนาโตใน ค.ศ. 2004 จำเป็นต้องเข้าใจคุณลักษณะและความสำคัญของภูมิภาคดังกล่าวในฐานะเงื่อนไขในการกำหนดผลประโยชน์และนโยบายสำหรับทั้งสองฝ่าย ดังนั้น บทที่ 2 นี้ จะอธิบายถึงคุณลักษณะข้างต้น โดยส่วนแรกจะบรรยายเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ ประชากร เศรษฐกิจ และการพัฒนาของพื้นที่ และส่วนที่สองจะพรรณนาถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ครอบคลุมตั้งแต่หลังสหภาพโซเวียตล่มสลายและสงครามเย็นสิ้นสุดลงในทศวรรษ 1990 ก่อนหน้าช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ฉบับนี้มุ่งศึกษาในเชิงทัศน์และนโยบาย

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของคาลินินกราด

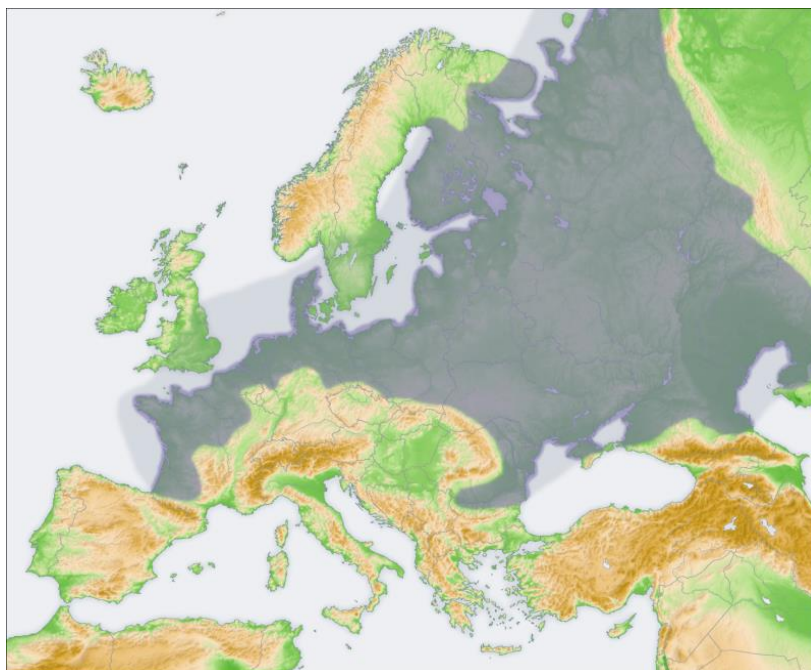
คาลินินกราดเป็นรัฐ (Oblast หรือ Subject of Federation) หนึ่งของสหพันธรัฐรัสเซีย มีพื้นที่ 15,100 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางตะวันตกสุดของประเทศ บนชายฝั่งทะเลบอลติกทางตอนเหนือของภูมิภาคยุโรปกลาง มีเมืองคาลินินกราดเป็นศูนย์กลางการปกครอง โดยตั้งอยู่ทางตะวันตกของรัฐ ห่างจากกรุงมอสโก ประมาณ 1,100 กิโลเมตร และห่างจากนครเซนต์ปีเตอส์เบิร์กประมาณ 800 กิโลเมตร

ดินแดนของรัฐคาลินินกราดแยกขาดจากดินแดนส่วนอื่นของประเทศ หรืออาจกล่าวได้ว่าถูกดินแดนของรัฐอื่นปิดล้อม พรมแดนด้านทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดพอมอเรเนีย (Pomerania) และจังหวัดวาร์เมีย-มาซูเรีย (Warmia-Masuria) ของโปแลนด์ มีระยะทางที่สั้นที่สุดจากศูนย์กลางเมืองคาลินินกราดจรดพรมแดนเป็นระยะทางเพียงประมาณ 30 กิโลเมตร ส่วนพรมแดนด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือติดต่อกับเขตไคลเปดา (Klaipeda) เขตมาริจามโปเล (Marijampole) และเขตเทาราเก (Taurage) ของลิทัวเนีย ห่างจากศูนย์กลางเมืองเป็นระยะทางสั้นที่สุดประมาณ 90 กิโลเมตร ด้านทิศตะวันตกติดต่อกับทะเลบอลติกในบริเวณน้ำลึก ตรงข้ามกับชายฝั่งสวีเดนบนคาบสมุทรสแกนดิเนเวีย (Scandinavia) และห่างจากช่องแคบสแกเกอร์แรก (Skagerrak) ที่เชื่อมออกไปยังทะเลเหนือและมหาสมุทรแอตแลนติกประมาณ 700 กิโลเมตร ในแง่นี้ คาลินินกราดจึงมีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์

กับโปแลนด์ ลิทัวเนีย และทะเลภายนอก มากกว่ากับรัสเซียแผ่นดินใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้น ยังตั้งอยู่ไม่ไกลจากเมืองสำคัญของยุโรปหลายแห่ง เช่น ตั้งอยู่ห่างจากกรุงวอร์ซอ กรุงวิลนิอุส และกรุงริกาประมาณ 300 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเบอร์ลิน กรุงโคเปนเฮเกน กรุงสตอกโฮล์ม กรุงทาลลินน์ และกรุงมินสก์ ประมาณ 500 กิโลเมตร และห่างจากกรุงปรากประมาณ 700 กิโลเมตร

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งของรัฐและเมืองคาลินินกราด
(Encyclopædia Britannica, 2014)

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงอาณาเขตของที่ราบใหญ่ยุโรป (พื้นที่สีเทา)

(Wikimedia Commons, 2007)

พื้นที่ทั้งหมดของคาลินินกราดถือเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบใหญ่ยุโรป (Great European Plain) ซึ่งทอดตัวยาวจากดินแดนต่ำ ตอนเหนือของเยอรมนี และชายฝั่งทะเลบอลติก จรดเทือกเขาอูรอล (Ural) ทะเลสาบแคสเปียน (Caspian) เทือกเขาคอเคซัส (Caucasus) ทะเลดำ และเทือกเขาคาร์เปเทียน (Carpathian) ฉะนั้น คาลินินกราดจึงเป็นดินแดนเปิดราบที่ติดต่อกับฝรั่งเศส เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ เยอรมนี เดนมาร์ก โปแลนด์ รัสเซียทั้งสาม เบลารุส ยูเครน โรมาเนีย มอลโดวา ฟินแลนด์ และรัสเซียแผ่นดินใหญ่ฝั่งตะวันตกของเทือกเขาอูรอล หรือที่มักเรียกกันทั่วไปว่าฝั่งยุโรป โดยปราศจากเทือกเขาหรืออุปสรรคทางธรรมชาติขนาดใหญ่ขวางกั้น ในพรมแดนด้านที่ติดกับโปแลนด์ แทบไม่ปรากฏปรากฏการทางธรรมชาติใด ส่วนพรมแดนด้านที่ติดกับลิทัวเนียมีเพียงแนวแม่น้ำขนาดเล็กกั้นตลอดแนวเท่านั้น ภูมิภาคนี้มีแม่น้ำเปรโกลยา (Pregolya) ซึ่งมีต้นน้ำส่วนหนึ่งอยู่ในโปแลนด์ เป็นแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการทำเกษตรกรรม อีกทั้งบริเวณชายฝั่งยังเป็นแหล่งอำพันที่ใหญ่ที่สุดในโลก³²

³² "Kaliningrad Region," *Federation Council of the Federal Assembly of the Russian Federation*, <http://council.gov.ru/en/structure/regions/KGD/> (accessed on July 30, 2021).

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงอาณาเขตทางทะเลและโครงข่ายท่อก๊าซบริเวณทะเลบอลติก

(Tsiboukis, 2015)

ทะเลอาณาเขตและเขตเศรษฐกิจจำเพาะของคาลินินกราดเป็นแหล่งประมงที่สำคัญและมีแหล่งน้ำมันดิบสะสม ถัดจากเขตเศรษฐกิจจำเพาะออกไปไม่ไกล มีแนวท่อก๊าซใต้ทะเลนอร์ดสตรีม (Nord Stream) สำหรับส่งก๊าซธรรมชาติจากรัสเซียไปยังเยอรมนีโดยตรงและเชื่อมต่อกับโครงข่ายท่อบนบกในภาคพื้นยุโรปตะวันตก ซึ่งในทศวรรษ 2000 ยังคงอยู่ระหว่างการก่อสร้าง ก่อนที่จะแล้วเสร็จใน ค.ศ. 2012 ควรกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า ทะเลบอลติกเป็นพื้นที่ทางทะเลที่เรือพาณิชย์และเรือทางการทหารของรัฐเจ้าของธงทุกรัฐมีเสรีภาพในการเดินเรือภายใต้ระบอบที่จัดตั้งขึ้นโดยอนุสัญญาโคเปนเฮเกน ค.ศ. 1857 (The 1857 Copenhagen Convention) ซึ่งกำหนดให้บรรดาช่องแคบโดยรอบคาบสมุทรจัตแลนด์ (Jutland) ในเดนมาร์กและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นทางน้ำระหว่างประเทศ (International Waterway)

คาลินินกราดมีสภาพภูมิอากาศแบบชื้นภาคพื้นทวีป (Humid continental climate, Dfb หรือ Cfb) กล่าวคือ อากาศเย็นในฤดูหนาว อุณหภูมิต่ำสุดในรอบปีโดยเฉลี่ย -3.9 องศาเซลเซียส ซึ่งสูงกว่ารัสเซียแผ่นดินใหญ่มาก ขณะที่ในฤดูร้อน อากาศอบอุ่นและมีฝนตก อุณหภูมิสูงสุดในรอบปีโดยเฉลี่ย 23 องศาเซลเซียส เนื่องด้วยที่ตั้งที่ติดทะเลและมหาสมุทร ภูมิภาคนีจึงมีอากาศแปรปรวนและความชื้นสัมพัทธ์สูงอยู่เสมอ ประการสำคัญ สภาพภูมิอากาศที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลให้

ทะเลบอลติกนอกชายฝั่งคาลินินกราดมีอุณหภูมิที่พื้นผิวโดยเฉลี่ยสูงกว่า 0 องศาเซลเซียสตลอดทั้งปี จึงไม่มีสภาพเป็นน้ำแข็งและสามารถใช้เดินเรือได้ในทุกฤดูกาล ถือเป็นหนึ่งในเมืองทำนํ้าอุ่นเพียงสองแห่งของรัสเซียในทะเลบอลติกและชายฝั่งตอนเหนือของยุโรปที่มีคุณลักษณะเช่นนี้

ตามสำมะโนประชากรรัสเซีย ค.ศ. 2002 รัศุกาลินินกราดมีประชากรทั้งสิ้น 955,281 คน คิดเป็นความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ประมาณ 63 คนต่อตารางกิโลเมตร ถือเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นสูงสุดของประเทศ โดยเป็นประชากรเชื้อสายรัสเซียร้อยละ 82.4 เชื้อสายเบลารุส ร้อยละ 5.3 เชื้อสายยูเครนร้อยละ 4.9 เชื้อสายลิทัวเนียร้อยละ 1.5 และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น เยอรมันและโปล ถึงกระนั้น ประชากรส่วนใหญ่ของภูมิภาคก็เดินทางข้ามพรมแดนและมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐยุโรปเพื่อนบ้านอย่างใกล้ชิด ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของประชากรผู้ถือหนังสือเดินทางต่อประชากรทั้งหมดในคาลินินกราดที่มากกว่าร้อยละ 70 ขณะที่สัดส่วนข้างต้นของรัสเซียทั่วประเทศมีค่าต่ำกว่าร้อยละ 30³³

ใน ค.ศ. 2005 คาลินินกราดมีผลผลิตมวลรวมภายในภูมิภาค (Gross Regional Product, GRP) มูลค่า 3,073 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 0.44 ของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product, GDP) และมีผลผลิตมวลรวมภายในภูมิภาคต่อหัวประชากร (GRP per capita) ใน ค.ศ. 2009 อยู่ที่ 14,136 เหรียญสหรัฐต่อคนต่อปี เศรษฐกิจของคาลินินกราดพึ่งพาอุตสาหกรรมร้อยละ 30 โดยสาขาอุตสาหกรรมที่สำคัญได้แก่ ยานยนต์ การต่อเรือ วัสดุก่อสร้าง กระดาษ ไม้แปรรูป และเครื่องเรือน มีเขตเศรษฐกิจพิเศษยานตาร์ (Yantar Special Economic Zone) เป็นพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมหลัก นอกจากนี้ ยังพึ่งพาเกษตรกรรม การประมง การผลิตอำพัน การท่องเที่ยว และการบริการทางการแพทย์อีกด้วย³⁴

อย่างไรก็ดี ตามรายงานใน ค.ศ. 2002 ระดับการพัฒนาของคาลินินกราดยังคงล้าหลังเป็นอย่างมาก เนื่องจากอุตสาหกรรมที่ไม่มีความสามารถในการแข่งขันและดึงดูดการลงทุนต่างชาติได้เพียงพอ ส่งผลให้อัตราการว่างงานสูง ประชากรประมาณหนึ่งในสามมีรายได้ต่ำกว่าระดับเส้นความยากจน ก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงของมนุษย์สืบเนื่องที่ส่งผลกระทบต่อประชากรของทั้งคาลินินกราด

³³ Marc Bennet, "Kaliningrad: the Russian exclave with a taste for Europe," *The Guardian*, May 31, 2018, <https://www.theguardian.com/cities/2018/may/31/kaliningrad-the-russian-enclave-with-a-taste-for-europe> (accessed on July 30, 2021).

³⁴ "Kaliningrad Region."

และประเทศเพื่อนบ้าน ตัวอย่างเช่น ปัญหาอาชญากรรมจัดตั้ง (Organized Crime) ปัญหาการค้ายาเสพติดและปัญหาการระบาดของเชื้อไวรัสเอชไอวี (HIV)³⁵

สภาพทางภูมิศาสตร์ ประชากร เศรษฐกิจ และการพัฒนาของคาลินินกราดที่กล่าวมา โดยสังเขปนี้ถือเป็นเงื่อนไขพื้นฐานสำหรับทั้งรัสเซียและนาโตในการกำหนดนโยบายต่อภูมิภาค

2.2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของคาลินินกราด

คาลินินกราดมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์มาเป็นเวลายาวนาน ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เมืองคาลินินกราดเคยมีชื่อเดิมว่า “เคอนิกส์เบิร์ก” (Königsberg) ถูกก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่มอัศวินทิวโทนิค (Teutonic Knights) ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ก่อนที่ต่อมาจะกลายมาเป็นเมืองหลวงของรัฐดยุคแห่งปรัสเซีย (Duchy of Prussia) เมื่อรัฐดยุคแห่งปรัสเซียและรัฐมาเกรฟผู้เลือกตั้งแห่งบรันเดนเบิร์ก (Electorate and Margraviate of Brandenburg) รวมกันเป็นสหภาพราชวงศ์ (dynastic union) และพัฒนามาเป็นราชอาณาจักรปรัสเซีย (Kingdom of Prussia) ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เคอนิกส์เบิร์กและพื้นที่ส่วนใหญ่ของรัฐคาลินินกราดในปัจจุบันก็กลายเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรที่มีชื่อว่า “ปรัสเซียตะวันออก” แม้เบอร์ลินจะกลายเป็นเมืองหลวงของปรัสเซียแทนที่เคอนิกส์เบิร์ก แต่นครแห่งนี้ก็ยังคงมีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์สูงยิ่ง กษัตริย์แห่งปรัสเซียแทบทุกพระองค์ทรงรับราชาภิเษกที่เคอนิกส์เบิร์กกระทั่งสถาบันกษัตริย์ล่มสลายใน ค.ศ. 1918

ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยตำแหน่งที่ตั้งบนเส้นทางการค้าของทะเลบอลติกและเชื่อมโยงกับเครือข่ายการค้าตอนในทวีป ส่งผลให้เคอนิกส์เบิร์กและปรัสเซียตะวันออกเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จากการที่เคอนิกส์เบิร์กเป็นเมืองท่านานาชาติ เป็นสมาชิกของสันนิบาตฮันเซียติก (Hanseatic League) และเป็นถิ่นพำนักของนักปราชญ์สำคัญจำนวนมาก รวมถึงเอมมานูเอล คานท์ (Emmanuel Kant) ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของอารยธรรมเยอรมันด้วย

2.2.1 สมัยจักรวรรดิเยอรมัน (ค.ศ. 1871-1918)

ภายหลังการปฏิวัติใหญ่ในยุโรป ค.ศ. 1848 ปรัสเซียได้ขยายอำนาจ และสามารถรวบรวมบรรดารัฐเยอรมันสถาปนาเป็นจักรวรรดิเยอรมันใน ค.ศ. 1871 เคอนิกส์เบิร์กและปรัสเซียตะวันออก

³⁵ Sander Huisman, *A New European Union Policy for Kaliningrad* [Occasional Papers No.33] (Paris: European Union Institute for Security Studies, 2002), 3.

จึงกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิ โดยเป็นจังหวัดทางตะวันออกสุด มีพรมแดนด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ติดต่อกับจักรวรรดิรัสเซีย และยังคงเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ที่สำคัญทางชายฝั่งทะเลบอลติกสืบมา

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงจักรวรรดิเยอรมัน ค.ศ.1871-1918 และที่ตั้งของเคอนิกส์เบิร์ก

เมื่อจักรวรรดิเยอรมันประกาศสงครามต่อจักรวรรดิรัสเซียในวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1914 กองทัพรัสเซียได้เปิดฉากเข้ารุกรานปรัสเซียตะวันออกในวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ.1914 พร้อมกับกาลิเซีย (Galicia) ของจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการรบด้านตะวันออกระหว่างมหาอำนาจหลักในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง การเข้าโจมตีปรัสเซียตะวันออกมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อป้องกันตัวล่วงหน้า ยึดครองเมืองหน้าด่านทางยุทธศาสตร์ และกดดันให้เยอรมนีต้องเคลื่อนกำลังทหารมารักษาดินแดนด้านตะวันออก ซึ่งจะเอื้อให้กองทัพฝรั่งเศสและอังกฤษสามารถยกเข้าตีชนาบจากทางตะวันตก ยังผลให้สามารถมีชัยเหนือเยอรมนีได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ในปลายเดือนนั้น กองทัพเยอรมันมีชัยชนะเหนือรัสเซียได้อย่างเด็ดขาดและใช้ปรัสเซียตะวันออกเป็นฐานในการส่งกองกำลังเข้าโจมตีกรุงเปโตรกราด (Petrograd) เมืองหลวงของรัสเซียในขณะนั้น

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงแนวรบด้านตะวันออกใน ค.ศ. 1917

(Wikimedia Commons, 2006)

ใน ค.ศ. 1915 เยอรมนีได้เปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์โดยมุ่งเน้นการรบด้านตะวันออกเป็นหลัก จึงเคลื่อนกองกำลังจำนวนมากมารักษาดินแดนและโจมตีทางด้านนี้ ต่อมาเมื่อสงครามเข้าสู่ภาวะที่ต่างเอาชนะกันไม่ได้ (stalemate) แนวรบด้านตะวันออก (Eastern Front) ได้ก่อตัวทอดยาวจากกรุงริกาบนชายฝั่งทะเลบอลติก ถึงทะเลดำ ซึ่งหมายความว่ารัสเซียตะวันออกอยู่หลังแนวรบโดยคอนิกส์เบิร์กอยู่ห่างจากแนวรบหลักประมาณ 300 กิโลเมตร และไม่ถูกยึดครองโดยฝ่ายรัสเซียตลอดสงคราม ถึงกระนั้น การสู้รบก็เป็นเหตุให้เยอรมนีต้องส่งอพยพประชาชนส่วนใหญ่ของจากรัสเซียตะวันออก ขณะที่ประชาชนจำนวนมากก็ถูกกองทัพรัสเซียกวาดต้อนไป ดังนั้นภายหลังจากสงครามยุติลง สภาพเศรษฐกิจที่เคยรุ่งเรือง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่จึงลดลงไป

2.2.2 สมัยสาธารณรัฐไวมาร์ (ค.ศ. 1919-33)

ภายหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง เยอรมนีเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม และจะต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญาแวร์ซาย (Treaty of Versailles) ซึ่งมีผลทำให้จักรวรรดิเยอรมนีล่มสลายลง และต้องสูญเสียดินแดนมากมาย รวมถึงพื้นที่ส่วนใหญ่ของปรัสเซียตะวันตก (West Prussia) ต้องถูกโอนให้กับโปแลนด์อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ นอกจากพรมแดนด้านตะวันออกของเยอรมนีจะหดตัวลงไปทางทิศตะวันตกมากขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้ปรัสเซียตะวันออกมีสภาพเป็นพื้นที่ที่ไม่มีพรมแดนทางบกเชื่อมต่อกับเยอรมนีแผ่นดินใหญ่และมีสภาพเกือบจะถูกล้อมโดยพื้นที่ของรัฐอื่น (enclave)

ทั้งนี้ ปรัสเซียตะวันออกในช่วงเวลานี้ เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐไวมาร์ โดยมีที่ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกสุดของสาธารณรัฐ มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับลิทัวเนีย ทิศตะวันออก ติดกับโปแลนด์ และทิศตะวันตกติดกับโปแลนด์ มีเพียงทิศตะวันตกเฉียงเหนือเท่านั้นที่ติดกับทะเลบอลติก

ในช่วงเวลาดังกล่าวการเดินทางและการขนส่งจากปรัสเซียตะวันออกเพื่อไปสู่เยอรมนีแผ่นดินใหญ่จะต้องผ่านพื้นที่ฉนวนโปแลนด์ (Polish Corridor) ซึ่งทำให้ชาวเยอรมันพบกับความยากลำบากในการเดินทางไปมาระหว่างพื้นที่ปรัสเซียตะวันออกและพื้นที่เยอรมนีแผ่นดินใหญ่ อย่างไรก็ตามของสาธารณรัฐไวมาร์มีอายุไม่นานนัก จึงมิได้มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนปรัสเซียตะวันออกและพื้นที่โดยรอบเท่าใดนัก

ภาพที่ 7 แผนที่แสดงอาณาเขตและเมืองสำคัญของสาธารณรัฐไวมาร์
(MoMA)

2.2.3 สมัยนาซีเยอรมนีหรืออาณาจักรที่สาม (ค.ศ. 1933-45)

ต่อมาภายหลังจากที่อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ขึ้นสู่อำนาจและเป็นผู้นำเยอรมนี ใน ค.ศ.1933 จึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการปกครองของพรรคนาซีเยอรมนี ฮิตเลอร์ใช้นโยบาย ชาตินิยมทางเผ่าพันธุ์ (Ethnic Nationalism)³⁶ โดยพยายามรวมชาติเยอรมันให้เป็นปึกแผ่นอีกครั้ง ในระหว่างที่ฮิตเลอร์ครองอำนาจนั้น ได้ทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกันกับหลายชาติ หนึ่งในนั้นคือ โปแลนด์^{37,38} และในเวลาต่อมาได้มีกติกาสัญญาโมโลตอฟ-ริบเบินทร็อพ (Molotov – Ribbentrop Pact)^{39,40} กับสหภาพโซเวียต ใน ค.ศ. 1939

³⁶ Laura Tharsen, "Ethnic Nationalism in Germany," Journal Article, *Philosophia Africana* 8 (August 2005 2005), 2, <https://www.jstor.org/stable/10.5325/philafri.8.2.0117?seq=1>.

³⁷ ในเวลาต่อมาฮิตเลอร์ได้ละเมิดข้อตกลงกับโปแลนด์ จากการกล่าวหาโปแลนด์ว่าได้กีดกันกลุ่มชาติพันธุ์เยอรมันในโปแลนด์ และกลายเป็นข้ออ้างของฮิตเลอร์ในการประกาศสงครามกับโปแลนด์

จากกติกาสัญญาโมโลตอฟ-ริบเบินทร็อพ ได้นำไปสู่การแบ่งแยกโปแลนด์ โดยสหภาพโซเวียต ได้ดินแดนตั้งแต่พรมแดนปรัสเซียตะวันออกไปทางทิศตะวันออกทั้งหมด หรือหมายถึงประเทศในภูมิภาคทะเลบอลติก ทั้ง 3 ประเทศ⁴¹ ตกเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต ขณะที่เยอรมนีได้พื้นที่จากปรัสเซียตะวันออกไปทางทิศตะวันตกเช่นกัน ทำให้เยอรมนีมีเขตอิทธิพลของตนเชื่อมต่อกับแคว้นปรัสเซียตะวันออก

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากเยอรมนีและสหภาพโซเวียตได้ทำสงครามต่อกัน⁴² อาณาเขตของเยอรมนีได้ขยายออกไปอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันออก ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของโปแลนด์และพื้นที่ปรัสเซียตะวันออก บางส่วนของยูเครนและบางส่วนของเบลารุสในปัจจุบัน

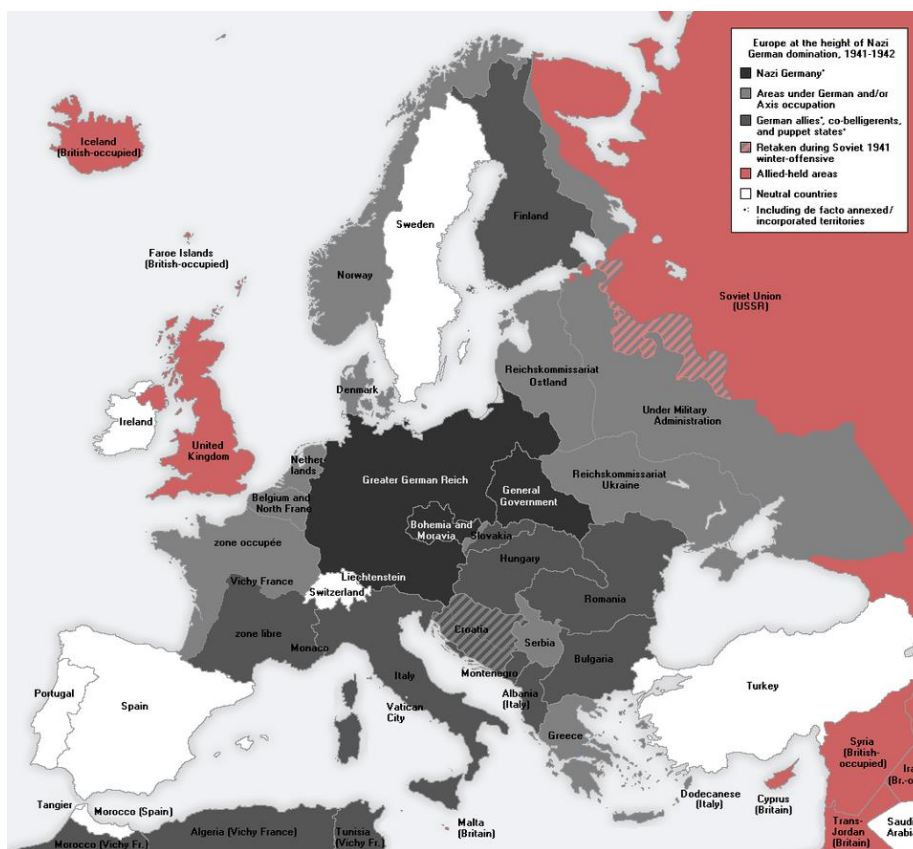
³⁸ ในเวลาต่อมาเยอรมนีได้ยกเลิกสนธิสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างเยอรมนีกับโปแลนด์ เนื่องจากเยอรมนียื่นข้อเสนอขอสร้างถนนเชื่อมต่อกันที่ระหว่างเยอรมนีแผ่นดินใหญ่กับปรัสเซียตะวันออก แต่โปแลนด์ปฏิเสธ นอกจากนี้การที่ฉนวนโปแลนด์เป็นพื้นที่ที่มีชาวเยอรมันอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากทำให้ฮิตเลอร์ใช้เป็นข้ออ้างในการบุกโปแลนด์

³⁹ "World War II : The Molotov - Ribbentrop Pact," Jewish Virtual Library, 2021, accessed 8/6/2021, 2021, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-molotov-ribbentrop-pact-august-1939>.

⁴⁰ กติกาสัญญาที่จะไม่รุกรานกันระหว่างนาซีเยอรมนีกับสหภาพโซเวียต

⁴¹ ประกอบด้วย ลิทัวเนีย ลัตเวีย และเอสโตเนีย

⁴² สงครามระหว่างเยอรมนีและสหภาพโซเวียตนี้เป็นแนวรบด้านตะวันออก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทวีปยุโรป

ภาพที่ 8 แผนที่แสดงเขตการปกครองในยุโรปในช่วงนาซีเยอรมนีขยายตัวสูงสุด ค.ศ. 1941-42

(Reddit)

2.2.4 สมัยสหภาพโซเวียต (ค.ศ. 1945-91)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 กำลังจะยุติลง และนาซีเยอรมนีมีแนวโน้มจะแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น กลุ่มประเทศมหาอำนาจทั้ง 3 ซึ่งประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และสหภาพโซเวียต ได้จัดประชุมร่วมกันที่กรุงเตหะราน ประเทศอิหร่าน ทั้งนี้ สตาลินได้หารือในประเด็นการขยายดินแดนของโปแลนด์ไปทางด้านตะวันตกในเขตแดนของเยอรมนี และการผนวกดินแดนปรัสเซียตะวันออก^{43,44} ซึ่งสตาลินให้เหตุผลว่าสหภาพโซเวียตต้องการท่าเรือที่ปราศจากน้ำแข็ง และพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของชาวสลาฟ ยิ่งไปกว่านั้น ยังยกเหตุการณ์การหลังเลียดของบรรดาทหาร

⁴³ สตาลินแสดงเจตจำนงอย่างแรงกล้าด้วยลักษณะท่าทางและวาจาว่าต้องการผนวกดินแดนของเยอรมนี บริเวณชายฝั่งแคว้นปรัสเซียตะวันออก รวมถึงเมืองหลวงของแคว้น (เมืองโคนสเบิร์ก (Königsberg))

⁴⁴ R.C.Raack, "Stalin Fixes the Oder-Neisse Line," *Journal of Contemporary* 25 (Oct., 1990), 4, Sage Publications, Ltd.

ของจักรวรรดิรัสเซียใน ค.ศ. 1914⁴⁵ ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งกองทัพจักรวรรดิ (Imperial Army) พยายามจะยึดครองดินแดนดังกล่าวจากเยอรมนี

ภาพที่ 9 แผนที่แสดงเขตการปกครองของสหภาพโซเวียต รวมถึงคาลินินกราด ค.ศ. 1989

แม้ว่าการเจรจาขอบเขตหารายังไม่ได้ข้อยุติในเรื่องดังกล่าว แต่ในที่สุดความพยายามของสตาลิน ก็เป็นผลสำเร็จ โดยแคว้นปรัสเซียตะวันออกถูกโอนเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียตในการประชุมรอบ พอตสدام (Potsdam Conference) ตามข้อตกลงพอตสدام (Potsdam Agreement) ได้ในที่สุด⁴⁶

ทั้งนี้ สตาลินได้มีส่วนสำคัญยิ่งในการกำหนดเส้นเขตแดนของโปแลนด์ในปัจจุบัน⁴⁷ ซึ่งทำให้ พรหมแดนของทั้งโปแลนด์ด้านตะวันออกและพรหมแดนของคาลินินกราดด้านตะวันตกและด้านใต้ มีสภาพที่เห็นในปัจจุบัน

⁴⁵ R.C.Raack, "Stalin Fixes the Oder-Neisse Line."

⁴⁶ "The Conference of Berlin (The Potsdam Conference)," Document 1383, Office of the Historian, Foreign Service Institute, 1945, accessed 5/5/2021, 2021, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945Berlinv02/d1383#fn:1.5.4.24.28.16.8.10.16.1.3>.

⁴⁷ R.C.Raack, "Stalin Fixes the Oder-Neisse Line."

หลังจากนั้น จึงมีการเปลี่ยนชื่อดินแดนใหม่จากแคว้นปรัสเซียตะวันออก (East Prussia) เป็นเขตพื้นที่คาลินินกราด (Kaliningrad Oblast) และเมืองเคอนิกส์เบิร์ก (Königsberg) เป็นเมืองคาลินินกราด (Kaliningrad) ตามลำดับ^{48,49}

สาเหตุสำคัญที่ทำให้สตาลินต้องการพื้นที่คาลินินกราด (ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะเรียกคาลินินกราดแทน ปรัสเซียตะวันออก) นั้น เนื่องจากความสำคัญทางด้านความมั่นคงทางทหารเป็นหลัก ทั้งนี้ คาลินินกราดเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคบอลติก ซึ่งเป็นภูมิภาคที่ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกและ/หรือประชิดกับพรมแดนตะวันตกของรัสเซียมาตั้งแต่โบราณ โดยสหภาพโซเวียต (รัสเซีย) ให้ความสำคัญกับภูมิภาคนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากภูมิภาคบอลติกเป็นประตูไปสู่ยุโรปและออกสู่มหาสมุทรแอตแลนติก (Atlantic Ocean) ได้ ทั้งนี้ ภูมิภาคบอลติกและเขตต่อเนื่องไปถึงรัสเซียฝั่งตะวันตกนั้น เป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในทัศนะของสตาลิน⁵⁰

นอกจากนี้คาลินินกราดยังมีความสำคัญต่อสมุทธานุภาพ (Sea power) ของสหภาพโซเวียต เนื่องจากเป็นเมืองชายฝั่งทะเลบอลติกที่มีท่าเรือซึ่งปราศจากน้ำแข็งตลอดทั้งปี ทำให้อำนวยประโยชน์ต่อกองทัพเรือของโซเวียตมาโดยตลอด และนอกจากนี้ คาลินินกราดยังเป็นหนึ่งในดินแดนตัวอย่างที่เด่นชัดของนโยบายอาณานิคมในสมัยของสตาลินอีกด้วย ทั้งนี้ ตามความเห็นของ พลเรือตรี วชิรพร วงศ์นครสว่าง ระบุว่าในช่วงเวลาดังกล่าว สตาลินมีความเชื่อในทฤษฎีภูมิรัฐศาสตร์ โดยมองว่าปรัสเซียตะวันออก (East Prussia) เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนหัวใจ (Heartland) ที่สำคัญ หากรัสเซียได้ครอบครองดินแดนดังกล่าว จะอำนวยให้รัสเซียสามารถมีอำนาจในเกาะโลกได้ และในที่สุดจะครองโลกได้ นอกจากนี้ ในมุมมองของชาวรัสเซียใน การเดินทางทางทะเลจากนครเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กจะต้องผ่านอ่าวฟินแลนด์ และดินแดนอีกมากมายที่จะถึงช่องแคบเดนมาร์กและออกสู่มหาสมุทรแอตแลนติก ดังนั้น เพื่อทำให้กองเรือทั้งทางทหารและทางพาณิชย์ของรัสเซียมีความปลอดภัย จึงต้องพยายามขยายดินแดนเพื่อความมั่นคงทางทะเล โดยเฉพาะด้านรัฐบอลติก เพื่ออย่างน้อยรัสเซียสามารถเดินเรือเลียบชายฝั่งด้านใต้ได้ ดังนั้นภายหลังจากการผนวกแคว้นปรัสเซียตะวันออก สตาลินจึงต้องการใช้ประโยชน์จากฐานทัพเรือในเขตพื้นที่และภูมิภาคดังกล่าว

⁴⁸ "Kaliningrad," 2021, accessed 5/5/2021, 2021, <https://www.inyourpocket.com/kaliningrad/History>.

⁴⁹ อย่างไรก็ตามรัสเซียในขณะนั้นได้ตัดแบ่งดินแดนใหม่ที่ได้มาบางส่วนที่ได้มาให้กับโปแลนด์และลิทัวเนีย จนทำให้ได้พื้นที่ที่เป็นคาลินินกราดในปัจจุบัน

⁵⁰ สตาลินมีความเชื่อว่าภัยคุกคามจะมาจากฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะจากกลุ่มนาโต รวมถึงเยอรมนีที่อาจจะฟื้นตัวกลับมาเป็นภัยต่อสหภาพโซเวียตได้อีก

ในช่วงที่คาลินินกราดอยู่ในความครอบครองของสหภาพโซเวียตนั้น กินระยะเวลาานานกว่า 69 ปี ซึ่งสหภาพโซเวียตมีผู้นำหลายท่านและแต่ละท่านก็มีมุมมองและทัศนคติต่อคาลินินกราดแตกต่างกัน ในงานวิจัยนี้จึงยกตัวอย่างผู้นำโซเวียตเพียง 2 ท่าน ที่มีนโยบายต่างกันอย่างชัดเจน คนแรกที่สามารถละไว้ได้คือ สตาลิน เนื่องจากคาลินินกราดเป็นดินแดนที่สหภาพโซเวียตได้รับมาจากข้อตกลงพอตสดัม (Potsdam) ด้วยการผลักดันอย่างแข็งขันของสตาลิน ทั้งนี้ สตาลินมีแผนการและยุทธศาสตร์ของตนอย่างชัดเจนในการครองความเป็นใหญ่ในยุโรปและในโลก ผ่านการวางคาลินินกราดในแผนการนั้น ดังจะเห็นได้ว่าการที่สตาลินเปลี่ยนชื่อเมืองเคอนิกส์เบิร์กเป็นคาลินินกราดเพื่ออุทิศแด่ประธานสูงสุดแห่งสหภาพโซเวียตในยุคของเขา คือ มิคฮาอิล คาลินิน (Mikhail Kalinin) และการปิดเมืองและพื้นที่ดังกล่าวจากโลกภายนอก⁵¹ นั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งของแผนการและนโยบายของสตาลิน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสตาลินจะเริ่มดำเนินการตามแผนไปแล้วบางส่วน หากแต่เมื่อถึงยุคสมัยของนิกิตา ครุสชเชฟ (Nikita Krushchev) กลับไม่ได้มีมุมมองและทัศนคติที่ส่งผลต่อนโยบายที่มีต่อคาลินินกราดสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยสาเหตุหลายประการ จนทำให้ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงทางทหารของรัสเซียสมัยสหภาพโซเวียตที่มีต่อคาลินินกราด มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่คงไม่เส้นคงวา ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนโยบายของผู้นำสหภาพโซเวียตที่แตกต่างกันทั้งสองท่านนี้โดยสังเขป ดังนี้

2.2.4.1 สมัยการปกครองของโจเซฟ สตาลิน

การเข้าครอบครองพื้นที่คาลินินกราดของสหภาพโซเวียตนั้น เป็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ของสตาลิน อย่างน้อยก็ตามลักษณะท่าทางของเขาในช่วงการประชุมรอบโต๊ะหอราน ทั้งนี้ สตาลินได้อ้างเหตุผลเชิงยุทธศาสตร์ในด้านข้อได้เปรียบทางสมุททานุภาพของคาลินินกราด กล่าวคือรัสเซียต้องการครอบครองฐานทัพเรือที่ปลอดภัยและเป็นของตนเองอย่างแท้จริง แม้ว่ารัสเซียจะมีสิทธิ์เข้าฐานทัพเรือที่ปลอดภัยในภูมิภาคบอลติกก็ตาม หากแต่ตั้งแต่อดีตรัสเซียไม่เคยมีฐานทัพเรือในลักษณะดังกล่าวเป็นของตนเองเลย นอกจากนี้ สตาลินยังอ้างเหตุผลเชิงประวัติศาสตร์ จากการอ้างว่าดินแดนดังกล่าวเคยเป็นของชาวสลาฟ การกล่าวอ้างและเรียกร่องดินแดนดังกล่าวของสตาลินนั้น

⁵¹ Michael A. Hiltzik, "THE NEW SOVIET UNION : Kaliningrad: From Closed Past to Uncertain Future : Soviet Union: The historic outpost on the Baltic is open now but separated from the rest of the country," Newspaper Article, *Los Angeles Times* (Los Angeles), Sep 22, 1991 1991, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1991-09-22-mn-4153-story.html>.

จบลงที่ข้อตกลงพอตสดัม (Potsdam Agreement) ค.ศ. 1945 ซึ่งสตาลินได้รับสิ่งที่ต้องการใน ภูมิภาคบอลติกทั้งหมดไป

อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์จากนโยบายของสตาลินนั้น สามารถอธิบายสาเหตุเพิ่มเติมในการครอบครองคาลีนินกราดได้อีก 5 ประการ ได้แก่ 1) การกระชับพื้นที่รัฐบอลติกในการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก 2) การควบคุมรัฐบอลติกจากการต่อต้านภายในภูมิภาค 3) เพื่อสนับสนุนต่อนโยบายต่างประเทศเชิงป้องปราม 4) เพื่อส่งเสริมนโยบายอาณานิคม และ 5) เพื่อทำลายฐานที่มั่นของข้าศึกที่จะมาจากด้านพรมแดนด้านตะวันตก

ความต้องการกระชับพื้นที่ภูมิภาคบอลติก (เอสโตเนีย ลัตเวีย ลิทัวเนีย) เนื่องจากทั้ง 3 รัฐมีความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ของรัสเซียในทะเลบอลติก และเป็นด่านหน้าในการปะทะกับภัยคุกคามทางด้านพรมแดนตะวันตกหลายครั้ง อีกทั้งรัฐบอลติกยังเป็นกันชนของรัสเซียก่อนที่ข้าศึกจะรุกขึ้นไปถึงนครเลนินกราด⁵² ดังนั้นคาลีนินกราดจึงถูกวางไว้เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ตามแนวป้องกันของสตาลินจากภัยคุกคามที่มีเป้าหมายที่นครเลนินกราด

การควบคุมรัฐบอลติกให้ได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้ง กองทัพรัสเซียถูกต่อต้านจากชนพื้นเมืองบอลติกเป็นจำนวนมาก คาลีนินกราดจึงทำหน้าที่เสมือนคิมที่จะปิดรัฐบอลติกไว้ทั้งสองด้าน กล่าวคือ คาลีนินกราดทางด้านตะวันตกเฉียงใต้และเลนินกราดทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ และใช้สนับสนุนกองทัพโซเวียต ในการปราบปรามกลุ่มต่อต้านในรัฐบอลติก หากรัฐบอลติกรัฐใดต้องการจะแยกตัวเป็นอิสระ

เพื่อสนับสนุนนโยบายต่างประเทศเชิงป้องปรามของรัสเซีย โดยการใช้พื้นที่คาลีนินกราดสนับสนุนกิจกรรมทางทหาร ทั้งในภูมิภาคบอลติกและเยอรมนีตะวันออก

เพื่อสนับสนุนนโยบายอาณานิคมของรัสเซีย โดยการขับไล่ชาวรัสเซียตะวันออก ออกจากพื้นที่ทั้งหมด และแทนที่คนเหล่านั้น ด้วยชาวรัสเซีย

เพื่อทำลายฐานที่มั่นของข้าศึกในอนาคต จากเหตุการณ์ในอดีตที่เยอรมนีมักใช้คาลีนินกราดเป็นฐานปฏิบัติการโจมตีดินแดนของรัสเซียตามแนวชายฝั่งทะเลบอลติก ดังนั้น การยึดคาลีนินกราดเป็นของรัสเซียจึงตัดโอกาสที่เยอรมนีจะได้ฐานที่มั่นที่สำคัญในทางทหารลงไป

⁵² ชื่อที่ตั้งใหม่ให้กับนครเปโตรกราด (Petrograd) ในสมัยของโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) เพื่ออุทิศให้กับวลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin)

2.2.4.2 สมัยการปกครองของนิกิตะ ครุสชอฟ

ทว่าในสมัยของนิกิตะ ครุสชอฟ ผู้นำแห่งสหภาพโซเวียตนั้น กลับมีนโยบายต่อคาลีนินกราด แตกต่างออกไป กล่าวคือ ครุสชอฟมิได้ให้ความสำคัญต่อคาลีนินกราดเฉกเช่นสตาลิน โดยในช่วงที่ ครุสชอฟปกครองสหภาพโซเวียตอยู่นั้น ครุสชอฟได้ดำเนินการ 2 ประการเกี่ยวกับพื้นที่คาลีนินกราด โดยตรง ประการแรกคือ การรื้อถอนอาคารและสิ่งปลูกสร้าง เนื่องจากครุสชอฟเห็นว่าเมืองนี้ควรจะ ถูกทำลาย เพราะมีศักยภาพที่จะใช้เป็นฐานกำลังของเยอรมนีในการเข้าโจมตีสหภาพโซเวียต อีกประการหนึ่งได้แก่การเสนอโอนพื้นที่คาลีนินกราดให้กับลิทัวเนีย อย่างไรก็ตาม ผู้นำของลิทัวเนีย ในขณะนั้นปฏิเสธข้อเสนอลงของครุสชอฟ

อนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบนโยบายของครุสชอฟกับสตาลินจะเห็นได้ว่า นโยบายของทั้งสองคน แตกต่างกันอย่างมากระหว่างกัน โดยครุสชอฟมองว่าเสถียรภาพในยุโรปนั้นสำคัญกว่า จึงมีนโยบายฉันทมิตรกับ โลกตะวันตก และยังมีนโยบายกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้สาธารณรัฐต่าง ๆ ยังผลให้ยุโรปตะวันออก รวมทั้งรัฐบอลติกมีความเข้มแข็งขึ้น นโยบายผ่อนคลายเป็นของครุสชอฟนี้ ส่งผลต่อยุทธศาสตร์ด้านความ มั่นคงทางทหารของสหภาพโซเวียตต่อคาลีนินกราดในสมัยสตาลินที่วางไว้อย่างยิ่ง เนื่องจากการขาด ความต่อเนื่องในนโยบายดังกล่าวในพื้นที่คาลีนินกราด จะทำให้คาลีนินกราดมีสภาพพิเศษที่แตกต่าง จากรัสเซียแผ่นดินใหญ่ในอนาคต และแม้ว่าจะมีการเสริมกำลังทหารในสมัยผู้นำโซเวียตในยุคถัดมา แต่นโยบายผ่อนคลายเป็นของครุสชอฟ ก็ได้เพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความแตกต่างลงบนแผ่นดินนี้แล้ว

นอกจากนี้ประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่งของสหภาพโซเวียตต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงทาง ทหารในช่วงสหภาพโซเวียต นั้น คือแท้ที่จริงแล้วสหภาพโซเวียตมิได้มีความมุ่งหมายที่จะครอบครอง ยุโรปทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากเอกสารกฤษฎีกาแห่งสันติภาพ (Decree of Peace)^{53,54} ซึ่งถูกนำมาใช้ เป็นนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตต่อภูมิภาคยุโรปโดยรวม เกือบตลอดช่วงสมัยสหภาพโซเวียต⁵⁵

⁵³ Vladimir Lenin, Decree on Peace, (Petrograd: Soviet Union, 1917).

⁵⁴ ร่างขึ้นในสมัยของวลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Lenin)

⁵⁵ Vladimir L. Bykov, "The USSR and Security in Europe : A Soviet View," Journal Article, SAGE 414 (Jul., 1974 1974), Sage Publication, Inc. in association with the American Academy of Political and Social Science, <https://www.jstor.org/stable/pdf/1041196.pdf?refreqid=excelsior%3A5694ede498ec41990eefc66d6d2c5009>.

2.2.5 สมัยหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการสิ้นสุดลงของสงครามเย็น

นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 บรรดาสาธารณรัฐของสหภาพโซเวียตเริ่มทยอยจัดการเลือกตั้งแบบหลายพรรคและ/หรือประกาศเอกราชออกจากสหภาพโซเวียต รัฐบาลโลก อันได้แก่ ลิทัวเนีย ลัตเวีย และเอสโตเนีย ถือเป็นสาธารณรัฐกลุ่มแรกที่เรียกร้องเอกราชอย่างแข็งขัน และประกาศฟื้นฟูเอกราชของตนในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1990 เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1990 และเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1991 ตามลำดับ ก่อนที่จะได้รับการรับรองเอกราชโดยสหภาพโซเวียตในเดือนกันยายน ค.ศ. 1991 ขณะเดียวกัน รัฐคอมมิวนิสต์ในยุโรปกลางและตะวันออกภายใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียตในช่วงสงครามเย็นก็เริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจการเมืองและเริ่มเป็นอิสระจากอิทธิพลของสหภาพโซเวียต โดยโปแลนด์ได้ยุบสาธารณรัฐประชาชนโปแลนด์และยุติการปกครองแบบพรรคเดียวของพรรคแรงงานโปแลนด์ แล้วจัดตั้งสาธารณรัฐที่สามขึ้นแทนที่ ในระหว่างเดือนธันวาคม ค.ศ. 1989 ถึงเดือนมกราคม ค.ศ. 1990 เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย

คาลินินกราด ซึ่งเป็นเขตการปกครองของสาธารณรัฐสหพันธ์สังคมนิยมโซเวียตรัสเซียมาแต่เดิม ก็ได้กลายมาเป็นเขตการปกครองของสหพันธรัฐรัสเซีย ซึ่งสืบสิทธิจากทั้งสาธารณรัฐข้างต้นและสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ตาม การประกาศเอกราชของรัฐบาลโลกและการล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ในโปแลนด์ส่งผลให้ดินแดนของประเทศเหล่านี้ที่เคยเป็นเสมือนเขตการเดินทางเดียวกับรัสเซีย และเชื่อมโยงคาลินินกราดกับพื้นที่ส่วนอื่นของรัสเซียโดยไม่มีพรมแดนขวางกั้น กลายเป็นดินแดนต่างชาติที่ปิดล้อมคาลินินกราด ให้แยกขาดและไม่มีพรมแดนร่วมกับดินแดนส่วนอื่นของรัสเซียอีกต่อไป

นอกเหนือจากสภาพทางภูมิรัฐศาสตร์ของพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว การสิ้นสุดลงของสงครามเย็นยังส่งผลให้คาลินินกราดมีความสำคัญทางทหารลดลง กล่าวคือ บทบาทของคาลินินกราดของรัสเซียในการรักษาอิทธิพลทางทหารในยุโรปกลางและตะวันออกและทะเลบอลติก ตลอดจนการขยายอิทธิพลและป้องปรามภัยคุกคามจากยุโรปตะวันตกและทะเลเหนือ เสื่อมถอยลง ขณะที่รัสเซียก็ต้องการพัฒนาความสัมพันธ์และเสริมสร้างความร่วมมือกับฝ่ายตะวันตกมากขึ้น

ภายใต้บริบทเช่นนี้ รัฐบาลประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายทางทหารในคาลินินกราด จากที่เคยเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นทางทหารสูงสุดของสหภาพโซเวียตในช่วงปลายสงครามเย็น ให้มีแสนยานุภาพลดลง สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางความมั่นคงและการต่างประเทศใหม่ในทศวรรษ 1990 การเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สำคัญได้แก่ การลดกำลังทหาร

ที่ประจำการในคาลินินกราดจากประมาณ 295,200 นายใน ค.ศ. 1992 เหลือ 25,000 นาย ใน ค.ศ. 1999⁵⁶ การลดโครงสร้างพื้นฐานและยุทโธปกรณ์ประจำการดังตัวอย่างในตารางที่ 2.1. ตลอดจนการปรับโครงสร้างการบัญชาการและภารกิจ โดยมุ่งให้กองทัพเรือปกป้องอธิปไตยทางทะเลในทะเลบอลติก และให้กองทัพบกและกองทัพอากาศทำหน้าที่สนับสนุนภารกิจของกองทัพเรือและเตรียมความพร้อมสำหรับการต่อต้านภัยคุกคามและสถานการณ์ฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้น⁵⁷

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนยุทโธปกรณ์ที่ประจำอยู่ในคาลินินกราดเปรียบเทียบระหว่าง ค.ศ.1990-92 และ ค.ศ.1999-2000

(Zyta, 2019, 106-107)

ประเภทยุทโธปกรณ์	1990-1992	1999-2000
เรือผิวน้ำ	202 ลำ (1990)	36 ลำ (1999)
เรือดำน้ำ	47 ลำ (1990)	2 ลำ (1999)
กองเรือทุ่นระเบิด	119 หน่วย (1990)	19 หน่วย (1999)
กองเรือจู่โจม	20 หน่วย (1990)	5 หน่วย (1999)
รถถัง	1,706 คัน (1992)	816 คัน (2000)
ยานยนต์หุ้มเกราะ	2,957 คัน (1992)	853 คัน (2000)
ระบบปืนใหญ่	1,427 หน่วย (1992)	345 หน่วย (2000)
เฮลิคอปเตอร์จู่โจม	48 ลำ (1992)	20 ลำ (2000)
อากาศยาน	585 ลำ (1991)	134 ลำ (1999)
ระบบขีปนาวุธ	ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ	

⁵⁶ Marek Żyta, "Kaliningrad oblast in the military system of the Russian Federation," *Security and Defence Quarterly* 25 (3), June 2019, 105.

⁵⁷ Ibid., 108.

บทที่ 3

คาลินินกราด ทักษะและนโยบายด้านความมั่นคงทางทหารของรัสเซีย

เมื่อกล่าวถึงทักษะและนโยบายด้านความมั่นคงทางทหารของรัสเซียต่อพื้นที่คาลินินกราดนั้น กล่าวได้ว่า คาลินินกราดมีความสำคัญต่อความมั่นคงทางทหารของรัสเซียในหลายด้าน ทั้งความสำคัญในตัวของตัวเอง และความสำคัญต่อปฏิบัติการทางทหารในยุทธศาสตร์ใหญ่ของรัสเซีย ไม่ว่าจะเป็นด้านสมุทธานุภาพ (Sea Power) ด้านสถลानุภาพ (Land Power) ด้านภารกิจเชิงรุก (Offensive Missions) ด้านภารกิจตั้งรับในการป้องกันแนวพรมแดนตะวันตก (Defensive Missions in Russian Western Territory) และการป้องปรามการขยายตัวของนาโต (Deterrence to NATO Enlargement)

ด้านความสำคัญของตัวพื้นที่นั้น รัสเซียมองว่าพื้นที่นี้มีความสำคัญอย่างน้อยตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 โดยรัสเซีย (จักรวรรดิรัสเซีย) เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าว (ปรัสเซียตะวันออก) มีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ที่จะต้องช่วงชิงมาได้ อย่างไรก็ตาม การที่รัสเซียล้มเหลวในการบุกยึดปรัสเซียตะวันออก และเยอรมนี (จักรวรรดิเยอรมนี) กลับมาใช้ฐานที่มั่นในพื้นที่ดังกล่าวเป็นฐานในการดำเนินการขยายปฏิบัติการทางทหารไปตามแนวชายฝั่งทะเลบอลติกเพื่อโจมตีรัสเซีย⁵⁸ ซึ่งปรากฏการณ์นี้ยิ่งตอกย้ำความเชื่อของรัสเซียในแง่ความสำคัญของพื้นที่คาลินินกราดมากขึ้น

ต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำที่กรุงเตหะราน ประเทศอิหร่าน ค.ศ. 1943 นั้น สตาลินเรียกร้องพื้นที่ปรัสเซียตะวันออกให้มาอยู่ในความครอบครองของสหภาพโซเวียต เนื่องจากต้องการทำเรื่องที่ปราศจากน้ำแข็งในภูมิภาคทะเลบอลติก^{59 60} และทำให้สหภาพโซเวียตได้พื้นที่นี้มาในที่สุด ระหว่างการประชุมรอบถัดมาที่เมืองพอตสدام ประเทศเยอรมนี หลังจากนั้น สหภาพโซเวียตได้ขับไล่ประชากรเยอรมันเกือบทั้งหมดออกจากคาลินินกราด แล้วแทนที่คนเหล่านี้ด้วยชาวรัสเซียและชาวสลาฟอื่น ๆ และเปลี่ยนคาลินินกราดให้กลายเป็นพื้นที่ทางทหารขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบไปด้วยกองบัญชาการทางทหาร และติดตั้งขีปนาวุธในพื้นที่ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในบทที่ 3 ดังนี้ **1) คาลินินกราดภายหลังสหภาพโซเวียตล่มสลาย 2) คาลินินกราด : กิจกรรมทางการทหารของรัสเซียในปัจจุบัน**

⁵⁸ Mark Galeotti, "Kaliningrad : a fortress without a state," *IBRU Boundary and Security Bulletin* (July 1993 1993).

⁵⁹ *Ibid.*, p. 2.

⁶⁰ แม้ว่า รูสเวลท์ (Roosevelt) ผู้นำสหรัฐ ฯ และ เชอร์ชิลล์ (Churchill) ผู้นำสหราชอาณาจักร จะรู้อยู่แก่ใจว่าคำกล่าวของสตาลินนั้นไม่เป็นความจริง เนื่องจากสหภาพโซเวียตได้สิทธิ์ครอบครองทำเรื่องที่ปราศจากน้ำแข็ง 2 แห่งในภูมิภาคทะเลบอลติก ได้แก่ ทำเรื่องที่เมือง ลิปาจา (Lipaja) และ เวนท์สปิลส์ (Ventspils) ในลัตเวียแล้ว แต่ก็ยอมรับข้อเรียกร้องของสตาลินเพื่อการันตีอธิปไตยของโปแลนด์

3) คาลินินกราดกับบริบทด้านความมั่นคงของรัสเซียต่อพันธมิตรตะวันตก 4) ทศนะเรื่องภัยคุกคามจากฝ่ายนาโตในรัสเซีย และ 5) บทสรุปท้ายบท

3.1 คาลินินกราดภายหลังสหภาพโซเวียตล่มสลาย

พื้นที่คาลินินกราด กลายเป็นพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวทางทหารมากที่สุดในยุโรป นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น โดยเฉพาะภายหลังจากการที่กลุ่มประเทศทะเลบอลติก ทั้ง 3 ประเทศ เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพยุโรปและองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือในปี 2004 ทำให้ช่วงเวลาหลังจากนี้ รัสเซียมองเห็นความสำคัญและความจำเป็นของพื้นที่คาลินินกราดมากขึ้น โดยในปัจจุบัน คาลินินกราด มีหน่วยงานทางทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์และขีปนาวุธทรงอำนาจจำนวนมาก นอกจากนี้ กองเรือบอลติกที่มีศูนย์บัญชาการหลักอยู่ที่คาลินินกราด เป็นกองเรือที่มีความพร้อมและมีขนาดใหญ่ที่สุดของรัสเซีย

ทั้งนี้ เมืองคาลินินกราดเป็นที่ตั้งของศูนย์บัญชาการกองเรือบอลติก (USSR's Baltic Sea Fleet) รวมถึงศูนย์บัญชาการกองทัพที่ 11 (the 11th Army) ในสมัยสหภาพโซเวียต และแม้ว่าในปัจจุบัน กองทัพเรือจะประสบปัญหาด้านกำลังคน ด้านเชื้อเพลิงและการบริการ แต่ฐานทัพเรือในคาลินินกราด (Baltysk Naval Base) ยังเป็นฐานทัพเรือที่ใหญ่ที่สุดที่ยังคงปฏิบัติการอยู่ของรัสเซีย⁶¹

หน่วยทหารในพื้นที่คาลินินกราดประกอบด้วย

- 1) กองพลรถถังคุ้มกันที่ 1 (the 1st Guards (Unecha) Tank Division)
- 2) กองพลทหารราบยานยนต์คุ้มกันที่ 1 (the 1st Guards (Proletarian Moscow-Minsk Motor-Rifle Division)
- 3) กองพลทหารราบยานยนต์คุ้มกันที่ 18 (the 18th Guards Motor-Rifle Division)
- 4) กองพลรถถังที่ 40 (the 40th Tank Division)

สองหน่วยแรกมีที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองคาลินินกราด ขณะที่หน่วยที่เหลือหน่วยแรกถูกแบ่งไปอยู่ที่เมืองเชอร์เนียคอฟ (Chernyakhovsk) และ กูเซฟ (Gusev) และหน่วยสุดท้ายคือ กองพลรถถังที่ 40 มีศูนย์บัญชาการตั้งอยู่ในเมืองโซเวียตส์ก (Sovetsk)

⁶¹ Galeotti, "Kaliningrad : a fortress without a state."

นอกจากนี้แล้วยังมีหน่วยสนับสนุนอีกหลายหน่วย เช่น กองพลปืนใหญ่ที่ 14 (the 149th Artillery Division) ที่เขตเมืองคาลินินกราด กรมเครื่องบินโจมตีทิ้งระเบิด SU – 24 (Regiment of SU – 24 Strike Bombers) ที่เมืองเซอร์นียาคอฟ หน่วยพลร่ม (Paratroop Unit) และกรมพลร่มส่งทางอากาศอิสระที่ 37 (the 37th Independent Airborne Brigade) ที่เมืองเซอร์นียาคอฟ

อนึ่ง เมืองเซอร์นียาคอฟ ยังประกอบด้วยสถานศึกษาทางทหารถึง 3 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนการยุทธวิธีคาลินินกราด (the Kaliningrad Military Aviation Technical School) 2) โรงเรียนทหารเรือชั้นสูง (Kaliningrad Higher Naval School) และ 3) โรงเรียนทหารช่างชั้นสูง เอ.เอ.ซดานอฟ (Kaliningrad A. A. Zhdanov Higher Engineering School) และมีทหารที่ประจำการอยู่ในพื้นที่ถึง 250,000 นาย

ในอดีตที่ผ่านมา (ช่วง ค.ศ.1991 - 2000)⁶² กองเรือบอลติกนี้มีผู้บัญชาคือ นายวลาดีมีร์ เยโกรอฟ ซึ่งในปัจจุบันเป็นผู้ว่าการฝ่ายบริหารของเขตพื้นที่คาลินินกราดในปัจจุบัน (Head of gubernatorial administration of Kailingrad) ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลที่สำคัญในการเชื่อมโยงนโยบายจากส่วนกลางมาสู่พื้นที่นี้ และยังคงมีอิทธิพลต่อกองเรือบอลติกเป็นอย่างมาก

โครงสร้างทางทหารของกองเรือบอลติก (the Baltic Navy Fleet) แบ่งเป็น 4 หน่วย ได้แก่ 1) หน่วยภาคสมุทร (Navy Units) และหน่วยภาคเวหา (Air Units) 2) กองกำลังทางบก (Land forces) 3) นาวิกโยธินและกองกำลังป้องกันชายฝั่ง (Marine infantry and the coastal defence of Land) และ 4) ศูนย์บัญชาการกองกำลังชายฝั่งทะเลบอลติก (Coastal Headquarters of the Forces of the Baltic Fleet)⁶³

หลังจากการปฏิรูปในช่วงปี 1997-8 ขนาดกองกำลังทหารลดลงอยู่ที่ไม่เกิน 25,000 คน โดยหน่วยภาคสมุทรและหน่วยภาคเวหาที่มีขนาดเล็กลง แต่ยังคงเป็นหน่วยที่มีความสำคัญต่อกองเรือบอลติก และในส่วนของกองพลบิน (the Baltic Air Fleet) ก็มีขนาดเล็กลงเช่นกัน

⁶² จากอดีตที่ผ่านมาในช่วงทศวรรษที่ 90 นั้น คาลินินกราดตกอยู่ในสภาพที่มีตมจากการที่รัฐบาลกลางรัสเซียขาดแคลนทรัพยากร และเผชิญปัญหาทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี 2000 นั้น คาลินินกราดพบแสงสว่างอีกครั้ง จากการเลือกตั้งผู้ว่าการเขตพื้นที่คนใหม่ และจากความสนใจของรัสเซียต่อพื้นที่นี้มากขึ้น และเศรษฐกิจโดยรวมของรัสเซียที่ดีขึ้นก็ส่งผลให้รัสเซียมีงบประมาณในการดำเนินการลงทุนในด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านความมั่นคง (การทหาร) ด้วย

⁶³ Katarzyna Pelczynska-Nalecz Bartosz Cichocki, Andrzej Wilk, "The Kaliningrad Oblast in the context of EU enlargement," Report Article, *CES Studies*, <https://core.ac.uk/download/pdf/11869765.pdf>.

3.2 คาลินินกราด: กิจกรรมทางการทหารของรัสเซียในปัจจุบัน

ในปี 2010 รัสเซียปรับโครงสร้างเขตพื้นที่ทางทหารจาก 5 เขต เป็น 4 เขต และได้ตั้งกองบัญชาการทางยุทธศาสตร์ร่วม (Joint Strategic Commands : JSCs) เขตพื้นที่ทางทหารทั้ง 4 เขตนี้ ประกอบด้วย 1) เขตซาปัด (Zapad) ซึ่งรวมถึงคาลินินกราดด้วย 2) เขตวอสโตก (Vostok) 3) เขตเซนเตอร์ (Tsentr) และ 4) เขต คาฟคัส (Kavkaz) รูปแบบการฝึกซ้อมในเขตต่าง ๆ จะจำลองสถานการณ์ ภารกิจ และกิจกรรมต่าง ๆ⁶⁴ ดังเช่นการฝึกซ้อม Zapad 2017 (เป็นการฝึกซ้อมในเขตพื้นที่ทหารด้านตะวันตกของรัสเซีย ซึ่งรวมถึงคาลินินกราด)

ในปัจจุบันรัสเซีย เน้นยุทธวิธีที่ใช้กองกำลังจำนวนมาก โดยจำลองสถานการณ์สงครามแบบเต็มรูปแบบ รัฐต่อรัฐ และเน้นการส่งกำลังขนาดใหญ่ไปพื้นที่ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน⁶⁵ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของรัสเซียและป้องกันภัยจากรัฐฝ่ายตรงข้าม สมรรถนะทางทหารที่เกิดขึ้นจากการปรับโครงสร้างและซ้อมรบอย่างต่อเนื่อง ทำให้รัสเซียมีขีดความสามารถในการต่อสู้ต่อต้านยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของฝ่ายนาโตในพื้นที่พรมแดนตะวันตกมากขึ้น

3.3 คาลินินกราดกับบริบทด้านความมั่นคงของรัสเซียต่อพันธมิตรตะวันตก

ในบริบทปัจจุบันนั้น รัสเซียเผชิญกับการขยายตัวขององค์การนาโตที่พยายามแผ่อิทธิพลทางทหารมาทางด้านประเทศยุโรปตะวันออก และการที่ประเทศกลุ่มทะเลบอลติกเข้าร่วมเป็นสมาชิกนาโต นั้น ทำให้คาลินินกราดของรัสเซียกลายเป็นพื้นที่ที่กึ่งปิดล้อม รัสเซียจึงมีความกังวลว่าจะสูญเสียพื้นที่นี้ไป และพยายามเสริมสมรรถนะทางทหารอย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องปรามฝ่ายนาโต⁶⁶ นอกจากนี้ นักวางแผนด้านการป้องกันของรัสเซียมองว่าพื้นที่นี้เป็นจุดอ่อนที่สำคัญที่สุดของรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัสเซียมีความอ่อนไหวต่อความพยายามในการปฏิเสธการผ่าน่านฟ้าของคาลินินกราดกับรัสเซียแผ่นดินใหญ่ ไม่ว่าจะด้านการบังคับ การควบคุมหรือด้านการสื่อสาร⁶⁷

⁶⁴ Dave Johnson, "Vostok 2018 : ten years of Russian strategic exercises and warfare preparation," *NATO review* (20/12/2018 2019), NATO Defense College, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/12/20/vostok-2018-ten-years-of-russian-strategic-exercises-and-warfare-preparation/index.html>.

⁶⁵ Johnson, "Vostok 2018 : ten years of Russian strategic exercises and warfare preparation."

⁶⁶ Alexander Diener and Joshua Hagen, "Geopolitics of the Kaliningrad Exclave and Enclave: Russian and EU Perspectives," *Eurasian Geography and Economics* 52, 4 (2011): 567-592.

⁶⁷ Ben Challis, "Belarus beyond 2020," Journal Article, *European Leadership Network*, Implication for Russia and the West, no. Security Risks : between Russia and NATO (1/10/2020 2020), European Leadership Network,

การป้องปรามในปัจจุบันนี้ แม้ว่าพื้นที่คาลินินกราดจะมีกำลังทางทหารในพื้นที่น้อยกว่า ในช่วงสงครามเย็น แต่รัสเซียได้ดำเนินการหลายประการเพื่อให้คาลินินกราดเป็นทั้งพื้นที่ที่จะปฏิบัติการ ทั้งภารกิจตั้งรับและภารกิจเชิงรุกเพื่อสนับสนุนในยุทธศาสตร์ใหญ่ของรัสเซีย อาทิ การทำสงครามกับ ฝายนาโต โดยที่การดำเนินการดังกล่าว ประกอบด้วย (1) การซ้อมรบร่วมกับเบลารุสในปี 2017 ในการฝึกซ้อมรบที่เรียกว่า ซาปัด - 17 (Zapad - 17) (2) การป้องกันภัยทางอากาศ และ (3) การติดตั้ง ขีปนาวุธ

3.3.1 การฝึกซ้อมรบ ซาปัด - 17 (Zapad - 17)

การฝึกซ้อมรบดังกล่าวเป็นการฝึกซ้อมจากการจัดโครงสร้างเขตพื้นที่ทหารใหม่ใน ค.ศ. 2010 เพื่อจำลองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในด้านแนวพรมแดนตะวันตก ในการฝึกซ้อมนี้มีความเกี่ยวข้องกับ ฉนวนสุวอลกี (Suwalki Gap) ซึ่งเป็นทางเชื่อมทางบกที่เชื่อมระหว่างโปแลนด์กับลิทัวเนีย โดยฉนวนดังกล่าวอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของคาลินินกราดของรัสเซีย และทางตะวันตกเฉียงเหนือของ เบลารุสพันธมิตรทางทหารของรัสเซีย ดังนั้น คาลินินกราดกับเบลารุสจึงถูกแบ่งแยกด้วยฉนวนสุวอลกี ซึ่งมีระยะทางไม่ถึง 100 กิโลเมตร โดยรัสเซียได้จัดการฝึกซ้อมดังกล่าวขึ้นโดยเป็นการจำลอง สถานการณ์การโจมตีคาลินินกราด จากประเทศกลุ่มทะเลบอลติก ทั้ง 3 ประเทศ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัสเซียกับเบลารุสจะฝึกซ้อมรบร่วมกันใน ค.ศ. 2017 แต่ก่อนหน้านั้น 3 ปี (ค.ศ.2014) เบลารุสได้เข้าร่วมหลักประกันด้านความมั่นคงแบบทวิภาคีระหว่างโปแลนด์ ลิทัวเนีย และยูเครน โดยทั่วไปแล้วเบลารุสจึงมีพันธะที่จะปกป้องประเทศที่ 3 จากการตั้งฐานทัพถาวร (โดยรัสเซียหรือไม่อนุญาตให้มีการโจมตีโดยตรงต่อประเทศทั้ง 3 จากพื้นที่ของเบลารุส)

ในมุมมองของรัสเซียนั้น การดำเนินการของเบลารุสต่อประเทศสมาชิกนาโตเป็นสัญญาณเตือนที่ มีนัยยะสำคัญต่อภัยคุกคามของรัสเซีย อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2018 รัสเซียได้แสวงหาความร่วมมือ กับเบลารุสมากขึ้น โดยได้จัดตั้งกลุ่มกองกำลังร่วมทางภูมิภาครัสเซีย - เบลารุส (Regional Group of Forces : RGF) ไว้ในโครงสร้างของเขตพื้นที่ทางทหารด้านตะวันตก วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง

กองกำลังนี้ เพื่อรักษาความมั่นคงต่อพื้นที่คาลินินกราดและเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการเคลื่อนกำลังไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคทะเลบอลติกได้รวดเร็วขึ้น

3.3.2 การป้องกันภัยทางอากาศของรัสเซีย

รัสเซียแสวงหาการจัดตั้งฐานทัพอากาศอย่างถาวรในเขตแดนของเบลารุส ตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 2013 แล้ว โดยฐานที่มั่นของกองทัพอากาศอยู่ที่เมืองลิดา (Lida) และเมืองบาราโนวิช (Baranovichi) ซึ่งทั้งสองฐานช่วยเสริมความเข้มแข็งของรัสเซียในการป้องกันภัยทางอากาศให้คาลินินกราด

การก่อตั้งฐานทัพอากาศที่เมืองลิดาและเมืองบาราโนวิชนี้ สร้างความเสี่ยงต่อความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายรัสเซียกับฝ่ายนาโตต่อประเด็นความมั่นคงทางทหารด้านภูมิภาคทะเลบอลติก เนื่องจากทั้งเมืองลิดาและเมืองบาราโนวิชอยู่ห่างจากเมืองออสซิชซ (Orzysz) ในโปแลนด์และเมืองรุกลา (Rukla) ในลิทัวเนีย ซึ่งเป็นที่ตั้งของฐานทัพอากาศฝ่ายนาโตไม่ถึง 250 กิโลเมตร และเป็นไปได้ว่า รัสเซียจะวางกำลังกองบินเครื่องบินรบ 24SU – 24 ไว้ สถานการณ์เช่นนี้ยิ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหรือความเข้าใจผิดในบริเวณฉนวนสวอลกีได้

นอกจากนี้ เบลารุสยังเสริมกำลังด้วยหน่วยเคลื่อนที่เร็ว เพื่อปกป้องฐานทัพอากาศบริเวณใกล้ฉนวน เพื่อที่จะปกป้องพื้นที่คาลินินกราดไปในตัว ซึ่งการกระทำดังกล่าวในมุมมองของฝ่ายนาโต นั้น ถือว่ามีความเสี่ยงที่กองกำลังเหล่านี้จะรุกเข้ามาถึงเมืองรุกลาและเมืองออสซิชซได้

ความใกล้ชิดกันมากจนเกินไปของกองกำลังของทั้งฝ่ายนาโตและฝ่ายรัสเซียในด้านเวหนานภาพนั้น สร้างความเป็นไปได้มากขึ้นว่าจะเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันหรืออุบัติเหตุกระทบกระทั่งกันได้ นอกจากนี้ ฝ่ายนาโตนั้นประเมินไว้เช่นกันว่าฝ่ายรัสเซียก็ตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากความใกล้ชิดนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การเผชิญหน้ากันได้ระหว่างฝ่ายนาโตและฝ่ายรัสเซีย

3.3.3 การติดตั้งขีปนาวุธ

นักวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ของรัสเซียมองว่ากองกำลังของรัสเซียในคาลินินกราด มีประสิทธิภาพต่ำและตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอกว่าในช่วงสงครามเย็น โดยมีทหารน้อยกว่า 8 เท่า ในช่วงปี ค.ศ. 1991⁶⁸ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีทหารจำนวนน้อย แต่คาลินินกราดก็มีชื่อเสียงกระดาก

⁶⁸ Warsaw institute, "Real role of the Kaliningrad Fortress," no. Russian Monitor (26/10/2017 2017), <https://warsawinstitute.org/real-role-kaliningrad-fortress/>.

เนื่องจากวัตถุประสงค์ในทางยุทธศาสตร์ด้านการทหารของรัสเซียที่มีต่อพื้นที่มิได้เป็นไปเพื่อภารกิจรุกราน (offensive missions) แต่เป็นไปเพื่อภารกิจป้องกัน (defensive missions) และทำให้การเคลื่อนกำลังของฝ่ายนาโตเป็นอัมพาต (Paralyse) ดังจะเห็นได้จากการที่รัสเซียติดตั้งขีปนาวุธหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นระบบขีปนาวุธป้องกันชายฝั่งบัสชัน (Bastion Mobile Coastal Defence Missile System) ระบบอาวุธต่อต้านอากาศยานเอส - 400 (S-400 Anti-aircraft Weapon System) และระบบขีปนาวุธอิสกันเดอร์ (Iskander System) เป็นต้น และนอกจากนี้ การติดตั้งขีปนาวุธดังกล่าวยังสามารถใช้สกัดกองกำลังของฝ่ายนาโตในการเคลื่อนพลผ่านฉนวนคูเวตเพื่อไปช่วยเหลือประเทศกลุ่มทะเลบอลติกได้ด้วย

3.4 มุมมองเรื่องภัยคุกคามจากฝ่ายนาโตของรัสเซีย

การขยายตัวของนาโตสร้างความหวาดหวั่นและไม่ไว้วางใจฝ่ายนาโตให้กับชาวรัสเซียหลายกลุ่ม และโดยเฉพาะหลังวิกฤตการณ์ไครเมีย ที่ฝ่ายนาโตเพิ่งเล็งพื้นที่คาบสมุทรไครเมียมากขึ้น จนทำให้รัสเซียรู้สึกว่าการกำลังถูกคุกคามโดยฝ่ายนาโต ทั้งจากการเพิ่มกำลังทหารเข้ามาใกล้พื้นที่พรมแดนคาบสมุทรไครเมียและในภูมิภาคทะเลบอลติก

ในทัศนะของนายดมิตรี เมดเวเดฟ (Dmitry Medvedev) ประธานาธิบดีแห่งรัสเซีย ค.ศ. 2008 นั้น แสดงทัศนะว่ารัสเซียจะไม่มีความสุขที่กลุ่มความร่วมมือทางทหารใด ๆ จะปฏิบัติการใกล้พรมแดนของรัสเซีย⁶⁹ โดยเฉพาะต่อการขยายตัวของนาโต (NATO Enlargement)

ตามความเห็นของนายวิกเตอร์ บารานเชช (Viktor Baranets) คอลัมนิสต์ชาวรัสเซีย ซึ่งเคยเป็นโฆษกกระทรวงกลาโหมในสมัยประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ให้ความเห็นว่าเป็นนาโตนั้นละเมิดสัญญาทุกข้อที่ทำไว้กับรัสเซียในช่วงการรวมชาติเยอรมนี “เราต้องหยุดการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนกับนาโต” ความคิดเห็นของนายวิกเตอร์ ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางในพรรคการเมืองกลุ่มต่าง ๆ แม้แต่นายปูติน ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรียังเห็นด้วยที่ว่า ตะวันตกละเมิดข้อตกลงกับรัสเซียและเปลี่ยนแปลงข้อตกลงในช่วงที่รัสเซียอ่อนแอ ขณะที่นายดมิตรี เมดเวเดฟ (Dmitry Medvedev) ประธานาธิบดีแห่งรัสเซียในขณะนั้นก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน

⁶⁹ BBC NEWS, "Medvedev warns on Nato expansion," *BBC*, 25/3/2008 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7312045.stm>.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีสัญญาที่จะไม่ขยายอิทธิพลของนาโตไปในประเทศยุโรปตะวันออก แต่จากข้อมูลของนายอีตวุด เชวาตวัตเซ (Eduard Shevardvadze) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยประธานาธิบดีมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ก็ได้ระบุเพิ่มเติมว่า “ไม่มีสิ่งประกันใด ๆ จากฝ่ายตะวันตก ถึงการมีพันธมิตรทางทหารในประเทศยุโรปตะวันออก และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ก็เป็นสิ่งที่เกินกว่าจินตนาการในขณะนั้น”

ในด้านของความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปนั้น Chicago Council on Global Affairs และ Levada Analytical Center ได้ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของชาวอเมริกันและชาวรัสเซีย ในปี ค.ศ. 2016 ต่อทัศนคติที่มีต่อกัน พบว่าทั้งชาวอเมริกันและชาวรัสเซียต่างมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์⁷⁰ เฉพาะอย่างยิ่งชาวรัสเซียมีทัศนคติที่มองว่าการขยายตัวของนาโต จากการที่นาโตดำเนินการทางทหารต่อภูมิภาคทะเลบอลติกและโปแลนด์เป็นภัยคุกคามต่อรัสเซีย⁷¹ ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบันรัสเซียจึงมองว่าฝ่ายนาโตนั้น ละเมิดข้อตกลงที่ให้ไว้กับรัสเซีย ในช่วงก่อนที่สหภาพโซเวียตจะล่มสลาย

อย่างไรก็ตาม จากผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในประเทศที่อยู่ในเขตอิทธิพลของรัสเซีย รวมถึงรัสเซียด้วยนั้น พบว่าชาวรัสเซียกว่าร้อยละ 67 มองว่า ฝ่ายนาโตเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางทหาร ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงขึ้นมากกว่าร้อยละ 29 จากปี ค.ศ. 2008 – 12 และเช่นกัน ร้อยละ 54 ของชาวเบลารุสก็มองว่านาโตเป็นภัยคุกคาม ซึ่งตัวเลขนี้ก็เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 19 ในช่วงปีเดียวกัน ในส่วนประเทศอื่น ๆ อย่างยูเครน คาซัคสถาน ทาจิกิสถาน และอื่น ๆ ก็มีสัดส่วนประชากรที่มองว่านาโตเป็นภัยคุกคามเพิ่มขึ้นเช่นกัน⁷²

ในกรณีของยูเครนนั้น พบว่าปัญหากลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่มีรัสเซียหนุนหลัง ปัญหาทางเศรษฐกิจและอัตราอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวยูเครนเสียความเชื่อมั่นต่อนาโต และมองว่านาโตมีอาจอยู่เคียงข้างได้ในยามวิกฤต⁷³

⁷⁰ Stepan Gonchrov Dina Smeltz, Lily Wojtowicz, "Levada-Center and Chicago Council on Global Affairs about Russian-American Relations," Journal Article, *Levada Analytical Center*, Key Points of Contention (4/11/2016), https://www.levada.ru/en/2016/11/04/levada-center_chicago_council/.

⁷¹ NEWS, "Medvedev warns on Nato expansion."

⁷² Michael Smith, "Most NATO Members in Eastern Europe See It as Protection," *Gallup* (10/2/2017 2017), <https://news.gallup.com/poll/203819/nato-members-eastern-europe-protection.aspx?version=print>.

⁷³ Smith, "Most NATO Members in Eastern Europe See It as Protection."

3.5 สรุปท้ายบท

เนื้อหาในบทนี้ แสดงบทบาทและแนวนโยบายด้านการทหารของรัสเซียในคาลินินกราด โดยจะเห็นได้ว่า อาณาบริเวณนี้ได้กลายเป็นจุดหมายสำคัญของรัสเซียในแง่ภูมิรัฐศาสตร์ โดยมีความสำคัญมากขึ้นหลังจากที่มีการรับเอากลุ่มประเทศบอลติกเข้าเป็นสมาชิกนาโต เพราะผู้กำหนดนโยบายรัสเซียต่างมองว่าแนวทางดังกล่าว เป็นการคุกคามต่อผลประโยชน์และความมั่นคงของรัสเซียโดยตรง เพราะจะทำให้คาลินินกราด กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมอย่างแท้จริง เมื่อพันธมิตรชายฝั่งทะเลบอลติกต่างเข้าเป็นส่วนหนึ่งในหมู่พันธมิตรชาติตะวันตก

ภายหลังการขยายสมาชิกภาพของนาโตข้างต้น คาลินินกราดมีพลวัตของกิจกรรมด้านการทหารสูงขึ้นเช่นกัน สืบเนื่องจากการที่รัสเซียได้เสริมสร้างสมรรถภาพทางทหาร โดยเฉพาะการทำให้คาลินินกราดเป็นฐานขีปนาวุธ ซึ่งถือว่าอยู่ใกล้กับใจกลางกลุ่มพันธมิตรยุโรปตะวันตกมากที่สุดแห่งหนึ่ง ซึ่งพลวัตที่เปลี่ยนแปลงเช่นนี้เอง ได้ทำให้คาลินินกราดกลายมาเป็นศูนย์กลางพลวัตทางด้านความมั่นคงที่สำคัญแห่งหนึ่งของทวีปยุโรป ในศตวรรษที่ 21

บทที่ 4

คาลินินกราด ทิศนะของประเทศสมาชิกนาโต ในด้านความมั่นคงทางทหาร

เนื้อหาในบทนี้ เป็นการอภิปรายความสำคัญของพื้นที่คาลินินกราดในด้านความมั่นคงที่มีความสัมพันธ์กับทิศนะขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต โดยผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงกลไกและทิศนะที่นาโตมีต่อพื้นที่คาลินินกราด หลังการขยายสมาชิกภาพของนาโตภายหลัง ค.ศ. 2004 โดยเนื้อหาในบทนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ **1) ทิศนะของนาโตต่อคาลินินกราด** **2) แนวทางของฝ่ายนาโตและความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา** ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของนาโตในการป้องปรามและปิดล้อมรัสเซียจากพื้นที่คาลินินกราดจนถึงฉนวนสุวอลกิ (Suwalki Gap) **3) คาลินินกราดกับประเด็นเกี่ยวกับภัยคุกคามของรัสเซียต่อประเทศสมาชิกนาโตที่อยู่ใกล้เคียง** และ **4) สรุปท้ายบท** ในส่วนสุดท้าย

4.1 ทิศนะของนาโตต่อคาลินินกราด

การที่โปแลนด์และลิทัวเนียเป็นสมาชิกนาโต และมีการปรับเปลี่ยนระเบียบกฎหมายระบบเศรษฐกิจ การเดินทาง และมาตรฐานต่าง ๆ ของรัฐที่เข้าร่วมองค์กร พื้นที่คาลินินกราดของรัสเซียที่ตั้งอยู่ในวงล้อมนี้ จึงได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ซึ่งเกิดในประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตติดกัน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมาตรการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคาลินินกราดของรัสเซียกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

ในด้านหนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว ได้สร้างความกังวลให้กับนาโต เนื่องจากความยากลำบากที่เกิดขึ้นแก่พื้นที่ที่ถูกปิดล้อมดังกล่าว อาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งกับรัสเซียในอนาคต⁷⁴ นาโตจึงพยายามแสวงความร่วมมือกับรัสเซียในการขจัดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะประเด็นด้านปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน จะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษ 2000 นาโตให้ความสนใจคาลินินกราดโดยเฉพาะการแก้ปัญหาการเดินทางขนส่ง ซึ่งถือว่ามีความอ่อนไหวต่อรัสเซียเป็นอย่างมาก จึงมีความพยายามดึงรัสเซียให้เข้ามาร่วมแก้ปัญหาดังกล่าว โดยปัญหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาได้แก่

⁷⁴ Bartosz Cichocki, "The Kaliningrad Oblast in the context of EU enlargement."

ด้านศุลกากร การตรวจลงตราหนังสือเดินทาง (วีซ่า) การผ่านแดนของชาวคาลินินกราดด้านลิทัวเนีย เพื่อเดินทางเข้ารัสเซีย (รวมถึงการส่งถ่ายพลังงาน) เป็นต้น⁷⁵

ทั้งนี้ ประเด็นเกี่ยวกับการข้ามแดน ส่วนใหญ่สมาชิกนาโตอ้างอิงมาตรการตามแนวทางของ สหภาพยุโรป⁷⁶ ซึ่งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับคาลินินกราด ทางสหภาพฯ มีมาตรการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และมีจุดยืน โดยเฉพาะปัญหาการผ่านแดน ที่จะไม่สงวนวีซ่าพิเศษให้พลเมืองรัสเซียในการข้ามแดน ไปมาระหว่างคาลินินกราดกับรัสเซียแผ่นดินใหญ่⁷⁷ มากกว่าไปกว่านั้น สหภาพฯ ไม่มีนโยบายผ่อนปรน หรือเจรจากับรัสเซียในประเด็นนี้ หากต้องการให้รัสเซียและประชาชนในพื้นที่คาลินินกราดปฏิบัติ ตามแนวทางของสหภาพฯ เสียมากกว่า

ประเด็นเรื่องการขนส่งข้ามต้น แสดงให้เห็นแนวโน้มความไม่ไว้วางใจระหว่างสหภาพยุโรป กับรัสเซียการที่ไม่สามารถเจรจาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพลเรือนของสองชาติได้ ยังปรากฏให้เห็นใน การแสดงออกของความไม่ไว้วางใจทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้วยเช่นกัน กล่าวคือ นาโตจะมอง รัสเซียในภาพรวม (ที่จะส่งผลกระทบต่อคาลินินกราด) ว่ามีเป้าหมายและแรงจูงใจ 2 ประการ ได้แก่ 1) รัสเซียเป็นนักแก้ไข (revisionist) ซึ่งมีแรงจูงใจจากความทะเยอทะยานในการเป็นจักรวรรดิอีกครั้ง 2) รัสเซียต้องปกป้องตนเองโดยมีแรงจูงใจจากความกลัวและความรู้สึกไม่มั่นคง⁷⁸

จากทัศนะของการพิจารณาเป้าหมายทั้งสองประการดังกล่าว ทำให้นาโตมองว่ารัสเซีย เป็นภัยคุกคามที่สำคัญด้านตะวันออกของนาโต⁷⁹ และนอกจากนี้ ภายหลังจากผนวกไครเมีย

⁷⁵ Bartosz Cichocki, "The Kaliningrad Oblast in the context of EU enlargement."

⁷⁶ Pami Aalto, "A European Geopolitical Subject in the Making? EU, Russia and the Kaliningrad Question," *Geopolitics*, 7:3 (2002): 142-174.

⁷⁷ Katarzyna Pelczynska-Nalecz Bartosz Cichocki and Andrzej Wilk, "The Kaliningrad Oblast in the Context of EU Enlargement."

⁷⁸ Alexander Lanoszka and Michael A. Hunzeker, "Conventional Deterrence and Landpower in Northeastern Europe," *Journal Article, Summary* (2019), *Strategic Studies Institute, US Army War College*, https://www.researchgate.net/publication/331593266_Conventional_Deterrence_and_Landpower_in_Northeastern_Europe.

⁷⁹ Jeff Gilmour, "Kaliningrad and The Baltic Countries – A Russian Threat to NATO," *Journal of Military and Strategic Studies* 19, 1 (2018): 1-9. ทั้งนี้ นาโตได้วิเคราะห์ขีดความสามารถของรัสเซียไว้ ซึ่งมีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ 1) รัสเซียมีความได้เปรียบในท้องถิ่น (ภูมิภาคที่อยู่ในอิทธิพลของรัสเซีย เช่น ภูมิภาคทะเลบอลติก) อย่างเด็ดขาด ในด้านของอำนาจทาง การทหารแบบดั้งเดิมเหนือเพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกนาโต 2) รัสเซียเผชิญกับแรงกดดันทางทหารในโครงการเสริมสมรรถนะทางทหาร สมัยใหม่ของรัสเซียในระยะยาว ซึ่งประกอบด้วยกองบัญชาการหลัก การดำเนินยุทธวิธีที่ใช้กำลังขนาดใหญ่ และการลงทุนในระบบ อาวุธสมัยใหม่ เป็นต้น 3) รัสเซียมีความเชี่ยวชาญด้านสงครามผสมผสาน (Hybrid Warfare) ซึ่งความเชี่ยวชาญนี้มีผลครอบคลุมพื้นที่ ต่างประเทศใกล้ (Near aboard) ของรัสเซีย ซึ่งรวมถึงภูมิภาคทะเลบอลติกด้วย

ของรัสเซียในปี 2014 ความรับรู้ที่มองว่ารัสเซียเป็นภัยคุกคามมีมากขึ้น กล่าวคือ เหตุการณ์ดังกล่าวได้ทำให้ประเทศสมาชิกนาโตต่างวิตกว่ารัสเซียจะกระทำเช่นเดียวกันนี้กับประเทศสมาชิกนาโตอื่น ๆ ที่มีพรมแดนใกล้กับรัสเซีย โดยเฉพาะกลุ่มประเทศบอลติก ที่มีประชากรเชื้อสายรัสเซียจำนวนมาก ทั้งนี้ จากการประเมินของนาโตเกี่ยวกับศักยภาพด้านความมั่นคงของรัสเซียที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ มีความน่าสนใจ 3 ประการ⁸⁰ ดังนี้

1) รัสเซียเน้นการมีอิทธิพลในภูมิภาค (Region) ของตน ไม่ได้เน้นการแสดงบทบาทและอิทธิพลในระดับโลก (Global) เหมือนกับฝ่ายนาโตและสหรัฐฯ นอกจากนี้ รัสเซียยังมีงบประมาณทางทหารที่จำกัดกว่าฝ่ายนาโตอย่างมาก

2) รัสเซียมีความรู้สึกอ่อนไหวต่อการเข้าถึงพื้นที่คาลีนินกราด และหากรัสเซียต้องการปิดฉนวนสุวอลกี (Suwalki Gap) ซึ่งเป็นระยะทางที่แคบที่สุดระหว่างรัสเซีย (คาลีนินกราด) กับเบลารุส (พันธมิตรทางทหารของรัสเซีย) นั้น สหรัฐฯ และฝ่ายนาโตก็สามารถกระทำได้เช่นเดียวกัน

3) หากเมื่อเกิดสงครามระหว่างรัสเซียกับฝ่ายนาโตแล้ว เบลารุสอาจไม่ได้อยู่เคียงข้างรัสเซียเสมอไป เนื่องจากประธานาธิบดี อเล็กซานเดอร์ ลูคาเชนโก (Aleksandr Lukashenko) ทราบดีว่ารัสเซียจะใช้พรมแดนเบลารุสปิดช่องแคบสุวอลกีหรือโจมตีฝ่ายนาโตและสหรัฐฯ และฝ่ายนาโตจะหันมาโจมตีเป้าหมายในเบลารุสแทน

จากการพิจารณาปัจจัยทั้งสามข้างต้น กล่าวได้ว่า หากพิจารณาในกรณีเลวร้ายที่สุดแล้วโอกาสที่รัสเซียเลือกโจมตีประเทศใดประเทศหนึ่งในภูมิภาคทะเลบอลติก หรือโจมตีทุกประเทศนั้นเกิดขึ้นได้น้อย และหากรัสเซียจะทำการโจมตี หรือคุกคามประเทศเหล่านั้น ก็มีแนวโน้มที่จะเป็นลักษณะการโจมตีแบบสงครามผสมผสาน และเน้นไปที่สงครามไซเบอร์มากกว่า นอกจากนี้ในปัจจุบันทั้งประเทศสมาชิกอียูและรัสเซีย ต่างมีผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและความร่วมมือในหลายด้าน ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อประเทศสมาชิกอียูและนาโต ต่างใช้มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจกับรัสเซีย เพื่อตอบโต้การผนวกไครเมียขึ้น ผลปรากฏว่ารัสเซียประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนัก ขณะเดียวกันประเทศสมาชิกอียูหลายประเทศ อาทิ เยอรมนี ฟินแลนด์ และกลุ่มประเทศบอลติก ต่างได้รับผลกระทบจากการคว่ำบาตรทั้งจากทางอียู และจากการตอบโต้การคว่ำบาตรจากทางรัสเซีย จนทำให้ประเทศเหล่านี้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน ดังนั้น การที่อียู หรือประเทศสมาชิกอียู

⁸⁰ Bryan Frederick et al., *Assessing Russian Reactions to U.S. and NATO Posture Enhancements* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017).

ประเทศใดจะดำเนินการที่แข็งกร้าวต่อรัสเซียเกินไป จึงไม่เป็นผลดีต่อตน ผลจากการคว่ำดั่งกล่าวจึงเป็นบทเรียนให้กับประเทศสมาชิกอียู และรัสเซียไปพร้อมกันในคราวเดียว และทำให้อียูเรียนรู้ที่จะไม่นำประเด็นที่ไกลตัวมาเหมารวมแล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อรัสเซีย

ขณะเดียวกันในกรณีของนาโตนั้น ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่เป็นประเทศสมาชิกของอียูด้วยการใช้มาตรการแบบเหมารวมแล้วคว่ำบาตรรัสเซียจากกรณีที่เกิดขึ้นกับไครเมียนั้น ทำให้ประเทศสมาชิกอียูหลายประเทศได้รับผลกระทบโดยไม่จำเป็น **เนื่องจากในบรรดาประเทศสมาชิกล้วนมีภัยคุกคามและการรับรู้ถึงภัยคุกคามต่างกัน** ประเทศที่อยู่ใกล้รัสเซียอาจมองว่ารัสเซียเป็นภัยอันตรายต่อตนเอง แต่ขณะเดียวกันก็มีผลประโยชน์ร่วมกับรัสเซียอย่างมากมาย อีกทั้งหากเกิดปัญหาและวิกฤตการณ์บนคาบสมุทรบอลติก กลุ่มประเทศบอลติกที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับรัสเซียด้วยแล้ว ก็ยังมีพื้นที่ใกล้รัสเซียเกินไปจนไม่สามารถต้านทานกับกองทัพรัสเซียได้ด้วยระยะเวลาที่นานพอที่ประเทศสมาชิกล้วนอื่นจะเข้าไปช่วยเหลือได้ทัน ดังนั้นวิกฤตการณ์ไครเมียจึงส่งผลให้ประเทศสมาชิกล้วนอื่นในยุโรปต้องประเมินภัยคุกคาม ผลได้และผลเสียใหม่ และจะไม่นำปัญหาอื่นมาปะปนกับกรณีคาบสมุทรบอลติก จนทำให้เกิดความตึงเครียดกับรัสเซีย โอกาสที่เลวที่สุดที่จะเกิดสงครามเต็มรูปแบบกับรัสเซียด้วยประเด็นคาบสมุทรบอลติกจึงมีน้อยมาก

4.2 แนวทางของนาโตในการป้องปรามรัสเซียและความร่วมมือด้านยุทธศาสตร์กับสหรัฐ ฯ

4.2.1 แนวทางของนาโตในการป้องปรามรัสเซีย

จากการประเมินศักยภาพและภัยคุกคามที่เป็นไปได้ข้างต้น จะเห็นได้ว่านาโตเองก็มองพื้นที่คาบสมุทรบอลติกในฐานะที่เป็นจุดเปราะบางที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งของประเทศสมาชิกที่มีอาณาเขตติดต่อกันกับรัสเซีย ซึ่งจะนำประเทศสมาชิกอื่น ๆ เข้าร่วมในความขัดแย้งดังกล่าวไปโดยปริยาย โดยจากการพิจารณาพื้นฐานศักยภาพของรัสเซียดังกล่าว นาโตได้กำหนดแนวทางนโยบายความมั่นคงด้านการทหารไว้เป็นหลักการพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ 1) เสริมขีดความสามารถในการเตือนภัย 2) เพิ่มการป้องปรามรัสเซีย และ 3) พัฒนาระบบการป้องกันจากภัยคุกคามที่มาจากรูปแบบสงครามผสมผสาน (Hybrid War)

มากไปกว่านั้น ในแง่ของประเด็นภูมิรัฐศาสตร์ในพื้นที่ด้านตะวันออกของนาโตนั้น การบูรณาการกองทัพระหว่างรัสเซียและเบลารุส ได้สร้างความท้าทายทางยุทธศาสตร์ทางทหารอย่างมากต่อฝ่ายนาโต

แม้ว่าฝ่ายนาโตสามารถเสริมกำลังทางบกผ่านเส้นทางภาคพื้นดิน (The ground line of communication : GLOC) สู่มประเทศกลุ่มทะเลบอลติกผ่านฉนวนสุวอลกี (The Suwalki Gap)⁸¹ แต่ในด้านพื้นที่ คาลินินกราดนั้น ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของฉนวนสุวอลกี ขณะที่เบลารุสตั้งอยู่ด้าน ตะวันออกเฉียงใต้ (โปรดดูภาพ 4.1) กำลังทหารของคาลินินกราดมีจำนวนและศักยภาพเพียงพอที่จะ ปิดฉนวนดังกล่าว แต่กำลังของคาลินินกราดก็มีความอ่อนแอเกินไปที่จะต้านทานกับกำลังของฝ่ายนาโต ที่จะบุกเข้าไปในพื้นที่คาลินินกราด

ภาพที่ 10 ฉนวนสุวอลกี (Suwalki Gap)

ที่มา: Logan Nye, "Here's why a 60-mile chunk of border could become ground zero in a war between Russia and NATO," *Business Insider* (Online) Available from: <https://www.businessinsider.com/why-suwalki-gap-could-become-focus-of-war-between-russia-and-nato-2018-12> (15 July 2021)

ทั้งนี้ หากว่านาโตต้องบุกคาลินินกราด รัสเซียจะไม่สามารถที่จะช่วยคาลินินกราดได้ นอกจาก ใช้ขีปนาวุธอิสกันเดอร์ (Iskander Nuclear Missiles) ในการป้องปรามเท่านั้น ซึ่งเมื่อประเมินขีดความสามารถของขีปนาวุธดังกล่าวแล้ว ก็มีศักยภาพเพียงพอในการทำให้กำลังของฝ่ายนาโตไม่

⁸¹ Nataliya Bugayova and Jennifer Cafarella Frederick W. Kagan, "Confronting the Russian Challenge," Journal Article, *Institute for the Study of War*, A New Approach for the U.S., no. Risks to NATO of A Russia-Belarus Military Union (2019).

สามารถเข้าไปช่วยเหลือประเทศกลุ่มทะเลบอลติกได้ และในที่สุดอาจกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธี และผลของสงครามในชั้นแรกได้

ศักยภาพในการใช้ชีปนาวุธของรัสเซียทำให้โปแลนด์และยูเครนจะอยู่ในสถานะอันตราย เนื่องจากว่าหากรัสเซียสามารถสกัดกั้นการเสริมกำลังของฝ่ายนาโต ที่จะเข้ามาในภูมิภาคทะเลบอลติกได้แล้ว พันมิตรในภูมิภาคทะเลบอลติกก็ไม่สามารถจะต้านกองกำลังของรัสเซีย โปแลนด์จะกลายเป็นด่านหน้าของฝ่ายนาโตในการปะทะกับกำลังของฝ่ายรัสเซีย - เบลารุส นอกจากนี้ รัสเซียยังสามารถเสริมกำลังเข้าไปทางด้านตะวันออกของเบลารุสเพื่อบุกเข้ายูเครนทางตะวันตกและสามารถยึดกรุงเคียฟ (Kyiv) ได้อย่างไม่ยากเย็นนัก⁸²

อย่างไรก็ตาม ภัยคุกคามทางทหารแบบดั้งเดิมที่จะเกิดขึ้นกับทั้งโปแลนด์และยูเครนนี้อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นง่าย ๆ อย่างที่คิด เนื่องจากรัสเซียขาดโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนขีดความสามารถของเครื่องจักรกลที่สนับสนุนทางทหารของรัสเซีย ก็ได้ทำให้การบุกทั้งสองประเทศเป็นไปได้โดยสะดวกและรวดเร็วอย่างที่คาด แต่อย่างไรก็ดี ภัยคุกคามที่จะเกิดกับโปแลนด์และยูเครนนี้ก็ยังมีโอกาสเกิดขึ้นได้ หากรัสเซียไม่เสียประโยชน์จากการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากฝ่ายตะวันตกอีกต่อไป และความร่วมมือของฝ่ายนาโตมิได้เข้มแข็งดังเช่นปัจจุบัน⁸³

ฝ่ายนาโตเข้าใจถึงจุดอ่อนข้างต้นดี จึงได้ทุ่มเทพยายามเพื่อสร้างความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ รวมถึงการสกัดกั้นการเข้าถึงทรัพยากรของรัสเซียในการให้ความช่วยเหลือเบลารุสเพื่อ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸² เบลารุสถือได้ว่าเป็นชาติพันธมิตรทางทหารของรัสเซียอย่างใกล้ชิด มีข้อตกลงทางทหาร การอนุญาตให้รัสเซียใช้พื้นที่ และมีการฝึกซ้อมรบร่วมกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัสเซียกับเบลารุสจะฝึกซ้อมรบร่วมกันในปี 2017 แต่ก่อนหน้านั้น 3 ปี (ปี ค.ศ.2014) เบลารุสได้เข้าร่วมหลักประกันด้านความมั่นคงแบบทวิภาคีระหว่างโปแลนด์ ลิทัวเนีย และยูเครน โดยทั่วไปแล้วเบลารุสจึงมีพันธะที่จะปกป้องประเทศที่ 3 จากการตั้งฐานทัพถาวร (โดยรัสเซียหรืออนุญาตให้มีการโจมตีโดยตรงต่อประเทศทั้ง 3 จากพื้นที่ของเบลารุส)

หลักประกันด้านความมั่นคงของเบลารุส เป็นตัวบ่งชี้ว่าเบลารุสกำลังจะรักษาระยะห่างกับรัสเซียและแสดงท่าทีเป็นกลางท่ามกลางความบาดหมางระหว่างฝ่ายนาโตและฝ่ายรัสเซีย หลักประกันด้านความมั่นคงของเบลารุสนี้ เป็นส่วนสำคัญต่อความมั่นคงของภูมิภาคทะเลบอลติก และลดความเสี่ยงต่อความเข้าใจผิดจนนำไปสู่การเผชิญหน้าอย่างไม่ตั้งใจได้ ดังนั้นการที่เบลารุสดำเนินการดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นผลดีต่อฝ่ายนาโตและฝ่ายรัสเซีย

นอกจากนี้ เบลารุสยังแสวงหาความร่วมมือทางทหารกับประเทศสมาชิกนาโตอื่น ๆ ด้วย เช่นในปี ค.ศ. 2020 เบลารุสมีความร่วมมือทางทหารกับอังกฤษ โดยมีปฏิบัติการพลพรรคฤดูหนาว (Operation Winter Partisan) ที่เมือง โลสวิต (Los Vido) โดยปฏิบัติการดังกล่าวมีระยะห่างจากพรมแดนรัสเซียไม่ถึง 50 กิโลเมตร

⁸³ Viljar Veebel and Zdzislaw Sliwa, "Kaliningrad, the Suwalki gap and Russia's ambitions in the Baltic Region," *Journal of International Studies* 12, 3 (2019): 109-121.

พัฒนาพื้นที่ของเบลารุสไม่ให้มีขีดความสามารถทางทหารอย่างเต็มที่⁸⁴ นอกจากนี้ ยังมีโครงการพัฒนาการเชื่อมต่อเมืองสุวอลกิ (Suwalki) ผ่านเส้นสุวอลกิ (Suwalki line) ในปี 2023 ซึ่งเป็นเส้นทางรถไฟสายโปซนัน (Poznan railway) เมื่อสร้างเสร็จจะทำให้โปแลนด์และลิทัวเนียเชื่อมต่อกันได้อย่างรวดเร็วขึ้นและส่งผลให้การเคลื่อนย้ายกำลังทหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ⁸⁵

4.2.2 ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับคาลินินกราด

ในปี ค.ศ. 2019 สหรัฐอเมริกามีแผนลดศักยภาพทางทหารของรัสเซีย ที่อยู่ในเมืองคาลินินกราด โดยนายเจฟ ฮารีแกน (Jeff Harrigan) ผู้บัญชาการกองทัพอากาศของสหรัฐ ฯ ในยุโรป เชื่อว่าสหรัฐอเมริกา มีความพร้อมและศักยภาพของเทคโนโลยีทางการทหาร ที่สามารถทำลายระบบป้องกันของคาลินินกราดได้⁸⁶ โดยนายฮารีแกนพิจารณาว่าสภาพของคาลินินกราดที่ถูกตัดขาดจากรัสเซียนั้น เป็นจุดอ่อนทางยุทธศาสตร์ของพื้นที่ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการโจมตี และการระดมทรัพยากรป้องกันเป็นไปได้ยาก⁸⁷

ทั้งนี้ นายเจฟ แฮริแกน เชื่อว่าคาลินินกราดและกองทัพรัสเซียที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ จะเป็นเป้าหมายหลักในการปฏิบัติการด้านการทหารของนาโตต่อรัสเซีย โดยปฏิบัติการดังกล่าวมีชื่อว่า Multi-domain Operations ซึ่งเป็นรูปแบบการโจมตีที่เน้นทั้งทางอากาศ ภาควินดิน และทะเล นอกจากนี้ ยังรวมถึงการโจมตีระบบไซเบอร์ด้วย ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อทำลายระบบปฏิบัติการเข้าถึงพื้นที่ (Anti-access and Area Denial : A2/AD) นาโตมองว่าในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์นั้น ระบบ A2/AD

⁸⁴ Kimberly Marten, "NATO Enlargement: Evaluating Its Consequences in Russia," *International Politics* 57 (2020): 401-426.

⁸⁵ Daniel Fiott, "What if...?," Journal Article, *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*, Scanning the horizon : 12 scenarios for 2021, no. What if...the united states pulls out of europe? (1/2/2021 2019), European Union Institute for Security Studies (EUISS), https://www.jstor.org/stable/resrep21142.13?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=what+if+the+united+states+pulls+out+of+europe&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dwhat%2Bif...the%2Bunited%2Bstates%2Bpulls%2Bout%2Bof%2Beurope%253F%26filter%3D&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&reqid=fastly-default%3Ae14ed1ab33e44346d04c780f54bbdf9d&seq=1#metadata_info_tab_contents.

⁸⁶ David Axe, "World War III : How Would NATO Destroy Russia's Kaliningrad Fortress?," *the National Interest* (26/7/2020 2019), <https://nationalinterest.org/blog/reboot/world-war-iii-how-would-nato-destroy-russias-kaliningrad-fortress-165624>.

⁸⁷ Matthieu Chillaud and Frank Tetart, "The Demilitarization of Kaliningrad: A 'Sisyphean Task'?", *Baltic Security & Defence Review* 9 (2007): 171-186.

ซึ่งรัสเซียได้ลงทุนและระดมทรัพยากรจำนวนมากในการสร้างระบบนี้ขึ้นในคาลินินกราด⁸⁸ จะยังสามารถใช้การได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะของแผน Multi – domain Operations ของนาโตมีดังนี้ คือการโจมตีในพื้นที่เปิดกว้างก่อน ด้วยกองบินทางอากาศและตามด้วยการโจมตีด้วยขีปนาวุธจากกองเรือ ทั้งนี้ ฝ่ายนาโตโดยสหรัฐ ฯ จะใช้ฝูงบิน B – 52 ในการโจมตีจากฐานทัพอากาศบาร์เดล (Barkdale Air Force Base) ซึ่งจะบินจากหลุยส์เซียนา (Louisiana) ไปยังสหราชอาณาจักร และการปฏิบัติการดังกล่าวจะเป็นการปฏิบัติการที่ไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ เนื่องจากจะเป็นการขีดขวางความสามารถของฝูงบิน B – 52 อย่างไม่รู้ที่ตาม หากแผนการโจมตีดังกล่าวไม่สำเร็จคงไม่พื้นที่จะต้องใช้อาวุธนิวเคลียร์

ในการประชุมสุดยอดผู้นำนาโตที่กรุงวอร์ซอ (Warsaw) ประเทศโปแลนด์ นั้น นาโตได้ตอบสนองต่อการที่รัสเซียจัดตั้งหน่วยทหารตามแนวพรมแดน ด้วยการตั้งหน่วยกำลังผสม 4 ชาติ ในภูมิภาคทะเลบอลติกและโปแลนด์ โดยตั้งฐานบัญชาการอยู่ในโปแลนด์ ขณะที่รัสเซียก็เพิ่มอาวุธหนักและยุทธภัณฑ์จำนวนมากในพื้นที่คาลินินกราด เพื่อเป็นการส่งสารและทดสอบปฏิบัติการของนาโต ซึ่งในเวลาต่อมานาโตก็ต้องเพิ่มกำลังของตนเพื่อเป็นการป้องปรามรัสเซียอีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของนาโตนั้น มองว่าไม่มีหนทางใดจะแก้ปัญหาความมั่นคงทางทหารในภูมิภาคทะเลบอลติกได้ โดยปราศจากการแก้ไขสถานะของพื้นที่คาลินินกราด โดยเฉพาะสถานะในอนาคตนั้น พื้นที่คาลินินกราดนี้ รัสเซียจะต้องมอบอำนาจเพิ่มให้ เช่น การเป็นเขตปกครองตนเอง จนแม้แต่กระทั่งการมอบเอกราชให้ อย่างไม่รู้ที่ ทั้งรัสเซียและนาโตต่างพยายามหาหนทางเจรจาเพื่อลดกำลังทหารของทั้ง 2 ฝ่าย แม้ว่าจะไกลเกินกว่าความเป็นไปได้

จากข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่คาลินินกราดล่าสุด พบว่า ในยุคของประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) นั้น มีทัศนะว่าสถานการณ์ในภูมิภาคทะเลบอลติก ควรจะมีความสำคัญในระดับต้น ๆ ของนโยบายต่างประเทศและนโยบายด้านความมั่นคงทางทหารของสหรัฐ โดยเฉพาะภายหลังจากที่อังกฤษถอนตัวออกจากสหภาพยุโรป และปัญหาด้านงบประมาณในการป้องกัน (ด้านการทหาร) ของนาโตในปัจจุบัน

⁸⁸ Stephan Frühling & Guillaume Lasconjarias (2016) NATO, A2/AD and the Kaliningrad Challenge, Survival, 58:2, 95-116

4.3 คาลินินกราดกับภัยคุกคามจากรัสเซีย

จากการพิจารณาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์ หลังปี ค.ศ. 2004 รัสเซียได้มีแนวโน้มที่จะใช้มาตรการเชิงกร้าวต่อชาติยุโรปตะวันตกและนาโตมากขึ้น และคาลินินกราดได้กลายเป็นอาณาบริเวณตัวแทนความสัมพันธ์ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ของรัสเซีย และนาโต และเมื่อมีการวางระบบขีปนาวุธของรัสเซียในคาลินินกราด⁸⁹ ทำให้นาโตและประเทศใกล้เคียงดินแดนแห่งนี้ มีแนวโน้มที่จะมองรัสเซียเป็นภัยคุกคามมากขึ้น การวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนนี้ แบ่งออกเป็นการพิจารณาภัยคุกคามจากมุมมองระดับรัฐ และการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยยกมาแสดงให้เห็นทิศทางของทัศนะด้านภัยคุกคามจากรัสเซีย ดังต่อไปนี้

4.3.1 รัฐเพื่อนบ้านกับภัยคุกคามจากรัสเซีย

ด้านของมุมมองการรับรู้ของเอสโตเนีย ลัตเวีย ลิทัวเนีย และโปแลนด์ สามารถแบ่งได้ดังนี้ เอสโตเนีย และลัตเวีย มีความวิตกกังวลมากที่สุด และมีความเสี่ยงมากกว่าสมาชิกนาโตใด ๆ ที่จะถูกรัสเซียโจมตีในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงสงครามแบบผสมผสาน เนื่องจาก 1) มีพรมแดนอยู่ใกล้รัสเซียมากที่สุด 2) มีพลเมืองที่เป็นชาวรัสเซียในสัดส่วนที่สูงกว่าประเทศอื่น ๆ ซึ่งในกรณีหลังนี้ รัสเซียเคยใช้เป็นข้ออ้างทางด้านชาติพันธุ์ ความเป็นชาวสลาฟ ความผูกพันระหว่างรัฐที่เปรียบเสมือนพี่น้อง ในการเข้าไปก้าวภายในยูเครนมาแล้ว⁹⁰

ในส่วนของลิทัวเนีย และโปแลนด์มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ห่างจากรัสเซียออกมาอีกระยะ จึงมองว่าตนมีความปลอดภัยจากรัสเซียมากกว่าเอสโตเนีย และลัตเวีย ในแง่ความใกล้-ไกลของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม เส้นทางรถไฟสายคาลินินกราด วินิอุส และรัสเซีย นั้น กลายเป็นพื้นที่เปราะบาง และสร้างความวิตกให้กับชาวลิทัวเนียว่ารัสเซียอาจจะกลายเป็นภัยคุกคามต่อลิทัวเนียได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังเหตุการณ์รัสเซียผนวกไครเมีย (Crimea)

อย่างไรก็ตาม ผลจากการที่รัสเซียใช้สงครามไซเบอร์ (Cyber War) ต่อเอสโตเนีย นั้น ทำให้โปแลนด์และลิทัวเนียเพิ่มความระมัดระวังในการถูกโจมตีมากขึ้น แม้ว่าทั้งโปแลนด์ และลิทัวเนียจะมีระยะห่างจากรัสเซียมากกว่าเอสโตเนีย และลัตเวีย แต่พื้นที่คาลินินกราดของรัสเซีย

⁸⁹ Ingmar Oldberg, "The Changing Military Importance of Kaliningrad Region," *The Journal of Slavic Military Studies* 22, 3 (2009): 352-366.

⁹⁰ Pamika Buapli, "Role of Russia in Crimean Crisis : Case Study of Official Emotion for Determining Foreign Policy in Russia" (Master of Political Science Thammasat University, 2021) (47).

ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างโปแลนด์ และลิทัวเนีย นั้น กลับสร้างความกังวลให้กับทั้ง 2 ประเทศมากกว่า อีกทั้งประเด็นฉนวนสวอลลิกก็ทำให้ลิทัวเนียหวาดระแวงต่อพื้นที่นี้มากขึ้น โดยเฉพาะจากสงครามรูปแบบดั้งเดิม (Conventional War) นอกจากนี้ บรรดาประเทศกลุ่มทะเลบอลติกไม่เพียงคำนึงถึงแต่การสร้างกองเรือในคาลีนินกราดและกองทัพฝ่ายตรงข้ามในเบโลรัสเซีย แต่รวมถึงพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อยชาวรัสเซียจำนวนมากกับประชากรพื้นเมืองในประเทศกลุ่มภูมิภาคทะเลบอลติกด้วย⁹¹

อนึ่ง ในกรณีของโปแลนด์การที่จะถูกรัสเซียบุกยึดครองแบบสมบูรณ์ นั้น แทบเป็นไปได้ เนื่องจากโปแลนด์อยู่ห่างจากรัสเซียเกินไป อีกทั้งรัสเซียจะต้องเคลื่อนกำลังผ่านบรรดารัฐบอลติกรวมถึงผ่านเขตแดนของเบลารุสด้วย และแม้ว่าจะมีพื้นที่ติดกับคาลีนินกราดของรัสเซีย แต่พื้นที่ดังกล่าวก็มีกำลังไม่พอที่จะบุกโปแลนด์ได้ ฝ่ายนาโตจึงควรจะมองหาจุดที่รัสเซียพึงพอใจในผลประโยชน์ที่ได้รับและหนทางในการลดระดับความตึงเครียดที่มีต่อกัน นอกจากนี้ จะเป็นการดีถ้าจะมีการเจรจาและหารือถึงยุทธศาสตร์ของทั้งสองรัฐ ๆ และรัสเซียที่คล้ายกันหรือมีส่วนร่วม⁹²

4.3.2 ความเห็นสาธารณะกับภัยคุกคามจากรัสเซีย

ด้านการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกนาโต โดยศูนย์วิจัยพิว (Pew Research Center) นั้น ได้รายงานการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนกว่า 37 ประเทศ บ่งชี้ว่ารัสเซียมิได้มีความเสี่ยงที่จะเป็นภัยต่อความมั่นคงยกเว้น 2 ชาตินาโต ได้แก่โปแลนด์และตุรกี⁹³

อย่างไรก็ตาม หากมองไปที่ตัวบุคคลนั้นจะพบผลการสำรวจที่ต่างออกไป ซึ่งผลการสำรวจแสดงให้เห็นว่าประธานาธิบดี วลาดิเมียร์ ปูติน มีแนวโน้มที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนกับชาวรัสเซียในประเทศตนเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลสำรวจที่ออกมาในแง่ลบต่อตัวบุคคล⁹⁴

⁹¹ Jiri and Leni Friedman Valenta, "Russia's Strategic Advantage in the Baltics : A Challenge to NATO?," Journal Article, *the Begin-Sadat Center for Strategic Studies* (2017), 8, Strategic Baltic Sea.

⁹² Andrew A. Michta, "Kaliningrad and the Escalatory Spiral in the Baltics," Journal Article, *Judy Dempsey's Strategic Europe* (9/12/2016 2016), Carnegie Europe, <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/66402>.

⁹³ "Pew survey: Russia disliked around world; most in Poland, Turkey see Kremlin as major threat," Kyiv Post, updated 17/8/2017, 2017, accessed 8/5/2021, 2021, <https://www.kyivpost.com/eastern-europe/pew-survey-russia-disliked-around-world-poland-turkey-see-kremlin-major-threat.html>.

⁹⁴ Post, "Pew survey: Russia disliked around world; most in Poland, Turkey see Kremlin as major threat."

อย่างไรก็ตาม ผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในช่วงปี ค.ศ. 2017 ในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปตะวันออก พบว่าส่วนใหญ่มีความต้องการให้นาโตเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ด้านความมั่นคง นอกจากนี้ นายเจนส์ สโตลเตนเบิร์ก (Jens Stoltenberg) เลขาธิการนาโต เน้นย้ำความสำคัญของความเป็นพันธมิตรในช่วงเวลาที่ยากลำบาก⁹⁵ ทั้งนี้ ฝ่ายนาโตยังดำเนินการส่งทหารเข้าไปในเอสโตเนีย กว่า 800 นาย โดยกองทัพจากสหราชอาณาจักร ส่งไปปกป้องโปแลนด์และรัฐบอลติกอื่น ๆ อีก 4,000 นาย โดยกองทัพสหรัฐฯ

อนึ่ง สหรัฐฯ มีส่วนสำคัญยิ่งต่อความเข้มแข็งของนาโต หากว่าสหรัฐฯ ถอนตัวจากนาโต ไปนั้น จะทำให้รัสเซียตกอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ ทั้งในทางทหารและทางการเมืองและจะสร้างความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างนาโตกับสหรัฐฯ ได้ในเวลาต่อมา

4.4 สรุปท้ายบท

การเปลี่ยนแปลงบริบทด้านภูมิรัฐศาสตร์ในยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะ การขยายสมาชิกภาพของนาโตไปสู่รัฐบอลติก ปี ค.ศ. 2004 ทำให้การพิจารณาเกี่ยวกับความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของคาลีนินกราดต่อรัสเซียเปลี่ยนไปอย่างมาก รัสเซียได้เกิดความระแวงและพยายามปกป้องผลประโยชน์ของรัสเซีย ในพื้นที่คาลีนินกราด ด้วยการเสริมกำลังทหาร พัฒนากองทัพ และพัฒนาระบบขีปนาวุธในคาลีนินกราด และจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การประเมินศักยภาพและภัยคุกคามของนาโตที่มีต่อรัสเซียที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โดยเฉพาะการรับรู้ภัยคุกคามจากผู้กำหนดนโยบายของประเทศเพื่อนบ้าน อย่างประเทศในกลุ่มทะเลบอลติก ที่มองเห็นภัยคุกคามจากรัสเซียมากขึ้น และมากขึ้นอีกภายหลังวิกฤตการณ์ไครเมีย

นาโตในฐานะองค์กรด้านความมั่นคงสำคัญในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา จึงได้มีการปรับระดับความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ในอาณาบริเวณนี้ ซึ่งเกิดจากความสอดคล้องกันเกี่ยวกับแนวนโยบายต่างประเทศด้านความมั่นคงของชาติสมาชิกนาโต รวมถึงสหรัฐอเมริกาที่จะกดดันและแสดงบทบาทชิงชัยเพื่อป้องกันปรามรัสเซีย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศสมาชิกนาโตจะให้ความสำคัญกับอาณาบริเวณนี้ แต่การรับรู้ถึงภัยคุกคาม (Threat Perception) ผลประโยชน์ของชาติ (National Interest) และปัจจัยทางภูมิศาสตร์ (Geographic Factor) ที่แต่ละประเทศมีต่อรัสเซีย

⁹⁵ Smith, "Most NATO Members in Eastern Europe See It as Protection."

แตกต่างกัน เช่น เยอรมนีและฟินแลนด์ไม่ได้มีทัศนะว่รัสเซียเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตนมากกว่าสหรัฐ ฯ และสหราชอาณาจักร ขณะที่กลุ่มประเทศบอลติก แม้ว่าจะมีทัศนะว่รัสเซียเป็นภัยคุกคามต่อตน แต่ขณะเดียวกันก็มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมร่วมกับรัสเซีย อีกทั้งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มประเทศบอลติกไม่เอื้อต่อการเผชิญหรือจัดการปัญหาตึงเครียดกับรัสเซียได้

ความแตกต่างเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นาโตไม่เป็นเอกภาพในการจัดการปัญหากับรัสเซียด้วยการใช้กำลัง โดยเฉพาะตามแนวทางสันนิยมนเชิงรุกของเมียร์ไซเมอร์ เนื่องจากข้อจำกัดของกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวที่ไม่ได้อธิบายปัจจัยการตัดสินใจของประเทศขนาดเล็กและประเทศที่มีผลประโยชน์ในทั้งสองฝั่งมหาอำนาจอย่างในกรณีของกลุ่มประเทศบอลติกและเยอรมนีได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กรณีคาลินินกราดนั้น ประเทศสมาชิกนาโตที่อยู่บริเวณนั้นต่างพยายามรักษาจุดสงวนที่จะไม่ไปทำให้เกิดความตึงเครียดกับรัสเซีย เช่น การไม่ปิดกั้นการสื่อสารของรัสเซียกับคาลินินกราด การพยายามให้มีการตั้งฐานทัพของนาโตในบริเวณดังกล่าวน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น ไม่นำประเด็นปัญหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับคาลินินกราดมาเหมารวม และการใช้เครื่องมือหรือกลไกในการเจรจากับรัสเซีย เช่น การใช้กรอบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาพื้นที่คาลินินกราดของอียู เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าเป็นรูปแบบการดำเนินความสัมพันธ์ที่ชาญฉลาดกับรัสเซียมากกว่าการมุ่งแต่เผชิญหน้าตามแนวทางของเมียร์ไซเมอร์ ดังเช่นที่สหรัฐ ฯ และสหราชอาณาจักรต้องการดำเนินการแบบนั้น

บทที่ 5

บทวิเคราะห์และบทสรุป

หลังจากที่ได้บรรยายถึงนโยบายทางความมั่นคงของรัสเซีย และนาโตและรัฐสมาชิก ต่อเหตุการณ์ปรกครองคาลินินกราดนับตั้งแต่การขยายสมาชิกภาพของนาโตไปยังรัฐบอลติก ใน ค.ศ. 2004 ในบทที่ 3 และ บทที่ 4 แล้วนั้น จะเห็นได้ว่าแนวโน้มของการดำเนินนโยบาย และทัศนคติระหว่างกันของทั้งสองฝ่าย ไม่ได้เป็นไปในเชิงก้าวร้าวต่อกัน ตามข้อเสนอของทฤษฎี สัญนิยมเชิงรุก ในบทนี้จึงเป็นการอภิปรายความเหลื่อมของปรากฏการณ์กับข้อเสนอทางทฤษฎี เพื่อชี้ให้เห็นข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการนำทฤษฎีสัญนิยมเชิงรุกไปอภิปรายกรณีคาลินินกราดหลังปี ค.ศ. 2004 โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็นสี่ส่วน ส่วนที่หนึ่งจะสรุปนโยบายของทั้งฝ่ายรัสเซียและฝ่ายนาโต โดยสังเขป ส่วนที่สองจะชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงของนโยบายดังกล่าว ซึ่งขัดต่อการอภิปรายกรณีศึกษา ผ่านทฤษฎีสัญนิยมเชิงรุก ส่วนที่สามจะนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อทั้งสองฝ่าย และส่วนที่สี่ จะเป็นบทสรุปของสารนิพนธ์ทั้งฉบับ

5.1 นโยบายของรัสเซียและนาโตต่อคาลินินกราด

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและเขตอิทธิพลของสหภาพฯ ในยุโรปกลางและยุโรป ตะวันออก ประกอบกับการขยายสมาชิกภาพของนาโตและสหภาพยุโรปไปยังรัฐบอลติกใน ค.ศ. 2004 ได้เปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางภูมิรัฐศาสตร์ของพื้นที่คาลินินกราดให้กลายเป็นดินแดนของรัสเซียที่ถูกปิด ล้อมโดยดินแดนของรัฐสมาชิกนาโต หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นฐานกำลังของรัสเซียที่แทรกอยู่ ณ ใจกลางของดินแดนนาโต ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ รัสเซียและนาโตได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อคาลินินกราด โดยต่างประเมินว่าพื้นที่นี้เป็นจุดเปราะบางทางความมั่นคง ซึ่งอาจกลายเป็นแหล่งภัยคุกคาม ต่อตนเองและมีศักยภาพที่จะก่อให้เกิดความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงให้ความสำคัญ ทางยุทธศาสตร์กับคาลินินกราดเพิ่มขึ้นอย่างมาก

ดังนั้นในแง่หนึ่ง รัสเซียและนาโตจึงได้ดำเนินการเสริมสร้างขีดความสามารถทางการทหาร ในบริเวณคาลินินกราดตลอดช่วงหลัง ค.ศ. 2004 กล่าวคือ รัฐบาลรัสเซียได้จัดโครงสร้างกองกำลังใหม่ เพิ่มกำลังทหาร และติดตั้งระบบขีปนาวุธเพิ่มเติมในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังซ้อมรบร่วมกับพันธมิตร ใกล้ชิดของตนในภูมิภาค ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการซ้อมรบร่วมกับกองทัพเบลารุสเมื่อ ค.ศ. 2017

ขณะเดียวกัน บรรดารัฐสมาชิกนาโต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา รัสเซีย บอลติก และโปแลนด์ ก็ได้ตอบโต้ด้วยการเสริมกำลังทหาร การติดตั้งระบบสกัดกั้นขีปนาวุธ และการซ้อมรบในอาณาบริเวณใกล้เคียงกับคาบสมุทรบอลข่าน เช่นกัน ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่ายิ่งเน้นย้ำปัญหาทางสองแพร่งที่เลือกได้ยากทางความมั่นคง (Security Dilemma) ของคาบสมุทรบอลข่านระหว่างรัสเซียกับนาโตขึ้นไปอีก

ถึงกระนั้น การเพิ่มขีดความสามารถทางทหารข้างต้นก็ไม่เคยนำไปสู่ความขัดแย้งที่มีการต่อสู้ด้วยอาวุธตามแบบ (Armed Conflict) ระหว่างทั้งสองฝ่ายโดยตรง ต่างฝ่ายต่างพยายามจำกัดความตึงเครียด ด้วยการหลีกเลี่ยงที่จะเสริมสร้างขีดความสามารถทางการรุกรานและอาวุธทำลายล้างสูงมากไปกว่าเดิมเข้ามาในพื้นที่คาบสมุทรบอลข่านและโดยรอบ รวมถึงการไม่รุกรานหรือใช้กำลังทหารปิดกั้นการเข้าออกดินแดนของฝ่ายตรงข้ามและฉนวนสวออลกี นอกจากนี้ ฝ่ายนาโตยังมีผลประโยชน์ในการรักษาปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกันและการพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงรูปแบบใหม่ในระยะยาว ควรกล่าวด้วยว่า แนวนโยบายเช่นนี้ถือเป็นแนวนโยบายที่รัสเซีย บอลติก เยอรมนี และรัฐภาคพื้นทวีปยุโรปจำนวนมากยึดถืออย่างเคร่งครัดเนื่องจากตระหนักถึงความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และการพึ่งพาทางเศรษฐกิจและพลังงาน กับรัสเซียในระดับที่สูงยิ่ง ต่างจากรัฐผู้นำนาโตอย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งตั้งอยู่ไกลออกไปและจำเป็นต้องพึ่งพารัสเซียน้อยกว่า จึงอาจมุ่งเน้นการป้องปราม และการสกัดกั้นการขยายอำนาจและอิทธิพลของรัสเซียมากกว่า

5.2 ข้อจำกัดของกรอบทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกในการอธิบายกรณีศึกษาคาบสมุทรบอลข่าน

ดังที่ได้กล่าวในบทก่อนหน้านี้ ทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกของเมียร์โซเชเมอร์อธิบายว่า รัฐมีแนวโน้มที่จะใช้กำลัง หรือขยายอำนาจและป้องกันการคุกคามจากรัฐอื่น เพื่อวัตถุประสงค์สูงสุดในการรักษาความอยู่รอดของตนเองในสภาวะอนาธิปไตยระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายของรัสเซียและนาโตต่อคาบสมุทรบอลข่านหลัง ค.ศ. 2004 แตกต่างจากคำอธิบายของทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกอย่างมีนัยสำคัญ

ประการแรก รัฐมิได้มุ่งใช้กำลังรุกรานและขยายอำนาจสูงสุด เพื่อป้องกันตนเองและรักษาความอยู่รอดของตน แต่รัฐพยายามบรรลุเป้าหมายนั้นด้วยการขยายอำนาจอย่างจำกัด ควบคู่กับการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพระหว่างประเทศ แม้รัสเซียจะประสบปัญหาความเปราะบางทางความมั่นคงจากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางภูมิรัฐศาสตร์ของคาบสมุทรบอลข่าน แต่รัสเซียก็ได้เข้ารุกรานรัสเซียบอลติก

เพื่อแก้ไขความเปราะบางดังกล่าวและป้องกันภัยคุกคามที่อาจมีแหล่งที่มาจากดินแดนของประเทศเหล่านั้น หรือเพื่อขยายอิทธิพลและยกระดับสถานะมหาอำนาจในภูมิภาคของตนให้สูงที่สุด ในทางตรงกันข้าม รัสเซียพยายามจำกัดกิจกรรมการเสริมสร้างขีดความสามารถทางทหารของตน มิให้ฝ่ายนาโตพิจารณาได้ว่ารัสเซียจะเข้ารุกรานรัฐบอลติก ซึ่งย่อมาหมายความว่ารุกรานนาโตและนาโตจำเป็นต้องโจมตีตอบโต้ตามหลักการป้องกันร่วมกัน เช่นเดียวกับกับสมาชิกนาโตอย่างเยอรมนีและประเทศบอลติกที่มีได้ผลักดันให้เกิดการโจมตีทางทหาร เพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลรัสเซีย

ประการที่สอง รัฐให้ความสำคัญกับผลประโยชน์อื่นนอกเหนือจากความอยู่รอด เช่น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางความมั่นคงรูปแบบใหม่ และผลประโยชน์ของพันธมิตร ฉะนั้น รัฐจึงไม่ยอมสูญเสียหรือลงทุนผลประโยชน์ในมิติอื่นอย่างไร้ขีดจำกัด เพียงเพื่อมุ่งป้องกันสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุดซึ่งอาจกระทบต่อความอยู่รอดของรัฐดังที่สังคมนิยมเชิงรุกอธิบาย แต่รัฐพยายามรักษาผลประโยชน์หลากหลายไปพร้อมกัน ภายใต้การคาดการณ์สถานการณ์ภัยคุกคามที่น่าจะเป็น ดังจะเห็นได้จากการที่รัสเซียกับสหรัฐอเมริกาและนาโตดำเนินนโยบายในลักษณะข้างต้น ซึ่งสะท้อนว่าบรรดาตัวแสดงเหล่านี้ตระหนักถึงความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการสู้รบ ปัญหาสืบเนื่องจากความไร้เสถียรภาพภายในภูมิภาค ตลอดจนผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจ สังคม พลังงาน และการพัฒนาระหว่างกัน ในกรณีของรัสเซีย รัฐบาลยังพิจารณาถึงความเสี่ยงที่จะไม่ได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรอย่างเบลารุส ขณะที่ในกรณีของนาโต มหาอำนาจนำอย่างสหรัฐอเมริกาก็ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์และนโยบายของรัฐสมาชิกอื่นในนาโตที่แตกต่างกัน ตามเงื่อนไขทางภูมิรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์กับรัสเซียที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐเพื่อนบ้านของคาลินินกราดและรัสเซีย ซึ่งอาจได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง หากความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายตึงเครียดจนบานปลายเป็นการปะทะกันทางทหารในภูมิภาค

ประการที่สาม หน่วยทางการเมืองมิได้มีเอกภาพภายใน ในการกำหนดผลประโยชน์และนโยบายด้วยระบบเหตุผลแบบสังคมนิยมเชิงรุกเสมอไป แต่ประกอบด้วยหน่วยย่อยที่มีผลประโยชน์แตกต่างกันหลายหลาย และนโยบายของหน่วยการเมืองถูกกำหนดขึ้นผ่านการแข่งขันและการประนีประนอมระหว่างหน่วยย่อยเหล่านั้นในกระบวนการนโยบาย ความหลากหลายของผลประโยชน์และอุปสงค์ต่อนโยบายนี้สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนผ่านกรณีของนาโต แม้ว่าสังคมนิยมเชิงรุกอาจมิได้มุ่งอธิบายองค์การระหว่างประเทศอย่างนาโต แต่อธิบายรัฐอธิปไตยในฐานะตัวแสดงหลัก ถึงกระนั้น ความหลากหลายดังกล่าวก็ถือเป็นคุณลักษณะของกระบวนการนโยบายของหน่วยทางการเมืองระดับรัฐเช่นกัน

ประการสุดท้าย รัฐอาจใช้เครื่องมืออย่างอื่นนอกเหนือจากเครื่องมือทางการทหารในการรักษาความมั่นคง ตัวอย่างได้แก่ รัฐสมาชิกนาโตในภาคพื้นทวีปยุโรป เช่น รัสเซีย โปแลนด์ และเยอรมนี รวมถึงสหภาพยุโรปซึ่งรัฐเหล่านี้เป็นสมาชิก ที่พยายามร่วมมือกับรัสเซียในการพัฒนาพื้นที่คาบสมุทรบอลข่าน ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันจะยังผลให้เขตการปกครองที่แห่งนี้มีโอกาสที่จะเป็นแหล่งภัยคุกคาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ต่อรัฐสมาชิกนาโต และสหภาพที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงลดลง

จะเห็นได้ว่า นโยบายของรัสเซียและนาโตต่อคาบสมุทรบอลข่านหลัง ค.ศ. 2004 พิสูจน์ให้เห็นข้อจำกัดของทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกของเมียร์โซเซเมอร์ในประเด็นสำคัญหลายประเด็น กล่าวคือ นโยบายของทั้งสองฝ่ายมิได้มุ่งใช้กำลังทหารรุกรานฝ่ายตรงข้ามในการแก้ไขความเปราะบางทางความมั่นคง การสกัดกั้นการทำลายสถานะอำนาจอ้าง หรือการขยายอำนาจอย่างสูงสุด เพื่อรักษาความอยู่รอดของตน แต่นโยบายของทั้งสองฝ่ายเน้นการขยายขีดความสามารถทางทหารอย่างจำกัด ควบคู่ไปกับการพยายามรักษาสันติภาพและเสถียรภาพ และการขยายความร่วมมือในมิติต่าง ๆ แม้จะยังมีเป้าหมายในการรักษาความอยู่รอดและการขยายอิทธิพล แต่ก็ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ในมิติอื่นไปพร้อมกันด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับรัสเซียและนาโต

ประการแรก ฝ่ายนาโตและรัสเซียจำเป็นต้องมองโจทย์ความมั่นคงหลายมิติและใช้เครื่องมือหลายแบบมาจัดการกับปัญหา กล่าวคือ ภายหลังจากขยายสมาชิกภาพของนาโตไปสู่กลุ่มประเทศบอลติก นั้น ได้ผนวกรัฐที่เคยเป็นบริวารของอดีตสหภาพโซเวียตเข้ามาด้วย และที่สำคัญอิทธิพลของนาโตได้แผ่ไปสู่เขตอิทธิพลของรัสเซียและทำให้รัสเซียประสบปัญหาในกรณีของคาบสมุทรบอลข่านในที่สุด ทั้งรัสเซียและนาโตจึงพยายามเสริมสมรรถนะทางทหารในพื้นที่คาบสมุทรบอลข่านและโดยรอบจนเกิดความหมิ่นเหม่ที่จะเกิดความเข้าใจผิดและนำไปสู่การเปิดฉากโจมตี

อย่างไรก็ดี ในสภาพดังกล่าว ทั้งรัสเซียและประเทศสมาชิกนาโตหลายประเทศ ก็มีความสัมพันธ์ในมิติอื่น แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นในรูปทวิภาคี ระหว่างรัฐต่อรัฐ แต่ก็แสดงให้เห็นว่ารัฐต่าง ๆ ในบริเวณดังกล่าวถูกร้อยเรียงด้วยผลประโยชน์และความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนหลายมิติ

ดังนั้นแล้วโจทย์ความมั่นคงที่เกิดกับพื้นที่คาบสมุทรบอลข่านนั้น ในบรรดารัฐทั้งหลายที่อยู่ในพื้นที่จึงต้องตระหนักถึงผลได้ผลเสีย และการคงอยู่ของเครื่องมือหลายประเภทในการรักษาความสัมพันธ์

ของกันและกัน ในมุมมองของประเทศสมาชิกนาโตนั้น แม้ว่าจะแสดงสัญญาณต่าง ๆ ให้ฝ่ายรัสเซียเห็นถึง แสตนยานภาพที่ตนมี หากแต่ในเวลาเดียวกันชาตินาโตส่วนใหญ่ก็เป็นสมาชิกอียู ซึ่งมีได้มีกรอบความร่วมมือไปเ็นทางทหารเพียงอย่างเดียว แต่ยังสามารถใช้กรอบความร่วมมือของอียูนี้เป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาคาลินินกราดได้อย่างสร้างสรรค์หากอียูต้องทำ ขณะที่รัสเซียเองก็มีความสัมพันธ์กับรัฐต่างๆ ในกลุ่มบอลติกและในสหภาพยุโรปอย่างยาวนาน อีกทั้งสหภาพยุโรปยังเป็นตลาดที่สำคัญของรัสเซียในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นปัญหาคาลินินกราด จึงไม่จำเป็นที่จะต้องจบลงด้วยการใช้กำลังทหาร เมื่อแต่ละฝ่ายมีหนทางในรูปแบบอื่นที่จะแก้ปัญหานี้ได้

ประการที่สอง ประเทศสมาชิกนาโตและรัสเซียควรรักษาความร่วมมือในเรื่องผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ด้านพลังงาน ในส่วนของประเทศยุโรปภาคพื้นทวีปกับรัสเซีย และด้านการเมืองระหว่างประเทศ ในส่วนของสหรัฐฯ สหราชอาณาจักร และรัสเซีย เนื่องจากทั้งสามประเทศเป็นประเทศที่มีอิทธิพลอย่างสูงในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ การรักษาความสัมพันธ์อันดีจะช่วยให้การดำเนินกิจการต่างๆ ของสหประชาชาติและของประเทศเหล่านี้สำเร็จลุล่วงได้โดยง่าย อีกทั้งกรณีคาลินินกราดก็ถือได้ว่าเป็นช่องทางหนึ่งที่ประเทศสมาชิกอียู/นาโตกับรัสเซียจะได้ใช้โอกาสนี้ในการเรียนรู้กันและกันในการมีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่

ประการที่สาม เหตุการณ์การผนวกไครเมียของรัสเซีย โดยใช้ข้ออ้างด้านชาติพันธุ์ นั้น แม้ว่าจะทำให้บรรดาประเทศสมาชิกนาโตที่มีพรมแดนติดกับรัสเซียเกิดความระแวงว่ารัสเซียจะใช้พื้นที่คาลินินกราดในการปฏิบัติการทางทหารเช่นเดียวกับไครเมียก็ตาม แต่ชาติสมาชิกอียู/นาโตจะต้องแยกประเด็นนี้ออกจากประเด็นคาลินินกราดและไม่นำความขัดแย้งในพื้นที่อื่นๆ มารวมกับพื้นที่นี้จนนำไปสู่ความตึงเครียดกับรัสเซีย

ในด้านของรัสเซียนั้น ก็ตระหนักว่าการดำเนินการขยายพื้นที่เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานะเดิม (Status Quo) นั้น ทำได้จำกัดและมีขอบเขตที่เห็นได้ เช่นจะไม่ดำเนินการถึงขั้นเข้ายึดครองประเทศใดประเทศหนึ่งที่เป็นสมาชิกนาโต ดังกรณีความขัดแย้งภายในเอสโตเนีย ที่รัสเซียเข้าไปแทรกแซงด้วยการใช้สงครามไซเบอร์ (Cyber War) เพื่อตักเตือนและป้องปรามประเทศบอลติก

ประการที่สี่ ทั้งรัสเซียและเยอรมนีกับรัฐในพื้นที่น่าจะรู้ระว่างที่จะไม่กระทำการเกินเลยไป ในทางช่วยเหลือฝ่ายใดโดยไม่จำเป็นและไม่มีใครได้ประโยชน์จากการทำแบบนั้น กล่าวคือ รัสเซียสามารถมองเห็นได้หากเกิดความขัดแย้งจนต้องเข้าสงครามเต็มรูปแบบกับฝ่ายนาโตแล้ว ก็คงมีพื้นที่ได้รับความสูญเสียเป็นอย่างมาก แม้ว่ารัสเซียอาจจะสามารถเข้าครอบครองบางพื้นที่หรือเอาชนะบาง

ประเทศได้ แต่ฝ่ายนาโตก็จะคงจะฉีกกำลังรุกไล่รัสเซียกลับคืนมาได้อยู่ดี เนื่องจากในปัจจุบันรัสเซียมีระดับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ประชากร และแสนยานุภาพบางด้านด้อยกว่านาโต ดังนั้นฝ่ายรัสเซียจะต้องตระหนักในข้อห้ามบางประการที่รัสเซียจะไปแตะต้องไม่ได้ เช่น การก้าวล่วงอำนาจอธิปไตยของประเทศสมาชิกนาโตบางประเทศ หรือผนวกประเทศบางประเทศให้เป็นส่วนหนึ่งของตน ย่อมเป็นสิ่งที่ฝ่ายนาโต และประชาคมระหว่างประเทศไม่สามารถทนได้

ขณะที่ฝ่ายนาโตเอง แม้ว่าจะมีแต่มีต่อฝ่ายรัสเซีย แต่บรรดารัฐที่อยู่ใกล้รัสเซียก็มักกล้าเสี่ยงที่จะดำเนินการใดๆ ที่จะเป็นการล้ำเส้นที่ทางรัสเซียจะไม่สามารถยอมได้ เนื่องจากบรรดาประเทศเหล่านั้น ทั้งกลุ่มประเทศบอลติกและในยุโรปตะวันออก ต่างมีแสนยานุภาพด้อยกว่ารัสเซียอย่างเทียบกันมิได้ อีกทั้งแทบจะทุกประเทศในยุโรปต่างมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับทางรัสเซียมีมากก็น้อย ดังนั้นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กำลังย่อมไม่เกิดประโยชน์ที่คุ้มค่าอย่างแน่นอน

5.4 สรุป

การล่มสลายของสหภาพโซเวียต การได้รับเอกราชของรัฐบอลติก การล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ในโปแลนด์ และการขยายสมาชิกภาพของนาโตไปยังรัฐบอลติกใน ค.ศ. 2004 ได้เปลี่ยนแปลงลักษณะทางภูมิรัฐศาสตร์ของคาลินินกราดให้กลายเป็นดินแดนของรัสเซียที่แทรกอยู่ใจกลางหรือถูกปิดล้อมด้วยดินแดนของรัฐสมาชิกนาโต เป็นเงื่อนไขทางความมั่นคงใหม่สำหรับทั้งสองฝ่ายในการดำเนินนโยบายทางความมั่นคงและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยการศึกษา นโยบายของรัสเซียและนาโตต่อคาลินินกราดหลัง ค.ศ. 2004 พบว่านโยบายของรัสเซียและนาโตมิได้มุ่งใช้กำลังทหารรุกรานฝ่ายตรงข้ามในการแก้ไขความเปราะบางทางความมั่นคง การสกัดกั้นการทำทาสถานะอำนาจนำ หรือการขยายอำนาจอย่างสูงสุด เพื่อรักษาความอยู่รอดของตน ตามข้อเสนอของทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุก หากแต่นโยบายของทั้งสองฝ่ายเน้นการขยายขีดความสามารถทางทหารอย่างจำกัด ไปในแนวทางที่ปรากฏในข้อเสนอของกรอบทฤษฎีสัจนิยมเชิงรับมากกว่า ควบคู่ไปกับการพยายามรักษาสันติภาพและเสถียรภาพ และการขยายความร่วมมือในมิติต่าง ๆ ซึ่งแม้จะยังมีเป้าหมายในการรักษาความอยู่รอดและการขยายอิทธิพล แต่ก็ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ในมิติอื่นไปพร้อมกัน นอกจากนี้ ผลการศึกษาข้างต้นยังพิสูจน์ผิดในคำอธิบายของทฤษฎีสัจนิยมเชิงรุกของเมียร์โซเมอร์ในหลายประเด็นด้วย

บรรณานุกรม

- Axe, David. "World War Iii : How Would Nato Destroy Russia's Kaliningrad Fortress?" [In English]. *the National Interest* (26/7/2020 2019): 5.
<https://nationalinterest.org/blog/reboot/world-war-iii-how-would-nato-destroy-russias-kaliningrad-fortress-165624>.
- Balmforth, Anton Kolodyazhnyy and Tom. "Russia Adds Firepower to Kaliningrad Exclave Citing Nato Threat." *Reuters*, 2020.
<https://www.reuters.com/article/russia-military-kaliningrad-idUKKBN28H19A>.
- Bartosz Cichocki, Katarzyna Pelczynska-Nalecz, Andrzej Wilk. "The Kaliningrad Oblast in the Context of Eu Enlargement." [In English]. Report Article. *CES Studies*: 12.
<https://core.ac.uk/download/pdf/11869765.pdf>.
- Buapli, Pamika. "Role of Russia in Crimean Crisis : Case Study of Official Emotion for Determining Foreign Policy in Russia." Master of Political Science, Thammasat University, 2021 (47).
- Bykov, Vladimir L. "The Ussr and Security in Europe : A Soviet View." [In English]. Journal Article. *SAGE* 414 (Jul., 1974 1974): 9. Sage Publication, Inc. in association with the American Academy of Political and Social Science.
<https://www.jstor.org/stable/pdf/1041196.pdf?refreqid=excelsior%3A5694ede498ec41990eefc66d6d2c5009>.
- Carpenter, Ted Galen. "Is Nato Provoking the Russian Military Build-up in Kaliningrad?" [In English]. *CATO Institute* (14/12/2020 2020).
<https://www.cato.org/commentary/nato-provoking-russian-military-build-kaliningrad>.
- Challis, Ben. "Belarus Beyond 2020." [In English]. Journal Article. *European Leadership Network*, Implication for Russia and the West, no. Security Risks : between Russia and NATO (1/10/2020 2020): 4. European Leadership Network.
<https://www.jstor.org/stable/resrep25716.4?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=Security+Risks+between+Russia+and+NATO&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DSecurity%2BRisks%2B%253A%2Bbetween%2BRussi>

[a%2Band%2BNATO%26filter%3D&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A11eb007f162ad0dc3a6e64bb38590bbd&seq=1#metadata_info_tab_contents.](https://www.levada.ru/en/2016/11/04/levada-center_chicago_council/)

Dina Smeltz, Stepan Gonchrov, Lily Wojtowicz. "Levada-Center and Chicago Council on Global Affairs About Russian-American Relations." [In English]. Journal Article. *Levada Analytical Center*, Key Points of Contention (4/11/2016 2016): 3. https://www.levada.ru/en/2016/11/04/levada-center_chicago_council/.

Fiott, Daniel. "What If...?" [In English]. Journal Article. *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*, Scanning the horizon : 12 scenarios for 2021, no. What if...the united states pulls out of europe? (1/2/2021 2019): 4. European Union Institute for Security Studies (EUISS). [https://www.jstor.org/stable/resrep21142.13?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=what+if+the+united+states+pulls+out+of+europe&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dwhat%2Bif...the%2Bunited%2Bstates%2Bpulls%2Bout%2Bof%2Beurope%253F%26filter%3D&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ae14ed1ab33e44346d04c780f54bbdf9d&seq=1#metadata_info_tab_contents.](https://www.jstor.org/stable/resrep21142.13?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=what+if+the+united+states+pulls+out+of+europe&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dwhat%2Bif...the%2Bunited%2Bstates%2Bpulls%2Bout%2Bof%2Beurope%253F%26filter%3D&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ae14ed1ab33e44346d04c780f54bbdf9d&seq=1#metadata_info_tab_contents)

Frederick W. Kagan, Nataliya Bugayova and Jennifer Cafarella. "Confronting the Russian Challenge." [In English]. Journal Article. *Institute for the Study of War*, A New Approach for the U.S., no. Risks to NATO of A Russia-Belarus Military Union (2019): 2.

G. Thomas, P. Williams, Y. Dyakova. "Exercise Defender-Europe 20: Enablement and Resilience in Action." [In English]. *NATO review* (16/6/2020 2020). <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/06/16/exercise-defender-europe-20-enablement-and-resilience-in-action/index.html>.

Galeotti, Mark. "Kaliningrad : A Fortress without a State." [In English]. *IBRU Boundary and Security Bulletin* (July 1993 1993): 4.

Hiltzik, Michael A. "The New Soviet Union : Kaliningrad: From Closed Past to Uncertain Future : Soviet Union: The Historic Outpost on the Baltic Is Open Now but

Separated from the Rest of the Country." Newspaper Article, *Los Angeles Times* (Los Angeles), Sep 22, 1991 1991, 8. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1991-09-22-mn-4153-story.html>.

"The Conference of Berlin (the Potsdam Conference)." Document 1383, Office of the Historian, Foreign Service Institute, 1945, accessed 5/5/2021, 2021, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945Berlinv02/d1383#fn:1.5.4.2.4.28.16.8.10.16.1.3>.

Hunzeker, Alexander Lanoszka and Michael A. "Conventional Deterrence and Landpower in Northeastern Europe." [In English]. Journal Article. Summary (2019): 3. Strategic Studies Institute, US Army War College. https://www.researchgate.net/publication/331593266_Conventional_Deterrence_and_Landpower_in_Northeastern_Europe.

institute, Warsaw. "Real Role of the Kaliningrad Fortress." [In English]. no. Russian Monitor (26/10/2017 2017): 1. <https://warsawinstitute.org/real-role-kaliningrad-fortress/>.

"Kaliningrad." 2021, accessed 5/5/2021, 2021, <https://www.inyourpocket.com/kaliningrad/History>.

Johnson, Dave. "Vostok 2018 : Ten Years of Russian Strategic Exercises and Warfare Preparation." [In English]. *NATO review* (20/12/2018 2019): 8. NATO Defense College. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/12/20/vostok-2018-ten-years-of-russian-strategic-exercises-and-warfare-preparation/index.html>.

Lavrov, Sergey. "Russia to React to Us-Nato Exercise Defender 2020 in Europe." news release, 4/2/2020, 2020, <https://tass.com/politics/1116409>.

Lenin, Vladimir. *Decree on Peace*. Petrograd: Soviet Union, 1917.

"World War II : The Molotov - Ribbentrop Pact." Jewish Virtual Library, 2021, accessed 8/6/2021, 2021, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-molotov-ribbentrop-pact-august-1939>.

Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York W.W Norton & Company, Inc., 2001. Norton paperback 2003.

Michta, Andrew A. "Kaliningrad and the Escalatory Spiral in the Baltics." [In English]. Journal Article. *Judy Dempsey's Strategic Europe* (9/12/2016 2016): 3. Carnegie

Europe. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/66402>.

NEWS, BBC. "Medvedev Warns on Nato Expansion." *BBC*, 25/3/2008 2008.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7312045.stm>.

"Pew Survey: Russia Disliked around World; Most in Poland, Turkey See Kremlin as Major Threat." *Kyiv Post*, Updated 17/8/2017, 2017, accessed 8/5/2021, 2021,

<https://www.kyivpost.com/eastern-europe/pew-survey-russia-disliked-around-world-poland-turkey-see-kremlin-major-threat.html>.

R.C.Raack. "Stalin Fixes the Oder-Neisse Line." [In English]. *Journal of Contemporary* 25 (Oct., 1990): 22 4. Sage Publications, Ltd.

Smith, Michael. "Most Nato Members in Eastern Europe See It as Protection." [In English]. *Gallup* (10/2/2017 2017): 6.

<https://news.gallup.com/poll/203819/nato-members-eastern-europe-protection.aspx?version=print>.

Tharsen, Laura. "Ethnic Nationalism in Germany." [In English]. Journal Article. *Philosophia Africana* 8 (August 2005 2005): 26 2.

<https://www.jstor.org/stable/10.5325/philafri.8.2.0117?seq=1>.

Valenta, Jiri and Leni Friedman. "Russia's Strategic Advantage in the Baltics : A Challenge to Nato?" [In English]. Journal Article. *the Begin-Sadat Center for Strategic Studies* (2017): 30 8. Strategic Baltic Sea.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	Sirichai Jantawong
วัน เดือน ปี เกิด	1 June 1989
สถานที่เกิด	Sri racha
ที่อยู่ปัจจุบัน	71/17 Pathumthani-Samkok Rd. Bangprok sub-district, Mueang Phatumthani district, Phatumthani province 12000

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY